

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

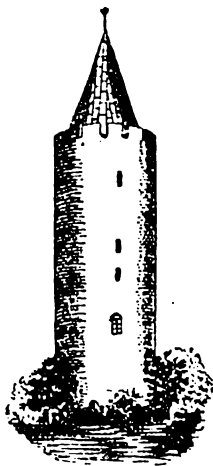
9. AARGANG 1920

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1920.

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

9. AARGANG 1920

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1920.

Historiske Efterretninger om Næstved Latinskole og dens Lærere.

Af Svend Arnholtz.

Næstved Latinskoles Oprindelse kan i Virkeligheden føres saa langt tilbage som til Erik Emunes Regeringstid. Ved Fundats af 29. Novbr. 1135 stiftede nemlig den sjællandske Stormand Ridder, Peder Bodilsen, i Forening med sine to Brødre, Grev Jørgen og Ridder Hemming, og deres Moder, Fru Bodil, St. Peders Kloster i Næstved for Munke af Benedictinerordenen. Klostræt, der først laa inde i Næstved By, flyttedes snart efter ud Nord for Byen, hvor det 3. Paaskenat 26. April 1261 afbrændte. Det opførtes imidlertid paany, og voksende i Velstand blev Skovkloster, som det paa Grund af sin Beliggenhed kaldtes, efterhaanden et af de betydeligste Klostre i Landet.¹⁾

Benedictinerordenen, der var den første Munkeorden, der kom til Danmark, fik overordentlig Betydning for Middelalderens Kulturliv. Dens Munke opdyrkede øde Egne, anlagde Haver, beskæftigede sig med Haandværk, anlagde Sygehuse og hjalp de fattige; i Middelalderens Barbari var dens Klostre Arnestedet for Tidens Videnskabelighed, gamle Haandskrifter blev afskrevne, og Ungdommen fik i dem sin Undervisning, ligesom Kunsten her fandt sit første Hjemsted. Efter Ordensreglerne kunde Drengene optages endog i en

meget tidlig Alder, og dette var vel egentlig Aarsagen til de Skoler, der oprettedes inden for Klosterets Mure. At Skovkloster i saa Henseende ikke dannede en Undtagelse fra Regelen, ser man bl. a. derved, at dets „Calendarium“ betegner to af de afdøde Munke som Dreng.

Hvornaar Skolen flyttede fra Klostret og ind til Byen for der at begynde som offentlig Skole, kan ikke med Sikkerhed afgøres, men et Fingerpeg i den Retning har man dog. Under 11. August 1398 affattedes paa Skovkloster Torkil Niensens Enkes, Ida Pedersdatters, Testamente; heri betænkedes foruden Skovkloster, dets Munke og Abbed Mathias ogsaa Jonas Magnussen, „scolastico in Skovkloster“¹⁾, men samme Jonas Magnussen kaldes 1401 i Klosterets Gavebog (Liber donationem) „Rector scolarium Nestuet“²⁾. — Hvis der derfor ikke samtidig har været en Skole i Klostret og en anden i Næstved, og Jonas Magnussen først har været Lærer for hin og derpaa Rektor for denne, synes de paagældende Udtryk kun at kunne forstaas saaledes, at Skolen i Tiden fra 1398 til 1401 er flyttet fra Skovkloster og ind til Næstved By. — Skolen vedblev dog stadig at staa under Klosterets Bestyrelse og i Pave Sixtus IV's Stadfæstelsesbrev af 16. Marts 1480 paa Skovklosters Privilegier nævnes da ogsaa blandt disse Retten til at ind- og afsætte Rektorer og Lærere³⁾. Om disses Antal vides intet, men det er vel sansynligt, at en eller flere af Klosterets Munke underviste i Skolen. — Rektor var ofte tillige Præst, ikke just Sognepræst, men Alterpræst ved en af Byens Kirker.

1484 skænkede Borgmester Mogens Tuesen en betydelig Gave til St. Peders Kirke, nemlig foruden en Badstue tillige „det ny Stenhus, som jeg nu haver ladet opbygge sønden til Kirkegaarden, som er 7 Boder og Boliger, med sin Kælder hver Bod og al anden Tilliggelse, intet undtagen, hvilket Stenhus haver i Længden fra det gamle Stenhus, Hr. Henrik Gotschalk udi boede, hvis Sjæl Gud naade, og i øster fyrretyve Alen og atten Alen sjællandske og eet Kvarter, og Bredden er fra Kirkegaarden og saa meget som Ringmuren inden er med det Ringmuren stander oppaa“. Og Gaven

blev givet paa de Vilkaar at Sognepræst og Kirkevæрге „skulde forskrevne Stenhus og Badstue med deres Tilligelser saa besørge og holde, at der kan holdes Ottesang, Aftensang og Natsang udi forskrevne Kirkes Kor paa alle Søgnedage, som der ej plejer, saadanne Tider at synges af Sognepræsten, Skolemester og Peblinge.“¹⁾ — Saavel dette Stenhus som Henrik Gotschalks staar den Dag i Dag, og ved førstnævntes Østgavl opførtes kort Tid efter den Bygning, der fremtidig skulde blive Domicil for Skolen; hvor den forhen har haft til Huse, vides ikke.

Omkring 1530 besøgte Skolen i nogle Aar af den senere berømte Teolog Niels Hemmingsen, der som en fattig Pebling rejste fra den ene Skole til den anden, for ved disses Beneficer at tjene til Livets Ophold²⁾.

Ved Reformationen indtraadte en hel ny Ordning paa Skolevæsenets Omraade. „Udi hver Købstad skal være en Latinskole“, hedder det i Kirkeordinansen af 1537, „og alle hine Pugeskoler, som her og der holdes, skulle aflægges; saa skal den deles i flere adskillige Lektier, at der kan gøres Skelnet mellem Børnene. Ikke skal der heller andet læres udi dennem end Latin; fordi Latinskoler fordærvs gerne af de danske og tyske Skoler“. „Hvor som ere tre Forstandere til Skolen, der skulle Lektierne være fire; men hvor som ere ikke uden to, der skulle Lektierne ikke være uden tre“. Derefter følger Bestemmelser om, hvad der skal læres i de forskellige Lektier (Klasser); i første Lektie saaledes: ABC og Stavning samt Katekismus; i de øvrige Lektier mest latinsk Grammatik samt Litteratur af forskellige romerske Forfattere. Undervisningen skal begynde Kl. 6 om Morgenen og fortsætte til Kl. 4 om Eftermiddagen, om Onsdagen dog kun til Kl. 8 om Morgenen³⁾.

Efter denne Ordning fortsattes Næstved Latinskole; den fik 4 Lektier og skulde altsaa efter Ordinansen foruden Rektor have to Hørere. Det skulde vel synes for urimeligt, at tre Lærere kunde lede Undervisningen i fire Klasser, men ikke desto mindre bestod denne Ordning endnu 1606⁴⁾, ja muligt endnu længere, men i hvert Fald 1636 var Hørernes

Antal forøget til tre, medens der stadig kun var fire Lektier*)¹⁾. — Imidlertid havde det været slemt nok at skaffe tilstrækkelige Indkomster til de to Hørere, og bedre blev det naturligvis ikke, da der blev tre; 1689 maatte Skolen derfor, paa Grund af Pengemangel, reducere Antallet af Hørere til to, men samtidig sloges 1ste og 2den Lektie sammen til een, saaledes at der derefter kun var tre Lektier²⁾.

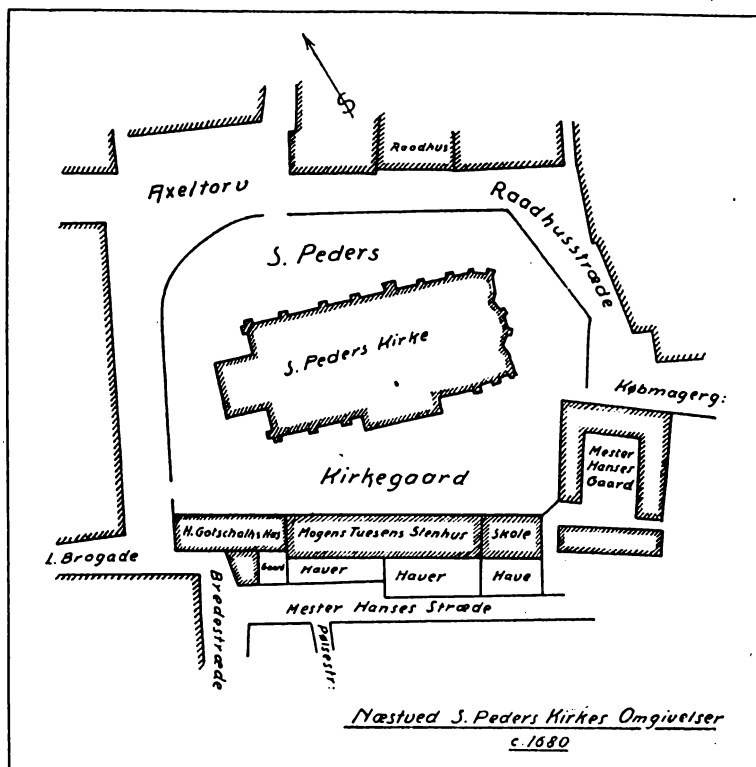
Et af sine første Legater fik Skolen af den store danske Skoleven, Rigsadmiral Herluf Trolle til Herlufsholm (født 1516, død 1565) og hans Hustru Birgitte Gøye (født 1511, død 1574), der skænkede Skolen 400 Rd.³⁾, og 1563, vor Frue Dag conceptione (d: 8. Decbr.), til fattige Skolebørn i Næstved Skole skænkede de 20 Mark danske eller 13 Lod Sølv; som Næstved Borgere var forpligtet aarlig at svare af Næstved Overdrev (nu kaldet Næstved Mark). Pengene eller deres Værdi skulde hverf Aars Juleaften uddeles af Fattigforstanderen (der tillige var Skolens Økonom) i Overværelse af Herlufsholms Sognepræst⁴⁾. — Paaskedag 1574 skænkede Fru Birgitte desuden bl. a. 100 Dl., hvis Renter aarligt paa Mortensaften skulde uddeles blandt fattige Skolebørn⁵⁾. Kort forinden havde Fru Regitse Gyldenstjerne (død 1576, gift med Mikkel Sehsted, Lensmand paa Gaunø) og Herluf Trolles Broder, Børge Trolle til Lilleø og Knabstrup, Forstander paa Herlufsholm (født 1501, død 1571), skænket Skolen Legater paa hver 100 Rd., der for den sidstes Vedkommende senere blev forhøjet med 25 Rd.

Udover dette vides saa godt som intet om Skolen fra det første halve Aarhundrede efter Reformationen. Rimeligvis har den ført en saare beskedne Tilværelse, gemt, som den

*) I Spidsen for Skolen stod Rektoren, eller Skolemester som han ofte benævntes; han kaldedes af Biskoppen, undertiden med kgl. Konfirmation. Under ham stod Hørerne (Kolleger), der efter Ordinansen skulde udnævnes af Rektor og Sognepræst i Forening, men ogsaa paa disses Udnævnelse havde Biskoppen en væsentlig Indflydelse. Hver Lærer havde sin bestemte Klasse (Lektie) at undervise i. Den øverste Klasse hed Mesterlektien, og her underviste Rektor selv; derefter kom 3die, 2den og 1ste Lektie, der hver havde sin Hører.

var, i Skyggen af den store og rige Skole, der 1565 var oprettet paa Herlufsholm. De Efterretninger, der haves for den følgende Tid, tyder just heller ikke paa nogen særlig Blomstring. Fra 1592 til 1614 er der ved Københavns Universitet indskrevet i hvert Fald 16 Studenter fra Næstved¹⁾, men derfor er det ingenlunde givet, at de alle er dimitteret fra Næstved Skole, ja for fleres Vedkommende vides det endog, at de ikke er det; først fra 1615 angiver Universitetsmatriklen Dimissionsskolen og det fremgaar da, at fra dette Aar og til 1644 er der fra Næstved Skole kun afgaaet 8 Studenter til Københavns Universitet og fra 1645 til 1658 slet ingen. Vel havde Skolen 1643 mindst 58 Disciple²⁾, men dels opgav en Del af disse Skolegangen, naar de efter Rektors Skøn ikke egnede sig til at studere, mens andre overgik til andre Skoler, hvorfra de saa dimitterede, saa det maa siges, at Næstved Latinskole paa denne Tid var meget langt nede. — Saa skete der imidlertid noget, der bevirkede, at Skolen oplevede intet mindre end en Renaissance: 1658 blev Peder Syv Skolens Rektor. Endskønt det var midt i Krigens Aar og midt paa Krigsskuepladsen, tog han fat med ihærdig Kraft paa at oprejse Skolen. Først kom et nyt Regulativ for Hørerne; dernæst søgte han og opnaaede ved sin Jævnhed, sin Gemytlighed i Forening med sin fremragende Personlighed at gøre sig elsket og afholdt af Diciplene, saaledes at de blev ved Skolen og ikke søgte bort til andre Skoler³⁾. Det første Resultat kunde han notere 1661, idet han da dimitterede 2 Studenter; Aaret efter afgik der 3, 1663 ligeledes 3 og 1664 ikke færre end 10 Studenter til Københavns Universitet. Samme Aar blev han forflyttet til Hellested Sognekald i Stevns, og hans Efterfølger Søren Bjørnsen Drachard formaaede i Begyndelsen ikke ret at holde Dimittendernes Antal oppe paa samme Niveau, saaledes afgik der i Aarene 1665-71 kun 5 Studenter. De følgende Aar indtil 1680, da Drachard døde, afgik der almindeligvis 1, 2 eller 3 Studenter, 1673 dog 8. — Under de følgende ofte skiftende Rektorer synes det at være gaaet stærkt tilbage for Skolen idet der kun var 8 Dimittender Resten af

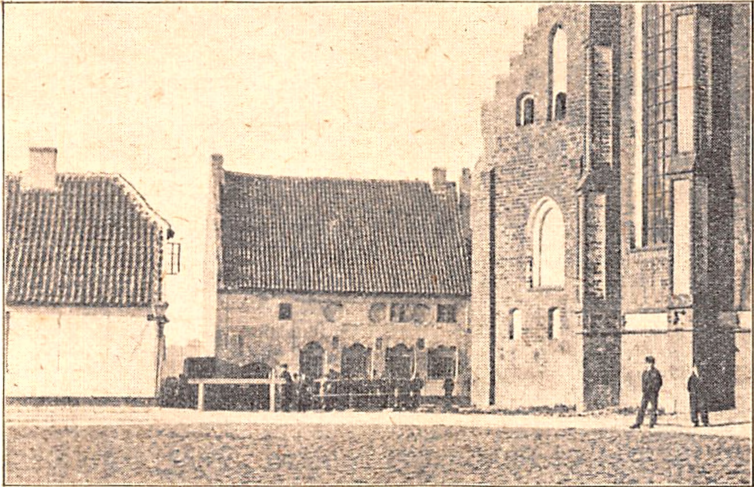
Aarhundredet. — 1698 blev Christian Ring Rektor, og i de 25 Aar, han ledede Skolen, var den atter i en Fremgang, der ogsaa holdt sig under hans Efterfølger, Mag. Jonas Gam, mens Skolens sidste Rektor, Otto Rhud, i de 6 Aar, han beklædte Embedet, kun naaede at dimittere 4 Disciple. — 1739 blev Skolen nedlagt.

St. Peders Kirke med Omgivelser. 17. Aarh.

Næstved Latinskole laa, som tidligere nævnt, paa den søndre Side af St. Peders Kirkegaard, idet Skolebygningen i Forening med Tuesens og Henrik Gotchalks Stenhus i deres fulde Længde erstattede mod Syd den Mur, der paa de tre andre Sider omgav Kirkegaarden. Bygningernes Sydsidende vendte ud mod et Stræde, der forbandt det nuværende Bredstræde med Kompagnistræde. Dette Stræde, hvorfra de kun

var adskilt ved en Række smalle Haver, og hvoraf en lille Stump findes endnu, kaldtes paa Peder Syvs Tid for Mester Hanses Stræde efter Sognepræst ved St. Peders Kirke, Hans Rasmussen Backer, hvis Gaard laa lige Øst for Skolen; senere fik det Navn efter hans Enke Else, og ved Midten af det attende Aarhundrede kaldtes det St. Pedersstræde. Denne Skolens

Peder Syvs Hus, set fra Nord.

Beliggenhed tyder paa at Skolebygningen oprindelig er opført med denne Bestemmelse for Øje, idet Latinskolerne overalt her i Landet byggedes paa Kirkegaarden.

Skolebygningen var af Grundmur i 2 Stokværk med alentykke Ydermure, 11,3 m. i Længden og 7,7 m. i Bredden. Længst mod Øst førte baade fra Nord- og Sydsiden Indgangsdøre til Huset; paa Grund af Terrænets Fald laa Gulvet i første Stokværk et Trin under Kirkegaardens Niveau, medens en ca. 0,6 m. høj Trappe førte op fra Haven mod Syd. — Kælder fandtes ikke. — Døre og Vinduer var fladbuede; de sidste var anbragte i høje Nischer og i nedre Stokværks Nordvæg udvendigt forsynede med spidsbuede Blændinger. I andet Stokværk var der ud mod Nordsiden anbragt store,

runde Blændinger. Da Vinduerne her — saaledes som de er kendt fra Fotografier og Opmaalinger kort før Husets Nedrivning — greb ind i disse Blændinger, kan deraf sluttes, at disse Vinduer ikke var de oprindelige, men var blevet indsat ved en af de Forandringer, der nødvendiggjordes ved den skiftende Anvendelse, der blev gjort af disse Lokalteter. Under Gesimsen løb en Tandsnitsfrise. Den kamtakkede Østgavl havde smalle, trappeformet afsluttede Blændinger trukne ned over hele Gavltrekanten. — Fra Loftsrummet kunde man se den med Blændinger forsynede Gavl af Mogens Tuesens Stenhus, hvilket viser, at Skolebygningen er opført senere end dette¹).

I Tiden før 1689 har Skolen haft Lokale i nederste Stokværk alene. Dette har efter al Sandsynlighed været eet stort Rum, maaske med Undtagelse af en gennemgaaende Gang langs Østgavlen, og saa underligt det end maa lyde i vor Tid med de store rummelige Klasseværelser i Skolerne, har dette Rum huset alle fire Lektier med tilsammen indtil 75 Disciple, ja, maaske flere; og dog findes der mange tidligere Latinskolebygninger her i Landet, der ikke er større. — I andet Stokværk boede saa Skolemester. Dette Stokværk maa have været delt i flere Rum, idet Inventarielisten for ca. 1650 omtaler Skolemesters Kammer, Studerekammer (maaske det samme), Sengekammer og Drengeskammer; endvidere omtaler Mandtallet paa Ildsted- og Kvægskatten 1678 at der fandtes et Stegers, hvor der var Bagerovn — antagelig den Kamin, der fandtes ved 2. Stokværks Østgavl, da Bygningen blev opmaalt før Nedrivningen, — og et Bryggers der dog ikke brugtes. — Samme Mandtal fortæller ogsaa, at Skolemester holdt 2 Køer. — Udenfor paa 2. Stokværks Sydvæg var en Svale, hvorfra en Trappe førte ned til Haven.

1689 blev nederste Lektie ophævet og Hørerantallet reduceret til to; Skolemester fik da Bolig inde i Tuesens Stenhus, hvor i Forvejen Hørerne havde Logi. 2. Stokværk i Skolebygningen synes da til Dels at have staaet ubenyttet, ellers kunde det ikke have været saa medtaget, som Rektor Gam opgiver i sin nedenfor nævnte Klage til Biskopen;

dog maa Mesterlektien have haft Lokale heroppe, thi Æreboe fortæller, at Rektor ved given Lejlighed kom „ned“ fra Mesterlektien til 2. Lektie¹⁾. Denne og 3. Lektie har dog vedblivende haft til Huse forneden.

Mogens Tuesens Stenhus er en ca. 34 m. (54 Alen, 58¹/₄ sjæll. Al.) lang Bygning af samme Dybde som Skolehuset og kun i eet Stokværk; men da Terrænet ned mod Aaen har meget stærkt Fald, præsenterer de under hele Bygningen værende Kældere sig paa Sydsiden som et nedre Stokværk. I dette findes, delvis bevarede, delvis tilmurede, syv brede, fladbuede Døraabninger, anbragt med omtrent lige stor Afstand, hvilket viser, at de syv Boliger, Gavebrevet omtaler, har været nogenlunde ens. Fra hver Bolig førte en spidsbuet Døraabning ud til en Svalegang mod Syd, hvorfra Trapper førte ned til Haverne. En saadan tilmuret Døraabning kan endnu ses i Muren, ligesom der endnu skal findes Murhuller fra Svalebjælkerne. — Fra hver Bolig førte en Dør ud til Kirkegaarden; en enkelt af disse Døre er endnu bevaret, en ret smal, fladbuuet Dør i spidsbuet Indfatning; iøvrigt er de nuværende Døre og Vinduer af nyere Dato, ligesom den oprindelige Ruminddeling ikke længere kan paavises²⁾. — Den østlige Del af Huset (Rektorboligen) er nu forsynet med et øvre Stokværk, og Facaden mod Nord er helt moderniseret. Den vestlige Del er nu som oprindeligt, teglhængt og forsynet med en Trappefrise under Tagskægget.

Før 1689 afgav Mogens Tuesens Stenhus Bolig for Skolens Hørere samt Organisten og Klokkeren ved St. Peders Kirke, medens undertiden een eller et Par af Boligerne kunde være udlejet, især i den første Tid, da der kun var 2 Hørere ved Skolen. — 1673 omtaltes kun 6 Boliger, hvoraf de 3 Hørere havde hver een, Organisten to og Klokkeren een³⁾, men da der i 1682 angives at være 21 Væggerum i Huset, og det svarer til syv 3 Værelses Boliger, kan deraf sluttes, at to af Boligerne har været slaaet sammen til een, der rimeligvis beboedes af Klokkeren, da Indehaveren af dette Embede almindeligvis var en gift Mand. — Til Hørernes Boliger hørte der 11 Alen brede Haver mellem Huset og Mester Hanses Stræde, samme

Bredde som Skolemesters Have, medens Organisten og Klokkeren maatte nøjes med 6 Alen brede Haver¹⁾).

Efter 1689, da den ene Hørerpost blev nedlagt, fik Skolemester anvist to Boliger i dette Hus til sit Logi, medens de to Hørere fik hver een. Der blev derefter tre Boliger tilbage til Organisten og Klokkeren, men den Bolig, som den ene af disse paa den Maade gik Glip af, er maaske blevet ham erstattet i en Bolig i Henrik Gotschalks Stenhus ved Siden af, der ligeledes tilhørte Kirken.

Dette kaldes i Mogens Tuesens Gavebrev „det gamle Stenhus Hr. Henrik Gotschalk iboede“ og maa altsaa være en Del ældre end det fornævnte Hus. Maaske er det det Sted, hvor Skolen oprindelig har haft til Huse — Beliggenheden paa Kirkegaarden kunde tyde derpaa — og i saa Fald har Hr. Henrik Gotschalk muligvis været Skolens Rektor, hvilken jo som nævnt ofte tillige var Præst. — Dette er dog kun Gisninger, med Vished kan intet siges derom.

Skolens Inventarium havde ikke meget med Komfort at gøre; et Begreb derom vil man faa, naar man ser Inventarierlisten fra omkring 1650²⁾):

Næstved Latinskoles Inventarium:

Calepinus³⁾, Etymologicum M: Pauli Cold:⁴⁾. Sabbathi Sanctificatio D: D: Casp: Erasm: Brockm:⁵⁾. En ny Basun købt 1646. En gammel Basun, som haver været brugt i Skolen 13 Aars Tid. En Jern Kakkellovn i Skolen. -

Skolemesterens Kammer:

En Aske Skive⁶⁾. En liden Fyr Skive. 4 Bænke af Fyr. En Vind Jern Kakkellovn. Et Bogskab med 7 Rum i Studerekammeret. En Fyrseng med Fyrhimmel i Sengekammeret.

I Dreng-Kammeret findes:

Et gammelt Bord og en gammel Bænk. Fortegnelse over Skolens Discantz Bøger⁷⁾. Af de hvide Vordingborgsbøger 8, dog den ene ikke fuldstændig. 8 rødè skrevne Bøger in qvto, og 6 hvide prentede in qvarto. Danielis Friderici. 5 lange

franske Discantebøger. 8 Prætorii in quarto. 5 blaa Bøger Danielis Friderici og 4 smaa Bøger Danielis Friderici, som kaldes Deliciæ Iuveniles. 6 Andreæ Raselii. 5 Orland: som og 8 smaa skrevne Bøger, som kaldes Vordingborg Bøger. 8 in quarto Andreæ Bergeri. 5 in quarto Mogens Pedersøns.

Inventarium paa øverste Hørers Kammer:

Et gammelt Bord. Tvende gamle Bænke.

Anden Lekties Hørers Kammer:

En Ege Skive. En liden Bænk. Nok en gammel Fyrskive og en gammel Fjæleseng i Drengens Kammer.

Nederste Hørers Kammer:

En Fyrskive. En Fyrbænk med een Fod. En anden Fyrbænk med tvende skæve Fødder.

Bygningernes Vedligeholdelse paahvilede St. Peders Kirke; man finder saaledes i dennes Regnskaber jævnligt saadanne Poster, f. Eks.

1584-1585 Bekostet paa Skolemesters Kackel-offuen	8 Sk.
1591-1592 Item til Scholemesterens og Hørernis Sualer ny Thrapper at ferde	
1599-1600: Hvis som er bekostet paa en Suale udi Scholemesters Gaard	7 Dl. 14 Sk.
1600-1601: Dirick Pottemager for en Kackell-offuen hand sette i Hans Hørers Kammer.	5 Mk.
1610-1611: Giffuit for den gamble Planckeuerck at fere emellem Scholemesters Urtehaug och Peder Byschriffuers Hauge	[6 Mk. 8 Sk.]

1619-20 blev foretaget en større Reparation af Skolens Tag, Loft og Vinduer, ialt for 39 Dl. og 1621-22 Reparation af Skolens og Hørernes Vinduer, Trapper og Sualer samt Hørernes-Kældere for ialt 6 Dl. 5 Sk. — Undertiden maatte Skolen dog ogsaa selv bidrage til disse Udgifter, saaledes findes paa Skoleregnskabet 1682-83:

- 1. Aug. 1682. Efter velvise Hr. Borm. og Raads Befalling at lade fly og reparere paa Skolens Tag, som var ganske brøstfeldig er bekostet paa som følger

Uagtet det efter Specifikationen maa have været en endog meget omfattende Reparation, beløb den sig med Datidens Priser kun til 35 Dl. 1 Mk.

11. Jan. 1724 klager Rektor Jonas Gam i et Brev til Biskopen over at Skolen og Rektorboligen ved hans Tiltrædelse var brøstfældige og ikke uden Reparation kunde bruges, „og endnu er samme Brøstfældighed over Skolen, hvor Loftet af Regn og Vandfald, da Vinduerne paa den søndre og vestre Side er ganske borte og Muren udbrudt, er mesten med Tømmeret bortraadnet; det nederste Kammer saa sparsommeligt repareret, at jeg selv har maattet købe og bekoste en Jernovn til Kammeret, om jeg vinterlangt skulde have der nogen Varme til mit Embeds Forretning.“ Han beder Biskopen „at være mig fattige og fremmede Skoletjener saa naadig og tilstede Næstved Magistrat samme Brøstfældighed, saa at højnødvendigt kunde eragtes og lade forbedre, thi mine fattige Vilkaar er ikke der tilstrækkelige, og at der formaas, eftersom tilforn sket er, Godtfolk i Byen at komme denne Reparation til Hjælp, om Skolens Beholdning det ganske ikke kunne formaa, at større Skade paa Skolen derved kunde forekommes, som til sin Tid vilde give en anseeligere Bekostning“. — Biskop Worm befaler derefter Næstved Skoles Inspektører at efterse Skolen og Rektorboligen og kalkulere Omkostningerne til Reparation. De skal drage Omsorg for, at Vinduer og deslige istandsættes, hvortil Pengene skal tages af Skolens Beholdning, da Kirkerne der i Byen, der ellers efter Loven skulde holde Skolens Bygning vedlige er af slette og ringe Vilkaar og derfor ej formaar det. — Der medgik ialt 86 Dl. 2 Mk. 1 Sk.; blandt Byens Borgere blev indsamlet 28 Dl. 12 Sk. medens Resten blev udlagt af Rektor, der efterhaanden fik dem tilbagebetalt!). —

Ved Skolens Nedlæggelse 1740 blev Skolebygningen overdraget til den danske Skole medens Rektor Gams Enke 21. November 1739 fik Bevilling paa at maatte beholde hele Rektorboligen (3: Rektors og Hørernes Boliger), 12 Fag Hus, paa Livstid, mod en Afgift til Kirken en Gang for alle²⁾). Skolebygningen, der af den ældre Generation er kendt under

Navn af Peder Syvs Hus, stod endnu 1881, da den blev nedrevet for at give Plads for den nye Kommuneskole.

Disciplene betalte ingen Skolepenge, tværtimod var der forskellige Beneficer forbundet med at gaa i Skolen. Dennes Indtægter bestod derfor kun af Renterne af de Kapitaler, der var den tillagt, samt Afgifter af Omegnens Degnekald.

Der er allerede tidligere nævnt de første Kapitaler, der blev skænket Skolen. 1681 var der desforuden¹⁾: Christian Daas Kapital 100 Rd., Rigsadmiral Ove Gieddes Kapital (af ²³/₈ 1649) 24 Rd., Peder Thotts Kapital 30 Rd., Rasmus Træskomagers 3 Legater ialt 166 Rd. 4 Mk., Karen Skrams-datters Penge 33 Rd. 2 Mk., Ane Gert Skomagers Penge 33 Rd. 2 Mk., Peder Jakobsens Kapital 66 Rd. 2 Mk., Villads Guldsmeds Beholdning 45¹/₂ Rd., Peder Sørensens, Ellen Carstensdatters og Kirstine Pedersdatters Kapitaler ialt 33 Rd. 2 Mk. og Anna Hr. Niels' Penge 33 Rd. 2 Mk.; desforuden 2 af Lavrits Kock skænkede Boliger ved Krumport, hvoraf der aarlig svaredes i Leje 12 Sldlr. og to Boliger i Møllergade. hvoraf aarlig svaredes 11 Sldlr. — Desuden nød Skolen kvad der kom i den tredje Tavle i St. Peders og St. Mortens Kirker (ca. 20 Sldlr. aarlig). —

Degnekaldene var enten Sædedegne eller Løbedegne. Sædedegnene var fast bosiddende Degne, der nød hele Kaldets Indkomster, mod til Skolen at yde en vis aarlig Tiende, den saakaldte Degnepension eller „Pens“, der leveredes in natura i Korn, i Reglen fra 2 Skpr. til 3 Pd. Byg (1 Pd. er 18 Skpr.) alt efter Kaldets Størrelse. 1650 svarede følgende Sogne Pension til Næstved Skole: Toksværd, Skelby, Karrebæk, Aversi, Tybjerg, Tystrup, Sandby, Glumsø, Krummerup, Vindinge-Kvislemark, Næsby og Vesteregede²⁾, her-til kom senere Vejlø og Tyvelse, medens Næsby udgik³⁾. — Løbedegne var de ældre Disciple i Skolen, der som en Sjags Stipendium oppebar Kaldenes Indtægter; imidlertid forrettede de kun selv Degnetjenesten ved Højtiderne og paa de store Offerdage — og endda ikke altid da — hvorimod de holdt en Vikar eller „Substitut“, som forrettede Tjenesten almindeligvis, og som de lønnede med en Del af Indkomsten.

Følgende Sogne havde 1650 Substituter og Løbedegne fra Næstved Skole: Rønnebæk, Olstrup, Fensmark, Rislev, Mogenstrup, Næstelsø, Everdrup, (kom 1625 fra Vordingborg Skole), Vallensved, Marvede og Bavelse¹)*). — Fra det 18. Aarhundredes Begyndelse fik alle Sognene Sædedegne, men i sin Indberetning til Biskopen klager Rektor Gam over at en Del af Degnene ikke vil give det, de er takserede for, saaledes at Degnepensionerne tager af. —

Med Undtagelse af tilsammen indtil 5 $\text{\$}$ ldr. aarlig fik Lærerne ingen Løn af Skolen, saa dennes Udgifter var, foruden til Vedligeholdelse, kun til Klæder og Sko til trængende Disciple. Begrebet „trængende“ maa have været meget elastisk, thi 1643 var der saaledes 58, 1653 ikke færre end 73 og 1682 42, deriblandt Mikkel Daa, Herremandens Søn paa Ravnstrup²), saa man kan vist trygt gaa ud fra, at praktisk talt alle da fik Understøttelse. Efter 1700 blev Antallet langt færre, og da Skolen ikke den Gang var i Tilbagegang, maa det være Antallet af trængende, der er blevet reduceret. —

Rektor havde kun med Ledelsen af Undervisningen at

*) Bestillingerne som Løbedegne var meget attraaede blandt Latin-skolernes Disciple, ikke blot for de Indkomster, der var forbundet dermed, men ogsaa — og tit ikke mindst — fordi de derved undertiden blev fri for Skolegangen. Børns Antipati mod dem er nemlig ikke af ny Dato — tværtimod; i hine Tider, hvor den saakaldte Lærdom bogstavelig talt blev pisket ind i dem, ønskede mangen en Skolepebling sig bort fra Skolen og ud i den landlige Menighed, hvor de følte sig som smaa Bisper. Naar de saa der havde forrettet deres Embedspligt, var det ikke sjældent at de, i Stedet for at vende tilbage til Skolen, strejfede Landet rundt, — ofte Maaneder igennem — ernærende sig ved Tiggeri, saa de tilsidst blev en hel Plage for Befolkningen. — Men ogsaa de Peblinge, i hvis Lod det ikke faldt at blive Løbedegn, kunde længes bort fra Skolen og tog sig selv Udgangstilladelse, saaledes beretter Næstved Raadstuebog 1641 om en Skolepebling Hans Andersen, der var kommet i Selskab med nogle Haandværkssvende fra Byen, „hvilke han haver efterfulgt fra et Marked til et andet baade her i Landet og i Skaane og med Dobbelt og Kortenspil fradoblet Folk deres Penge og nu her til Bys ankommen“, hvorfor Skolemester Mag. Mikkel Mule havde „ladet hannem til Foghør anholde.“

gøre; den økonomiske Styrelse paahvilede en Forstander, som af Magistraten udnævntes blandt Byens Borgere; han var tillige Fattigforstander.

Som Eksempel paa med hvilket lille Budget Skolen arbejdede, skal her gengives et sammentrængt Uddrag af det første Skoleregnskab, der er opbevaret; Regnskabet for 1636-1637:

<u>Indtegt.</u>	
[Rentepenge]	54 Sldr. 2 Mk. 9 Sk.
Annammit for 6 Pund 3 Skiepper Biugh aff Skolens Pens, Borge- mester och Raad med Sognepre- sten og Skolemester solte mig Pun- det for 6½ Sldr. 1 Mk. er.....	41 „ 1 „ 6 „
Annammit for 5 Skiepper Rug aff Skolens Pens, Skieppen 18 Sk. er	6 „ 2 „
Summa Indtegt	<u>102 Sldr. 1 Sk.</u>

<u>Udgift mod forskrefne Indtegt.</u>	
Anno 1636, den 4: Novembris gif- fuit for en Bog Papier at skriffue Inventarium og Regnskab paa...	20 Sk.
Er giffuit for 199 Alen ...t sort Vadm, Alen 1 Smk.....	49 Sldr. 1 Mk. 4 „
Er giffuit for 100 Alen huit Vad- mel, Alen 14 Sk. er Penge.....	10½ „ 28 „
Den 17. Novembris giffuit for 3 Alen ubleget Lærit til Linninger til de 12 Klenninger, at sy til forne Skolebørn, for huer 12 Sk., er..	½ „ 4 „
Den 20. Novembris giffuit Niels Hof- skreder for 12 Klenninger at sy til forne Skolebørn, for huer 14 Sk., er	2½ „ ½ „
Den 13. Decembris der Vadmelet vaar udbyt i Skolen, leueret jeg efter sæduanlig Viis och Brugh til: M: Hans Jørgensen Skolemester.	1 „

Øfuerste Hører	1/2 Sldr. „ Mk. „ Sk.	
Anden Hører	1/2 „	
Thredie Hører		20 „
Den 21. Decembris giffuit Skrederne for 37 Klenninger at sy til fattige Skolebørn, for huer 14 Sk.		
er	8 „	6 „
Eodem giffuit for 8 Par nye Skoe til fattige Skolebørn.....	6 „	
Den 24. leueret jeg Hr. Niels Andersen, Sogneprest til St. Peders Kirche och M: Hans Jørgensen Skolemester, som de udbytte udi Skolen udi rede Penge. Efter deris Beuises Indhold	19 „	
Den 24. Decembris giffuit Willum Dauitsen for 9 Alen Klæde til Skolebørnene, Alen 6 1/2 Mk. 4 Sk. efter Beuises Indhold	15 „	12 „
Anno 1637, den 15. Augustii giffuedt Hans Hermandsen och Jacob Hermandsen for Varsel de gaff Kirsten Peder Straalis.....		6 Sk.
Summa Udgift	115 Sldr.	28 Sk.
Legnet och lagt Udgiften imod Indtegten da befindes Skolen at blifue skyldig	13 Sidlr.	27 Sk.

Foruden Tjenesten som Løbedegne skulde Disciplene besørge Korsangen i Kirkerne samt synge ved Brylluper og Begravelser. Denne Sang kunde efter Formuesomstændighederne foregaa med „hel Skole“ eller „halv Skole“, og den lededes af Rektor eller som oftest af en af Hørerne. Desuden ledede en af de ældste Disciple Sangen i Helliggeists Hospitalskirke i Ringstedgade ved Kirketjenester der.

For dette erholdt han aarlig 2 Sldr. foruden Offer Jule-, Paaske-, Pinse- og Mikkelsdag¹)*).

*) Den senere Natarius publicus i København, Rasmus Æreboe, der 1696-1704 besøgte Skolen, fortæller i sin Autobiografi bl. a. følgende om sin Skolegang i Næstved:

I mit 12de Aar, som var Begyndelsen af min Ungdom, sejlede jeg fra mit Hjem. Kom jeg tredie Dagen efter, Aar 1696 ved Michaelis Tider, søsyg og sulten i Land ved Karebæks Munde, 1 Mil fra Næstved, hvor jeg Dagen efter opkom. . . . Jeg kom da straks i latinsk Skole udi anden Lectie. Jeg var baade øverst og nederst. . . .

Jeg spiste hos min Farbror. Kort derefter indfandt nogle dyre Aar efter hinanden, saa at min Farbroders Tilstand blev hver Dag sveckere, som desforuden var slet, og da han en Sommer tog til Søs, hørte min Spisning op. Jeg var fremmed, havde ingen Venner, som vilde tage sig mig an uden Gud. Jeg fik da efter nogen Tid 2de Dages Kost hos 2de Godtfolk om Ugen. Det holdt jeg nogen Tid; de andre Dage maatte jeg lade mig nøje med, hvad mine Kammerater vilde give mig af deres Frokost eller og, hvad jeg kunde fortjene ved at sy Bolte, hvilke var meget rare. Denne elendige og forskrækkelige Sult blev saa stærk, at jeg ønskede engang, da jeg saa at der blev sat $\frac{1}{2}$ Fad Byggrød for en Hund, at jeg var i Hundens Sted og den igen i mit Sted. . . .

Jeg blev saa ved at sulte indtil jeg fik hos Godtfolk 2 Dages Kost til, og efter omtrent et Aars Forløb den 5te Dags Kost. . . .

Min daværende Hører var saa haard imod mig, hvilken Haardhed tilsidst blev utaalelig for mig, at jeg forlod Skolen, enten at jeg vilde give mig til Søs eller til et Haandværk af Aarsag, at der vankede mere Mad og mindre Hug, naar man gjorde, hvad burde og skulde og kunde. . . . Da han [Høreren] nu en Gang savnede mig af Skolen, søgte han efter mig; da han fik mig fat, talte han til mig og spurgte mig, hvorfor jeg var gaaen af Skolen hvilket jeg forklarede ham. Omsider sagde han: [„Naar du nu bliver flyttet] fra din Hører til tredie Lectie, vil du da vel gaa i Skolen igen?“ Nødig vilde jeg; dog af Ærekærlighed tog jeg imod Tilbudet, helst Høreren i tredie Lectie var en ret god Mand og gjorde Aftale med mig, at jeg Morgenen Kl. 6 skulde møde i Skolen, men han lovede mig, at han vilde være der førend min Hører, hvilket han og holdt. Jeg satte mig paa [Bænken]; da min Hører kom, gjorde han en Begyndelse at barske mig brav af; [da] traadte bemte Rec-

Lærernes Lønninger var meget smaa; Embederne var ikke til at gifte sig paa og det var Meningen at de kun

tor [Schumacher] ned af Mester Lectie og med en haard Tale og Formaning til ham satte mig over i tredie Lectie under Jørgen Juell . . . Derpaa blev den brave Mand C. Ring . . . Aar 1698 sat til Rektor i Næstved. Omtrent $\frac{3}{4}$ Aar derefter fik han i Sinde at forflytte nogle Disciple fra 3die til Mester Lectie. Omendskønt jeg var nederst udi tredie Lectie, forflyttede han mig dog op i Mester Lectie.

Nu var jeg kommen til en brav Mand, der læste baade Dag og Nat for mig. Kort forhen, 1699, ved Hellig 3 Kongers Tider, døde [Kapellanen] Hr. Buck, mistede jeg den gode fremmede Ven af hvilken jeg havde dog mine Skolebøger, Hus, Lys og Varme. Jeg maatte da søge min Farbroders Hus igen, om jeg ej vilde være husvild. Den Hunger jeg udstod kan ingen sige; især de 2de Dage om Ugen, da jeg ej havde noget at æde, foraarsagede, at jeg faldt ned i en hidsig Feber, i hvilken jeg laa hen uden Læge og Plejning hen ved 14 Dage, hvor jeg kom mig saa igen, dog udmattet, at jeg maatte gaa, først ved Stød, siden ved 2de Stokke . . .

Der jeg nu var kommen mig igen fornem nok min Rektor, hvoraf Sygdommen rejste sig; jeg maatte da fortælle ham det. Tilbød han sig straks at ville give mig de to Dages Kost om Ugen, hvilket han og gjorde saa længe jeg [gik] i Skolen. Jeg læste Nat og Dag, saa jeg overgik alle mine Skolekammerater, ja jeg kom saa vidt, at Rektoren ej hørte mig, uden naar de andre ej kunde deres Lectie . . . Anno 1701, 4de Paaske-dag, druknede ovennævnte min sl: Farbroder Mogens med sit Skib, saa jeg derover var aldeles uden Slægt og Paarørende der i Nestved. Samme Aar skulde jeg have dimitteret mig til Acedemiet, men for Klæder, Penge etc: maatte jeg lade det bero.

1702 var Biskop Borneman i Visitats i Skolen hos os og fandt alting vel . . .

Samme Aar blev jeg Degn der i Byen til Hospital Kirken, deraf havde jeg 10 Slette Daler, af dette og andet, jeg havde ved Skolen etc: hunde jeg efter min Stand rigeligen komme ud og endda lægge Penge op . . .

End i dette Aar begærede en Raadmand der i Byen Nestved, navnlig Lygaard, som [siden blev] Op!ags Skriver [ved Kbh. Toldbod] af min Rektor en skikkelig Discipel, som kunde ligge hos hans liden Søn Oluff, saasom hans Søn var noget vild, saa og foruden at holde til at læse. Jeg blev af begge

skulde besættes af unge Mænd i nogle faa Aar, indtil de kunde faa et Præstekald eller lignende Embede. Som det vil ses af den tidligere nævnte Inventarieliste, bestod endog Rektors Logement kun af et Par Værelser, eller „Kamre“ som de kaldes. Til at gaa sig til Haande kunde Lærerne have en af Skoledrengene, som for denne Ulejlighed fik fri Logi, Lys og Varme¹⁾. — At denne hurtige Skiften af Lærere ikke var til Gavn for Undervisningen, siger sig selv.

Rektor var tillige Degn ved St. Peders Kirke. Hans Løn bestod 1650²⁾ af: 1. Fodby Kongetiende, 2. af hvert Par Sognefolk i St. Peders Sogn 4 Sk. aarlig, 3. af Tavlepenge hver Offerdag 1 Mark, 4. af Kirken 7 Mark halvaarlig, 5. af Diskantspenge en Trediedel, 6. af Ligpenge med halv Skole 1 Mark, med hel Skole 2 Mark, samt Halvdelen af Afgiften, hvis der lægges Klæde under Liget, 7. af Skolen hver Juleaften 2 Sldr.

Den øverste Hører var tillige Degn ved St. Mortens Kirke. Hans Løn bestod 1650 af: 1. 4 Sk. aarlig af hvert Hus i St. Mortens Sogn, 2. af St. Mortens Kirke 4 Sldr. halvaarlig, 3. Degnetraven af Næstelsø Sogn 29¹/₂ Trave Byg, 4. af Aaderup 14 Skpr. Byg, 5. Offer af St. Mortens Sogn hver Offerdag, 6. for hvert Lig med halv Skole ¹/₂ Mark, med hel Skole 1 Mark, 7. for hvert Lig der begraves i St. Peders Kirke 2 Mark og Halvparten af Afgiften, hvis

hertil udvalgt, saa det var min anden Forfremmelse; thi som Barnet nu tiltog udi Stilhed og overmaade Studeringer, nød jeg godt deraf udi hans Forældres Hus. . . . Jeg biev saa stedse ved Skoien iudtil St. Hans Dag 1704, da jeg endelig deponerede og fik af min Rektor uden nogen Betaling mit Testemonium academicum; dette Aar lagde min Rektor til min Alder for at desto snarere blive 25 Aar, for at, [naar] jeg imens skulde blive kaldet; jeg ikke skulde staa tilbage for des Skyld, . . . Ved denne Tid havde jeg samlet sammen, og ved min Bortrejse af adskillige Godtfolk fik saa meget til Foræring at jeg satte mig i Stand med Linned, sort Klædning (Klæde til 2 Rd. Al.), Plydses Bukser, Hat, Sko, Strømper, Kaarde etc., havde desforuden 5 Al. sort Klæde til 2 Rd. og 36 Rd. til Rejsen og var saa rejsefærdig.

der lægges Klæde under et Lig, der begravnes i St. Mortens Kirke, 8. af Diskantspenge en Niendedel, 9. af Skolen hver Juleaften 1 Sldr.

Anden Lekties Hører var tillige Degn ved Fodby Kirke, hvor han dog holdt en Substitut. Hans Løn bestod 1650 af: 1. Degnerenten af Fodby Sogn, 2. for hvert Lig med halv Skole $\frac{1}{2}$ Mark, med hel Skole 1 Mark samt 2 Mark hvis Begravelsen er i Kirken, 3. af Diskantspenge en Niendedel, 4. af Skolen hver Juleaften 1 Sldr.

Nederste Hørers Løn var 1650: 1. af Skolen 6 Pund Byg samt til Juleaften 1 Sldr., 2. for Lig med halv Skole $\frac{1}{2}$ Mark, med hel Skole 1 Mark samt hvis Begravelsen er i Kirken 2 Mark, 3. af Diskantspenge en Niendedel.

Hen imod Slutningen af det 17. Aarhundrede skete der en Forbedring af disse Forhold; dels blev den ene Hørerpost nedlagt, dels blev Degnepensionerne, der tidligere var gaaet ind under Skolens Regnskab, lagt til Lærernes Lønninger; Rektors Lejlighed blev udvidet, og det blev nu Lærerne muligt at gifte sig paa Embederne. Skolen har saaledes haft to gifte Rektorer, Ring og Gam og to gifte Hørere Jørgen Juell og Jokum Krich. — Dog var Lønningerne stadig meget smaa, saaledes blev Rektor Ring 6. April 1700 efter Ansøgning fritaget for at svare Skat af Fodby Kongetiende paa Grund af „den slette Indkomst som ligger til Næstved Skoles Tjeneste“, saa at han efter Biskopens Erklæring „ikke skulde kunne uindgaa Armod og Elendighed, med mindre ham nogen Naade vederfares“¹⁾.

Rektor Gam skriver i sin Indberetning 1732 bl. a. „Haver ved denne Skole i forrige Tider været 3 Hørere, men af Mangel for Underholdning er for mange Aars Tid den nederste Lecties Hører afskaffet og Lectien øde, og de andre tvende Hørere er endnu ved Skolen ved slette Vilkaar, og besværligt at have fremmede, dygtige Mænd, som vil paatage sig dette Embede af Mangel for Underholdning“. Iøvrigt opgør han Lønningerne saaledes: Rektor: 1. Kongetiende, der indbringer imod 100 Rd., 2. Offer, Degnepenge og Accidenser af St. Peders Sogn 60 Rd., 4. af Degnepen-

sioner 3 Tdr. 1½ Skpr. Byg, 4. Skelby Degnepension 6 Rd. — Øverste Hører: 1. Af Degnepensionerne 16 Tdr. Byg, 2. af Kirken 6 Rd. 4 Mk., 3. af Offer, Accidenser, Degnepenge o. dl. i St. Mortens Sogn imod 24 Rd. — Nederste Hører: 1. Af Degnepensionerne 32 Tdr. Byg, 2. af Accidenser imod 8 Rd. — Disciplenes Beneficer: Af Degnepensionerne 12 Tdr. Byg, Rente af Kapitaler 61 Rd. 4 Mk.

Under Kong Christian V. var der Planer fremme om at nedlægge en Del af de mindre Latinskoler og overføre deres Kapitaler og Beneficiis paa de øvrige, som derved vilde sættes i Stand til haardt tiltrængte Forbedringer. En Kommission blev i den Anledning nedsat 2. December 1682, men den paatænkte Reduktion blev ikke til noget, efter Sigende fordi et af Kommissionens Medlemmer, Hofprædikant Dr. Hans Leth gik i Forbøn hos Kongen for de smaa Skoler, idet han paa-pegede, hvilke berømte Mænd, der var dimitteret fra den eller den Skole, hvis Nedlæggelse var paatænkt. De til-sigtede Forbedringer af det danske Skolevæsen løb saaledes ud i Sandet, og Latinskolerne vedblev at være, hvad de havde været siden Christian III.'s Dage, „nemlig Tøjhuse for Hu-kommelsen, hvor denne alene blev proppet med Latin og meget maadelige Præcepta i Videnskaberne¹⁴).

Sagen var hermed udsat, men derfor ingenlunde opgivet. — 13. og 20. Juni 1732 udgik Befaling til alle 12 Biskoper i Danmark, Norge og Island om at undersøge Forholdene i de forskellige Latinskoler og afgive Betænkning over, hvorledes en Forbedring af Undervisningsvæsenet i det hele taget bedst kunde lade sig gennemføre²). En saadan Befaling udgik ogsaa til Sjællands Biskop, Christen Worm; han sendte Fore-spørgsel ogsaa til Næstved Skole og modtog fra Rektor Gam en Redegørelse over Skolens Kapitaler, dens Læreres Løn-ninger og Skolens øvrige Forhold, en Redegørelse, der er gengivet forskellige Steder i det foregaaende. — I sin Be-tænkning til Kongen anbefaler Biskop Worm derefter en Nedlæggelse af de mindre Skoler (Næstved Skole nævnes ikke deriblandt) og skriver bl. a.: „Det vilde meget opmuntre Lærerne og geraade Skolerne til stor Fordel og Opkomst om

Deres kgl. Maj. vilde sine Rektores eller Kollegas, naar de 5, 6, 7, ja maaske flere Aar haver tjent troligen og gjort kendelig Opbyggelse, forhjælpes til et eller andet gejstligt Embede, hvilket dem og ved tvende kgl. Forordninger allernaadigst er tilsagt“. „Til Eksempel herpaa anføres Rektor scholæ i Næstved Mag. Jonas Gam, en Mand mellem 60 og 70 Aar, som haver visse ugemene Videnskaber, bekendt af stor Lærdom, men med saa større Guds frygt og Skikkelighed. Samme Guds Mand er af mangfoldige Aars Skolearbejde, saa være i Fyens som dette Stift, Alders udsløbt, og var det ønskeligt, om Drs. Maj. ved forefalden Vakance allernaadigst vilde se ham befordret til et eller andet Præstekald, at han efter lang Trældom i mere Rolighed kan ende sine Dage“¹⁾. — 13. Marts 1733 blev der nedsat en Kommission, bestaaende af Geheimeraad Iver Rosenkrantz, Biskop Worm, kgl. Konfessionarius Frauen, Etatsraad Professor Casper Bartholin og Historikeren Professor Hans Gram, for at overveje de forskellige Forslag, der var fremkommet fra Biskopperne. Denne Kommission arbejdede i 6 Aar og var efterhaanden svundet ind til 2 Medlemmer, Rosenkrantz og Gram, idet Frauen havde nedlagt sit Mandat og Bartholin og Worm døde. Den blev i Maj 1738 forøget med Biskop Hersleb, og nu kom der mere Gang i Arbejdet. I August havde Hersleb en Plan færdig til de sjællandske Skolers Reduktion og 17. April 1739 udkom Forordningen om, hvormange Latinskoler i Danmark og Norge der skulde vedblive²⁾. Næstved Latinskole var ikke blandt dem. Foruden denne skulde paa Sjælland Skolerne i Slangerup, Ringsted, Kallundborg, Korsør, Nykøbing, Holbæk, Skelskør, Storehedinge og Præstø nedlægges. De Skoler, der skulde vedblive at bestaa, var, foruden Sorø og Herlufsholm, Skolerne i København, Helsingør, Frederiksborg, Roskilde Slagelse, Køge (nedlagt 1776) og Vordingborg (nedlagt 1846).

Med Hensyn til Næstved Skole bestemtes ved Anordning af 9. Okt. 1739: „Til den danske Skoleholder skal henlægges Degnekaldet i begge Kirker med Offer og alle Accidenser og Degnepenge af Byen og alt, hvad Rektor og

Hørerne har nydt af Byen og Kirken item af Grimstrup og Aaderup By under Næstved og hvad Næstved By betaler for Overdrevet, men derimod skal Skoleholderen som Degn forsyne begge Kirker med Sang, hvortil han skal holde en Substitut med nogle Disciple til den ene Kirke, og skal Disciplene nyde som før Bøssepenge og Tavlepenge; det grundmurede Hus skal forblive til den danske Skole og Skoleholderens Vaaning, men Rektors Vaaning skal sælges og Pengene lægges til Kirken, dog saasom forrige Rektors Enke, der nu boer derudi, for ej at flytte har tilbuden en Gave af 100 Rd. for at bo derudi hendes Livstid, og selv holde den vedlige, saa maa dette Tilbud antages, og den Kapital sættes paa Rente til Kirkens Nytte, da Huset efter hendes Død, som før er meldt, skal sælges; og bliver de fra denne Skole til andre at henlægge: 1. til Docentes¹⁾ Fodby Kongetiende, som nu er bortfæstet for 80 Rd., Degnepensioner efter forrige Ligning i Korn anslaaes til 70 Rd., 2. til Discentes²⁾ Rente af Legatis, hvis Fundatser ikke skal findes, men Renten løber til 60 Rd. 1 Mk. 8 Sk., hvilke Kapitaler Magistraten i Næstved skal besørge og at Renten rigtig svares til den Skole, hvortil de henlægges, hvorimod Disciplene af Næstved By og Egn skal være nærmest til at nyde de Renter udi andre Skoler“, —

Fra 1. Jan. 1740 ophørte Næstved Latinskole.

Rektorer.

1. (1398—1415) *Jonas Magnussen* kaldes 1398 „scolastico in Skowkloster“ og 1401 „Rector scholarium Nestvet“, da han af en Borger i Faaborg købte en Gaard i Næstved, som han atter 1415 skænkede Skovkloster³⁾.

2. (cc 1470) *Henrik Gotschalk*, Rektor (?) og Præst her.

3. 14..—1492 *Søren*, Rektor og Præst her⁴⁾.

1559, den 15. Juni klagede Søren Pedersen, Sognepræst til St. Peders Kirke, paa Roskilde Landemode over, at der ingen Skolemester var i Næstved, hvorfor han fik Befaling at skrive til Halmstad efter en Person¹). Hvem denne var, vides ikke.

4. 1580—84. *Mag. Jakob Povlsen Bager* var Rektor paa Herlufsholm 1580²), men blev endnu samme Aar Rektor her³). Efter Kapellanen til St. Peders Kirke, Rasmus Jensens Forflyttelse 1582 blev han tillige Kapellan⁴). 1584 blev han Sognepræst i Nysted, hvor han døde 1593.

5. 158.—91. *Jakob Waltersen*, f. c. 1566, Søn af Walter Jakobsen, Handelsmand i Næstved, og Lykke Nielsdatter; vist Student fra denne Skole, immatr. i Rostock i Maj 1585⁵). — Han blev, mens han var Rektor her, ordineret til Sognepræst for Sværdborg, men naaede ikke at blive indsat. Han døde 28. Juni 1591 og blev begravet i St. Peders Kor⁶) Hans Ligsten er senere taget op af Gulvet og opstillet i det nordre Sideskib. Den viser ham knælende foran et Krucifix, bærer hans Bomærke og Indskriften der tildels er udslidt: Mors mihi Ivcrvm / christvs mihi vita / Dni Jacobi Gwalteri / Nestvedensis scholæ / rectoris o[li]m [f]jidelissimi / et Sverbvrgensis paroeciæ / ordinati ecclesiastæ / dignis si[mi] ossa / qviescentia moesti hic / parentes posvervnt / qvi obiit an[no] ætatis svæ 25 / anno Dni 1591 28. juni /. — Ved Siden af denne staar hans Søsters Lisbeth Waltersdatters Ligsten; hun døde 6. Okt. 1592, 21 Aar gammel. Paa denne Ligsten findes saavel ovennævnte Bomærke som et andet.

6. 1591—159. *Jørgen Skolemester* blev Rektor her efter Jakob Waltersen⁷).

7. (1594—95.) *Niels Skolemester*⁸).

8. 159.—1608. *Mag. Frands Jørgensen*, født i Næstved, Søn af Jørgen Hansen Guldsmid, Byfoged her (død 1612-13 i Næstved). — Tidligt viste han sproglig og poetisk

Begavelse, idet han, medens han var Discipel i Herlufsholm Skole forfattede et græsk Digt, som ledsagede det 1694 af Rektor Mag. Peder Borck udsendte Skrift „Agapeti Parænesis ad Instinianum“. 1694 blev han Student og 25. Okt. s. A. indskrevet ved Kommunitetet. Nogle Aar senere blev han Rektor her. Som saaden skrev han 28. Aug. (Aarstal mangler, dog vistnok 1599) en anbefaling til den senere Professor Jon Venusin, der var Præst i København, for en ung Mand, der søgte en Hørerplads ved Skolen her¹⁾. 13. Juli 1602 tog han Magistergraden, ved hvilken Lejlighed han i Programmet kaldes „Scholæ Nestvediensis Rektor, Poësos Candidatus“. — Han døde i Næstved 1608 og blev begravet i St. Peders Kirke²⁾.

9. 1608—13. *Jakob Tielsen* eller *Tilemansen* fra Næstved var ligesom sin Forgænger i Embedet Discipel paa Herlufsholm, hvor han ledsagede Rektor Borcks ovennævnte Skrift med et latinsk Digt. — 28. Juli 1597 blev han som Student indskrevet ved Kommunitetet³⁾ og 1608—13 var han Rektor her⁴⁾. Derefter var han Sognepræst i Vejlø til 1636⁵⁾. Gift 1. med Magdalene Hansdatter, 2. med Anna Nielsdatter, 3. med Cathrine Nielsdatter.

10. 1613—ca. 14. *Haagen Povlsen*⁶⁾.

11. ca. 1614—15. *Gabriel Lauridsen Brink* el. *Falster*, født i Norge; blev 1609 indskrevet ved Kommunitetet som Gabriel Lavr. Falstrius og tog 29. Juli 1611 Baccalaurgraden som Gabriel Bring. Han var Rektor her, da Biskop Niels Lauridsen i Viborg 14. Dec. 1615 fik kgl. Befaling at indsætte ham til Rektor i Viborg Skole⁷⁾. Her døde han Aaret efter (1616).

12. (1619—22.) *Oluf Christensen* nævnes som Rektor her 1619-22⁸⁾.

13. 1623—26. Mag. *Laurids Pedersen (Thura)*⁹⁾, født i Skelskør 3. Aug. 1598 som Søn af Kirurg Peder Lauridsen

Holst og Apollonia Hansdatter. 1605 blev han sat i Skole i sin Fødebys Latinskole og senere, 4. Okt. 1613 i Slagelse Skole, hvorfra han 1619 dimitterede, og 24. April s. A. blev han immatrikuleret ved Universitetet. Faa Dage efter maatte Universitetet imidlertid lukke paa Grund af Pesten og han blev derefter 21. Juni s. A. Hører ved Slagelse Skole, først ved nederste Lektie, men avancerede i Løbet af et Aar gennem 2den og 3die indtil han 7. Juni 1620 blev 4de Lekties Hører. — Efter at have taget Baccalaurgraden i København rejste han i Oktober 1620. udenlands med den unge Christoffer Herlufsen, Søn af Herluf Eriksen til Fuglebjerggaard, for som Hovmester at lede hans Studier. Først kom de til Rostock hvor de begge lod sig immatrikulere ved Universitetet, rejste derefter i Juni det følgende Aar til Wittenberg og fortsatte Studierne; ogsaa Dresden og Leipzig besøgte de, hvorefter de i Maj 1623 vendte tilbage til Danmark. I Novbr. s. Aar blev Laurids Pedersen kaldet til Rektor ved Næstved Latinskole, i hvilken Stilling han 9. Maj 1625 tog Magistergraden i København. I December 1626 blev han Konrektor i København og i Marts 1628 Rektor paa Herlufsholm. 13. Søndag e. Trin. 1630 blev han kaldet til Sognepræst i Nykøbing paa Falster, hvortil han ordineredes 3. Sept. s. A.; kort Tid efter blev han Provst over Falsters sønder Herred. Juledag 1654 blev han pludselig syg under Prædikenen, det mentes at være en Levning af Pesten, der Aaret forud havde hærget Landet; han døde heraf 7. Jan. 1655 og blev begravet i Kirken udenfor Kordøren. — Han har især gjort sig fordelagtigt bemærket som en ivrig og fremragende Gransker af orientalske Sprog, hvorom han udgav flere lærde Skrifter.

Den 6. Jan. 1631 blev han i Nykøbing gift med *Catrine Maschwedel*, en Datter af Balthasar Maschwedel (død 17. Jan. 1621 i Nykøbing, 60 Aar gl.) Dronning Sofies Hofpræst i Nykøbing.

Af hans 4 Sønner og 5 Døtre kendes:

1. *Margrethe Thura* f. 1632 i Nykøbing, død 1695 i Nykøbing, begravet 16. Juli s. A. i Nakskov Kirke; gift 4. Juli 1654 i Nykøbing med Mag. Laurids Vidsted,

- Sognepræst i Nakskov, født i Vendsyssel i Maj 1614, død i Nakskov 8. Marts 1674, begr. 10. Marts i Kirken.
2. *Sofie Thura*, gift 4. Juli 1654 (samme Dag som Søsteren) i Nykøbing med Peder Christensen Ønslev, Sognepræst i Eskildstrup, født paa Falster c. 1599, død i Eskildstrup 2. Juni 1664.
 3. *Balthasar Thura*, død før 1640 i Nykøbing.
 4. *Apollone Thura*, nød 1683—90 Understøttelse af Kippinge Kirkeblok.
 5. *Marie Thura*, nød 1680—85 Understøttelse af samme Kirkeblok.
 6. *Hans Lauridsen Thura*, Degn i Vaalse, født i April 1649 i Nykøbing, begravet 27. Novbr. 1713 i Vaalse; gift 1. 13. Søndag e. Tr. 1687 i Vaalse med Anna Pedersdatter, født c. 1640, begravet 17. Marts 1690 i Vaalse; 2. med Margrethe Marie

12. (1635)—37. Mag. *Hans Jørgensen Hammer*, Søn af Jørgen Lauridsen, Sognepræst til Hammer-Lundby og Abel Thomasdatter. — Student fra Herlufsholm 1626, immatrikuleret ved Universitetet Juli s. A. Han nævnes som Rektor her, da han 12. Maj 1635 tog Magistergraden i København og han var i Embedet til 1637. — 23. Juni blev han Kappellan i Førslev og 1656 Sognepræst s. S., hvad han var til sin Død. — Han døde i Sept. 1677 i Førslev som Provst over Øster Flakkebjerg Herred.

Han var to Gange gift. Første Gang 27. Juli 1645 med *Margrethe Frederiksdatter*, Datter af Frederik Andersen Klyne (født 19. Marts 1589 i Ribe, død 1657 i Vindinge), Sognepræst til Vindinge-Kvislemark og Provst i Øster Flakkebjerg Herred, og Lisbeth Andersdatter.

Anden Gang blev Hans Jørgensen Hammer gift med *Øllegaard Jakabsdatter*, død 1710 i Førsløv, der efter hans Død ægtede hans Eftermand i Kaldet, *Anders Evertsen*, døbt 21. Marts 1652 i Rønnebæk, død 10. Juni 1695 i Førslev, Søn af Evert Andersen, Sognepræst i Rønnebæk-Olstrup (se under Hørere), og Margrethe Jensdatter.

I første Ægteskab havde Hans Hammer Børnene:

1. *Anne Hansdatter Hammer*, født c. 1649.
2. *Christen Hansen Hammer*, født c. 1650 i Førsløv, død paa Aggersø 1702, Præst paa Aggersø-Omø, gift med Maren
3. *Lisbeth Hansdatter Hammer*, født c. 1653 i Førsløv, gift med Simon Nielsen Spend, Sognepræst til Nørre Alslev, født 1633 i Købstaden Sæby, død 1681 i Nørre Alslev.

13. 1637—ca. 43. Mag. *Mikkel Nielsen Mule*¹⁾, født i Besser paa Samsø 25. Jan. 1609, Søn af Niels Hansen Mule (død 3. Juli 1616 i Besser), Sognepræst for Besser-Onsbjerg samt Provst over Samsø, og Barbara Mikkelsdatter Møller. — Student fra Odense 1628 (immatr. 9. Juli). — Han var Rektor her, da han 16. Maj 1637 tog Magistergraden, og endnu 1642²⁾, men har senest 1643 forladt dette Embede. — 21. Marts 1645 ordineredes han til Sognepræst for Vejlbj by paa Fyn. Her døde han 7. April 1653. Han var gift med *Pernille Rasmusdatter Backer*³⁾, født c. 1626, død 28. Jan. 1651 i Vejlbj by. Med hende havde han Børnene:

1. *Niels Mule*, Raadmand i Odense, født 27. Sept. 1647 i Vejlbj by, død 6. Maj 1712 i Odense; gift 1679 med Gunder Focksdatter Witt, født 27. Jan. 1640 i Horsens, død 10. Okt. 1690 i Odense.
2. *Rasmus Mule*, var 1695—97 Krigssekretær ved Tropperne i Flandern, født 1649 i Vejlbj by, død 1720 i Hamborg.
3. *Jens Mule* til Serridslevgaard, død 22. Nov. - 6. Dec. 1692; gift med Cathrine Eriksdatter).

14. (1643)—46. Mag. *Povl Menelaussen*, født c. 1618 i København, Søn af Menelaus Povlsen (født c. 1585 i Næstved, død 2. Juli 1626 i København), Præst ved Christiansborg Slotskirke, og Maren Jensdatter. — Blev Student fra Sorø 1635, immatrikuleret ved Københavns Universitet 4. Maj s. A. og ved Universitetet i Leyden 17. Aug. 1639¹⁾. — 15. Maj 1643 tog han Magistergraden i København og var da

Rektor her. I denne Stilling døde han ugift 1646 og blev 13. Marts begravet i St. Peders Kirke.

15. 1646—58 *Christen Jespersen Højer*. Han synes at være ret afholdt af Byens Borgere; i det mindste blev han i de 12 Aar han var Rektor her, ofte brugt som Fadder¹). Han har skrevet forskellige Lejlighedsdigte, saaledes 1649 et Lykønskingsdigt til Hagen Rasmussen Ystad, Kapellan til St. Peders Kirke, da denne udgav sin Fortolkning til den 56. Salme²). Hans senere Skæbne kendes ikke³).

16. 1659—64 *Peder Pedersen Syv*¹) fødtes 22. Febr. 1631 i Kirkesyv ved Roskilde som Søn af Fæstebonde og Kirkeværge Peder Olufsen og Hustru Anna Mortensdatter. Faderen var en efter sin Stand ret velstaaende Mand, der satte Sønnen i Roskilde Latinskole, hvor han 1649 blev Løbedegn og fra 1651 fik Kost paa Klosteret. 16. Maj 1653 blev han som Student immatrikuleret ved Københavns Universitet og blev Aaret efter 30. Maj 1654 Baccalaureus. Samme Dag maatte imidlertid Universitetet lukke paa Grund af Pesten, der rasede i Hovedstaden, og Peder Syv maatte vende tilbage til sin Fødeby. Da Pesten havde udraset, blev han Hører ved Vor Frue Skole i København, indtil han 1658 blev kaldet til Rektor i Næstved. Det er tidligere nævnt, hvad han gjorde for Skolen, der under hans Rektorat havde en betydelig Opgangsperiode. Ogsaa han var almindeligt agtet og afholdt af de Næstved Borgere, og han synes at have ført et ret fornøjeligt Liv her, trods det at Skolegeringen for en Mand, der virkelig vilde gaa op i sit Arbejde, maatte virke meget anstrengende; desuden dyrkede han sine litterære Interesser og udgav her 1663 sit første Hovedværk „Betænkninger om det cimbriske Sprog“, foruden at han skrev adskillige Lejlighedsdigte. — I April 1664 blev han af Fru Ida Lunge til Valbygaard (nu Juellinge) kaldet til Sognepræst i Hellested paa Stevns, hvortil han blev ordineret 27. April s. A. — Her fortsatte han sine videnskabelige Studier og erhvervede sig efterhaanden et anseeligt Bibliotek, foruden en betydelig Samling Mønter og Oldsager. — 1682

udgav han sit næste betydelige Værk „Danske Ordsprog“ som han 1688 fortsatte med en anden Del. Som Anerkendelse for sine fortjenstfulde Arbejder fik han, især paa Cancelliassessor Moths Anbefaling, bevilget Titel af „Philologus regius lingvæ Danicæ“ med Provsterang samt en aarlig Pension paa 100 Dl. — 1695 udgav han And. Sørensen Wedels 100 danske Viser som han forøgede med 100 andre, tildels af ham selv. — Han døde som en ret velstaaende Mand 17. Febr. 1702 i Hellested Præstegaard efter at have virket i sit Kald til det sidste.

Kort efter at være kommet til Hellested blev han gift med *Karen Andersdatter Hoff*, død i Hellested 1699, Datter af Sognepræst i Rynkeby-Revninge, Anders Simonsen Hoff (død 1665) og Enke efter Peder Syvs Formand i Kaldet, Hans Povlsen Næstved (død i Hellested 1664). Med hende havde han 3 Døtre:

1. *Ida Pedersd. Syv*, født i Hellested c. 1666, begr. i Køge 4. Dec. 1754; gift 1. 1693 med Simon Boldevin, Købmand i København, død før 1702; 2. 1723 med Jens Mortensen Borrebye, Købmand, Raadmand og Birkedommer i Køge, døbt i Køge 8. Jan. 1694, død i Køge 17. Marts 1743, begr. 22. Marts.
2. *Vibeke Pedersd. Syv*, født i Hellested c. 1670, begr. i Køge 28. Juni 1735; gift 1. 1699 med Mag. Habakuk Jacobsen Koch, Sognepræst til V.- og Ø.- Hassing, født i Odense 12. April 1672, begr. i V. Hassing 28. Okt. 1712; 2. 20. Aug. 1726 i Køge med Villads Pedersen, Borgmester i Køge, født c. 1674, død i Køge 28. April 1742, begr. 4. Maj.
3. *Anna Kirstine Pedersd. Syv*, død i Hellested c. 1703; gift 1702 med Faderens Eftermand Mag. Rudolf Moth, født i Kølstrup c. 1677, død i Hellested 18. Marts 1755, begr. 24. Marts).

17. 1664—80. *Søren Bjørnsen Drachard*, født i Sorø cc. 1634, Søn af Professor i orientalske Sprog ved Sorø Akademi, Bjørn Sørensen Drachard (født paa Dragsgaard i

Bælum Sogn 12. Juli 1595, død i Sorø 23. Aug. 1667) og Hustru Christiane Jacobæus. Student fra Sorø, immatr. 8. Dec. 1652; Baccalaureus 30. Maj 1661; Rektor her 1664 indtil sin Død¹⁾); Magister 17. Juni 1680; begr. i Næstved St. Peders Kirke 12. Okt. 1680²⁾).

18. 1680—82 *Mads Madsen Schjelderup*, maaske Søn af Mads Sørensen, Sognepræst til Skelderup-Ellinge. — Student fra Aarhus, immatr. 3. Maj 1664. I 9 Aar indtil 1679 var han Hører ved Helsingør Skoles øverste Lektie, „med stor Flid og Videnskabelighed ikke uden Disciplenes store Nytte og Gavn til Skolens mærkelige Befordring“ „som jeg det udi mine Visitationer selv med Lyst haver befundet“ siger Biskop Bagger i det Kaldsbrev han derefter, 23. Okt. 1680, gav ham paa Rektoratet her (kgl. konf. 26. Okt. s. A.)³⁾). Som Rektor indrettede han en ny Skoleprotokol⁴⁾), der nu desværre er gaaet tabt. — 4. Marts 1682 blev han kaldet til Medtjener hos den øverste Kapellan til Helsingør Olai Kirke, Niels Hansen Munch, paa Grund af dennes Alderdom og Svaghed, for efter hans Død at blive den nederste Kapellan Hans Færøes Eftermand⁵⁾); dette skete allerede samme Maaned. Efter Hans Færøes Død forfremmedes han 20. Sept. 1684 til øverste Kapellan og Hospitalspræst⁶⁾), hvad han var til sin Død 27. Maj 1692. Begr. 3. Juni i Olai Kirkes Kor.

13. Juni 1682 var han i Helsingør (Olai Sogn) blevet viet til *Johanne Nielsdatter Munch*, Datter af fornævnte Niels Hansen Munch (født 1626 i København, begr. 27. Marts 1682 i Helsingør Olai K.) og Hustru Karen Hansd. Sadolin (født i Horbelev, begr. i Helsingør Olai K. 22. Marts 1685.)

Ægteskabet var barnløst og Hustruen blev Universalarving ifgl. Testamente af 2. Marts 1692.

19. 1682—ca. 84 *Hans Nielsen Ørn*, blev 8. Marts 1682 af Biskop Bagger kaldet til Rektor her (kgl. konf. 21. Marts) efter at han havde „paa adskillige Steder baade i Jylland og Norge, saavel offentlig som privat, informeret fornemme Godtfolks Børn paa 28 Aars Tid“⁷⁾). Hvad der siden blev af ham vides ikke.

20. 1684—85. Mag. *Claus Hansen Mule*¹⁾, født i Vejlbj, Søn af Mag. Hans Clausen Mule, Sognepræst til Vejlbj, s. Nyborg (født i Odense 28. Febr. 1621, død i Nyborg 11. Novbr. 1692, begr. 21. Novbr.) og Ellen Christensdatter Velejus (født c. 1629, død i Nyborg 15. Novbr. 1681, begr. 28. Novbr.). — Student fra Odense Gymn. immatr. 18. Juli 1672; Vicerektor i Assens 1681; Rektor her 1684 i hvilken Stilling han 11. Juni s. A. tog Magistergraden²⁾; allerede 26. April s. A. var han kaldet til Kapellan hos sin Fader i Nyborg med Successionsret, saafremt han efter foregaaende Eksamen maatte befindes dygtig³⁾; efter sin Faders Død blev han i Novbr. 1692 Sognepræst og senere Provst i Vinding Herred. 1703 byttede han Kald med Mag. Ernst Wandall og blev 6. Marts kaldet og 25. s. M. indsat som Sognepræst for Næstved St. Peders Sogn. 1710 blev han Provst i Tybjerg Herred. Han døde i Næstved 28. Okt. 1720.

Gift 1. ca. 1690 med *Anna Hansdatter Horneman*, døbt i Næstved St. Peders Kirke 17. Juli 1667, begr. s. St. 29. Maj 1714, Datter af Hans Horneman, Raadmand i Næstved (begr. i Næstved St. Peders Kirke 30. Juni 1680), og Christence Rasmusdatter Bacher (født c. 1636, død i Nyborg 1. Aug. 1698, begr. 8. Aug.), der anden Gang, 6. Novbr. 1684 i Næstved St. Peders Kirke, giftede sig med Claus Mules Fader, Hans Mule (se ovenf.).

Claus Mule giftede sig 2. Gang med *Birgitte Jørgensdatter*, begr. 12. Dec. 1735 i Næstved St. Peders Kirke, Datter af Jørgen Henriksen Randers, Sognepræst til Herrested (født c. 1633, død i Herrested 7. April 1684), og Enke efter Christen Schönning, Sognepræst til Herrested.

Børn i 1. Ægteskab:

1. *Ellen Clausd. Mule*, døbt i Nyborg 12. Okt. 1692; gift 1. 11. Juni 1714 i Næstved St. Peders Kirke med Willum Lavrensen, Borgemester i Næstved, født 1676 i Næstved (S. Peder), begr. 9. Febr. 1729 i Næstved (S. Peder); 2. med Jens Vibe, Ritmester.
2. *Christence Clausd. Mule*, døbt i Nyborg 27. Dec. 1694.
3. *Birgitte Clausd. Mule*, døbt i Nyborg 14. Febr. 1697.

4. *Hans Clausen Mule*, døbt i Nyborg 25. Novbr. 1697. (Se under Hørere).
5. *Christence Clausd. Mule*, døbt i Nyborg 2. Juli 1700, begr. s. St. 7. Aug. 1700.
6. *Vilhelm Clausen Mule*, døbt i Nyborg 11. April 1702.
7. *Hans Horneman Mule*, døbt i Næstved (S. Peder) 16. Marts 1704, begr. s. St. 21. Sept. 1704.
8. *Christen Clausen Mule*, døbt i Næstved (S. Peder) 26. Juli 1705, begr. s. St. 5. Juni 1741, gift 20. Sept. 1737 i Næstved (S. Peder) med Christine Guldberg, døbt i Næstved (S. Peder) 15. Juni 1718).

21. 1685—ca. 95. Mag. *Jens Mortensen Keitom*, døbt i Hyllested 29. Sept. 1662, Søn af Morten Pedersen Keitom, Sognepræst til Hyllested-Venslev (født i København 2. Febr. 1624, død i Hyllested 1. Jan. 1672), og Kirsten Jensdatter Mule. — Student fra denne Skole immatr. 12. Juli 1680; Rektor her 1685, i hvilken Stilling han 17. Juni 1686 tog Magistergraden. Han var endnu Rektor her 29. April 1694, da han sidste Gang optræder som Fadder i S. Peders Kirke; muligvis er han død 1695 for hvilket Aar Begravelsesindførsler i S. Peders Kirkebog mangler.

22. (1696)—97 Mag. *Christen Clementin*, født i Sæby i Løve Herred 1672, hjemmedøbt 15. Juni og fremstillet i Kirken 3. Juli; Søn af Mag. Clemens Clementin, Sognepræst til Sæby-Hallenslev (død i Sæby 6. Okt. 1680), og Johanne Bartsker (født paa Herlufsholm 4. Maj 1642, død 1723), der efter sin første Mands Død ægtede Mag. Christen Schade, Sognepræst til Sæby-Hallenslev. — Student fra Roskilde, immatr. 20. Juli 1689; blev Rektor her og tog som saadan Magistergraden 19. Maj 1696. Aaret efter (1697) blev han forflyttet til Slagelse og tiltraadte 20. Aug. Embedet som Rektor der.

Han døde ugift i Slagelse 22. Maj 1707 og blev begravet i S. Mikkels Kirke, hvor der findes et Epitafium for ham. Dagen før sin Død skænkede han et Legat paa 800 Sldr. til Slagelse Skole¹⁾.

23. 1697—98. *Joachim Gertsen Schumacher*, født c. 1668¹⁾ i Kregome, Søn af Mag. Gert Albertsen Schumacher, s. Sognepræst for Helsingør St. Olai Kirke (født i Roskilde c. 1641, død i Helsingør 23. Febr. 1691, begr. 3. Marts), der var en Fætter til Griffenfeld²⁾, og Hustru Ane Mortensdatter Aalborg (begr. i Helsingør (Olai) 23. Okt. 1693). — Han blev 10. Aug. 1691 af Biskop Bagger kaldet til Rektor i Kallundborg (vgl. Konf. 11. Aug. s. A.)³⁾, hvad han var til 1695; 1697 blev han Rektor her. Rasmus Æreboe skriver om ham⁴⁾: „Saa gal som Rectoren var, saa brav; omsider blev denne gode Mand heel gal, saa det blev angiven for Biskoppen, eftersom det var forargeligt at se og høre ham“. Han fik da sin Afsked og døde 9. Maj 1706 i Pesthuset (Daarekisten) uden for Københavns Vesterport⁵⁾. — Saavel Æreboe som Alb. Thura kalder ham Maigster; jeg har dog ikke fundet ham i Kbh. Universitets Matrikel, hverken som saadan, eller som Student.

24. 1698—1723. *Mag. Christian Henriksen Ring⁶⁾*, født i Tusse 20. Aug. 1668, Søn af Henrik Sørensen, Byskriver i Holbæk og Herredsskriver i Tusse Herred (død 1677), og Birgitte Thomasdatter (død 1693), (der efter sin første Mands Død ægtede Mads Jakobsen Pradt, Sognepræst til Butterup-Tusse). — Student fra Roskilde, immatr. 15. Juli 1686; fik straks Kost paa Klosteret, men blev kort efter Huslærer hos Borgmester Anders Schult i Holbæk indtil 1691, da han kom til København, blev Baccalaureus og fik Plads paa Valkendorfs Kollegium; 1693 blev han Huslærer hos Borgmester Lerche i Nyborg. Siden besluttede han at forlade Studierne og lod sig optage paa en Navigationsskole i København, hvorpaa han, efter at have udlært, 1697 rejste med en Skipper til Island. — Efter sin Hjemkomst blev han imidlertid 18. Juli 1698 af Biskop Borneman kaldet til Rektor her, i hvilken Stilling han virkede i hele 25 Aar. I denne Periode tog han 16. Maj 1708 Magistergraden. 1723 blev han af Biskop Worm forflyttet til Konrektoratet ved Roskilde Skole, hvor han tjente i andre 25 Aar indtil han 1748 fik bevilget

sin Afsked med Pension 300 Rd. aarlig. Han døde i Roskilde 11. Marts 1753 og begravedes 16. Marts i Domkirken.

Han var en flittig og dygtig Lærer, dog forstod han ikke meget Matematik, som han skulde docere i Roskilde Skole; han gav manglende Instrumenter Skylden, hvorfor der blev anskaffet en ny Globus, men lige meget hjalp det; til Latin, Græsk og Hebræisk var han derimod dygtig. Sine Fritimer benyttede han til at undervise de af hans Elever, der havde Lyst dertil. Den senere Notarius publicus i København, Rasmus Æreboe, der havde ham til Rektor i Næstved kalder ham „en brav Mand, der baade læste Dag og Nat for mig“¹⁾. Med Alderen blev han efterhaanden uskikket til at opretholde Orden og Diciplin blandt sine Elever, der højlig misbrugte hans Svaghed. Dog kunde han undertiden være ret streng, saaledes beskadigede han engang en Drengs Haand ved at revse ham.

Han var gift med *Ell Hansdatter Rose*, begr. i Roskilde Domkirke 23. Juni 1741.

Børn:

1. begr. i Næstved (S. Peder) 17. Aug. 1700.
2. *Birgitte Ring*, døbt i Næstved (S. Peder) 4. Febr. 1700, begr. s. St. 21. Aug. 1700.
3. *Sofie Amalie Ring*, døbt i Næstved 25. Maj 1701; død 6. Maj 1773; gift med Niels Henriksen Hager (se under Hørere).
4. *Apollone Ring*, døbt i Næstved 8. Juli 1703, begr. s. St. 6. Novbr. 1704.
5. *Peder Falenkam Ring*, døbt i Næstved 21. Aug. 1705, begr. s. St. 3. Novbr. 1705.
6. *Jens Ring*, døbt i Næstved 3. Decbr. 1706, begr. s. St. 15. Maj 1710.
7. *Birgitte Ring*, døbt i Næstved 17. Novbr. 1709.
8. *Peder Falenkam Ring*, døbt i Næstved 8. April 1712, begr. s. St. 19. Marts 1715.
9. *Henrik Ring*, døbt i Næstved 29. Novbr. 1713, begr. s. St. 12. Febr. 1714.
10. *Birgitte Christine Ring*, døbt i Næstved 14. Aug. 1716.

25. 1723—34. Mag. *Jonas Davidsen Gam*, født i Næs paa Island 26. Aug. 1671; Faderen skal have været Sysselmand i Kjalarnæs Syssel, mens Moderen Margrethe Gam var fra Danmark. — Student fra Skalholt Skole paa Island, immatr. 4. Okt. 1694, Baccalaureus 17. Maj 1696, Rektor ved Maribo 7. Sept. 1699 i 24 Aar; tog teologisk Embedseksamen 23. Marts 1700 og prædikede Demis 21. Novbr. 1707¹⁾). Blev 1723 Rektor her, hvad han var til sin Død 1734; begr. i S. Peders Kirke 3. Febr. — Han var en dygtig og flittig Mand, men tillige en stor Fantastiker; saaledes skulde han engang have tilbudt at lave en Maskine, der kunde flyve til Maanen, hvis Kongen vilde give ham 1000 Rdlr.; Kongen svarede: „Nylig har vi givet 4000 Rdlr. til en unyttig Vanddykker“²⁾).

Han var gift med *Hedevig Ulrikke Slytter*³⁾), begr. 3. Marts 1766 i Næstved S. Peders Kirke, Datter af Borgemester Slytter i Helsingborg. Hun fik 21. Novbr. 1739 af Skoledirektionen Lov at beholde hele Rektorboligen paa Livstid⁴⁾).

26. 1734—39. Mag. *Otto Rhud*⁵⁾), født 17. Okt. 1712 i København, Søn af Laurids Rhud, Prokurator i København, og Gertrud Kristine Wesling. — Student ved privat Information af den senere Professor Nikolaj Sporon, immatr. 19. Juli 1727; Baccalaureus 26. Maj 1728. 4. Aug. 1729 blev han indsat som Hører ved Køge Skole under hans tidligere Lærer Sporon som Rektor. Som saadan blev han 9. April 1734 eksamineret for Magistergraden, hvorefter han 14. April s. A. kaldedes til Rektor her; 21. Juni 1735 paafulgte hans offentlige Renunciation som Magister i København. Ved Næstved Latinskoles Nedlæggelse blev han 9. Okt. 1739 (fra 1. Jan. 1740 at regne) forflyttet til Slagelse, hvor han først blev Konrektor og derefter 15. Aug. 1749 Rektor; 23. Okt. 1776 fik han sin Afsked med en aarlig Pension af 400 Rdlr., men vedblev dog at lede Skolen indtil 16. Sept. 1777. — Han døde i Slagelse 12. April 1786 og begravedes 21. April i St. Mikkels Kirke.

Han var en kundskabsrig og dygtig Lærer, der holdt

meget af sine Disciple, men som det gik Mag. Ring, gik det ogsaa ham; da han blev ældre kunde han ikke opretholde Disciplin i Skolen, hans Godhed gik over til Eftergiveness, der i høj Grad misbrugtes af Eleverne. — (Prof. Jens Møller siger i sin Ligtale over hans Eftermand, Wøldike, at ved dennes Tiltræden som Rektor, var al Disciplin og Skoletugt forfaldet til en næsten utrolig Grad. —)

Mag. Rhud blev 25. Sept. 1748 i Slagelse S. Peders Kirke viet til *Christiane Marie Mohr v. Waldt*, død 1804, Datter af Ritmester Baron Johan Hugo M. v. W. (født c. 1687, død 17. Marts 1772) og Hustru Anna Isabella v. Harold (født 1698 i Hamborg, begr. 3. Juni 1782).

Børn:

1. *Laurids Rhud*, døbt 22. Aug. 1749 i Slagelse (S. Mikkel).
2. *Gertrud Kirstine*, døbt 22. Jan. 1751 i Slagelse.
3. *Johan Hugo Rhud*, døbt 11. Maj 1753 i Slagelse; Stud. 1774.

Hørere.

1. *Peder Hører* nævnes 1587¹⁾.
2. *Hans Siersen*, død 1592 i Næstved¹⁾.
3. *Peder Lavridsen* fra Næstved, Student 1598, Hører her s. A., senere Hører paa Herlufsholm²⁾, kom 1601 atter til Universitetet og fik Kommunitet³⁾.
4. *Hans Hører* nævnes 1601¹⁾.
5. *Oluf Frandsen*, begr. 11. Dec. 1602 i Næstved¹⁾.
6. *Peder Hører* nævnes 1602—06¹⁾.
7. *Laurids Hører* nævnes 1603—06¹⁾.
8. *Christen Hører* nævnes 1616¹⁾.
9. *Hans Hører* nævnes 1616¹⁾.
10. *Kort Hører* nævnes 1622¹⁾.
11. *Jakob Nielsen*. Hans Navn og Aarstallet 1624 kunde endnu ca. 1730 ses indridset i Rektorboligens (∴ den tidligere Hørerboligs) Vindue⁵⁾.

12. *Jørgen Christensen Flensborg*, født i Flensborg 1598. Han studerede i Udlandet, først 2 Aar ved Universitetet i Helmstedt, senere ved Rostock Universitet. Efter sin Hjemkomst var han 1625—27 Hører ved Flensborg Skole, hvorefter han, da i Trediveaarskrigen den kejserlige Hær rykkede op i Jylland, flygtede til Sjælland, hvor han blev Hører ved Næstved Skole. 1. Novbr. 1630 blev han kaldet og 22. Novbr. s. A. indsat som Rektor i Nykøbing (Falster), hvorefter han 9. Jan. 1632 blev immatrikuleret ved Københavns Universitet¹). Samme Aar fik han et Stævnemaal til Landemodet, fordi han 1. Søndag e. Trin. havde undladt Aftenprædiken i Nykøbing Kirke — hvilken paahvilede Rektor og Hørerne ved Skolen — og derved givet „et forargeligt Ugudeligheds, Dovenheds, Trodsigheds og Uforskammeligheds Eksempel“; han undskyldte sig med at have været syg og fik Biskopens Tilgivelse. 28. Sept. 1633 blev han ordineret til Kapellan i Thoreby, men afgav først Rektoratet 16. Okt.²), ved hvilken Lejlighed Sognepræsten Laurids Pedersen Skelskør (Thura) (se bl. Rektorer) takkede ham for „tro och flid och gott Regenskab“. Som Kapellan laa han i Strid med Strid med Sognepræsten Mikkel Lukassen, i hvilken Anledning han maatte møde i Hillested for Biskopen³). Maaske af denne Grund opgav han Embedet og blev 6. Febr. 1638 Rektor ved Vordingborg Skole samt Kapellan ved Kirken, i hvilke Embeder han var til 1650. Om han da er død vides ikke med Vished.

13. *Mogens Hører* nævnes 1643 som øverste Hører⁴).

14. *Hans Hører* nævnes 1643 som 2den Lekties Hører¹).

15. *Evert Andersen*, Student fra Køge Skole, immatr. 25. Novbr. 1636; blev senere Hører her (1643 for nederste Lektie⁵), indtil han 24. Marts 1647 kaldedes til Sognepræst for Rønnebæk-Olstrup Sogne⁶), hvad han var til sin Død 1679⁷). — 1677 blev han anklaget for, ved en Altergang i Rønnebæk Kirke, at have uddelt Vinen før Brødet, men da han begrundede det med sin Alderdom og det store Antal Altergæster fik han 5. Sept. kgl. Tilgivelse for „denne store Forseelse“ mod et passende Beløb til Næstved Hospital⁸).

Gift 1. med *Margrethe Jensdatter*, begr. i Rønnebæk

8. Febr. 1664; Datter af Hr. Jens og Anna (begr. i Rønnebæk 7. April 1669, der efter sin første Mands Død blev gift med Povl Pedersen Sæbye, Sognepræst til Sværdborg, død 14. Dec. 1655 i Sværdborg).

Gift 2. ca. 1666 med *Kirsten Jørgensdatter*, der 1684 boede i Næstved¹⁾); vist Søster til Sognepræst for Næstelsø-Mogenstrup, Albert Christensen Sadolins Hustru Sofie Jørgensdatter.

(I første Ægteskab 7 Sønner og 4 Døtre, i andet Ægteskab 2 Sønner og 2 Døtre, alle fødte i Rønnebæk).

16. *Peder Carstensen Drejer*, Student fra København, immatr. 2. Juni 1648, hvorefter han blev Hører her (1653 var han øverste Hører)²⁾. 1656—64 var han Rektor ved Vordingborg Skole og bragte ved sin Ihærdighed og Dygtighed Skolen paa Fode³⁾); samtidig benyttedes han af Regeringen i forskellige Missioner, særlig af diplomatisk Art, saaledes fungerede han 1663 som Sekretær hos den danske Gesandt i London og førte den fangne Leonora Christine Ulfeld til København. 1664 tog han difinitivt Afsked med Skolevæsenet og blev Sekretær i det danske Kancelli. 1668 fik han ved Erik Krag's og Peder Schumachers Indflydelse Bestalling som Vicelagmand i Tronhjem, men vedblev dog sin Sekretærvirksomhed i Kancelliet indtil 1671, da han blev Lagmand. Senere fik han Titel af Assistentsraad, Overhofretsassessor og Kancelliraad; desforuden var han Bergraad og lønnet Medlem af det nordenfjeldske Bergamt. 1684 fik han Bevilling paa Melhus og Ørkedals Kirketiender, og 1697 fik han paa Grund af Svaghed sin Søn Abraham til Vicelagmand. Efter dennes Udsagn skal han have været meget yndet af Menigmand i Tronhjem. Han var efter sit Giftemaal en velhavende Mand, men tilsatte hele sin Formue ved Processer og døde fattig 1703 paa Schackenborg i Sønderjylland⁴⁾).

Han var gift med en Hollænderinde, *Anna Cathrine von Stricht*, død 1731, hvis Fader skal have været Generallissimus i Brasilien.

17. *Peder Mikkelsen* nævnes 1653 som anden Lekties Hører⁵⁾).

18. *Laurids Christoffersen* var 1652 Fadder i St. Peders Kirke og nævnes Aaret efter som 1ste Lekties Hører¹).

19. *Søren Lech* var 1655 Fadder i St. Peders Kirke.

20. *Peder Christensen* nævnes 1666—67 som Fadder i St. Peders Kirke.

21. *Povl Christoffersen* var Kantor ved St. Peders Kirke 16(73)—77²), hvilken Bestilling besattes med en af Skolens Hørere. Han var Hører indtil ca. 1688 hvorefter han fik Østeregesborg Degnekald, som han havde indtil 1708³).

22. *Oluf Henriksen* nævnes første Gang som Hører her 24. S. e. Trin. 1667, da han forekommer som Fadder i St. Peders Kirke: han havde Bestillingen, hvortil 1678 kom Kantorposten⁴), indtil ca. 1684.

23. *Jørgen Pedersen* nævnes første Gang som Hører 1683⁵). Begr. 10. Febr. 1687 i Næstved (St. Peder).

24. *Christian Ørn*, Student fra denne Skole, immatr. 14. Juli 1684; blev derefter Kantor og Hører her, hvad han var til sin Død⁶). Begr. 8. Juli 1691 i Næstved (St. Peder).

25. *Niels Asmussen* var Hører her 1686—87⁷).

26. *Berendt Nielsen* blev Hører her 1687 og var her endnu 1692⁸).

27. *Jens Hører* var her 1688—89⁹).

28. *Jørgen Jørgensen Juel*, Student fra Københavns Skole, immatr. 21. Juli 1685; var Hører her 1691—1702¹⁰). 1698, da Rasm. Æreboe havde ham i Skolen var han 3die Lekties Hører¹¹). Han døde i Efteraaret 1702¹²).

Gift 30. Jan. 1687 i Næstved St. Peders Kirke med *Karen Mikkelsdatter*.

Børn:

1. begr. 8. April 1691 i Næstved (St. Peder).

2. Dødfødt Barn, begr. 11. Marts 1692 s. St.

3. *Jørgen Jørgensen* døbt 21. Juli 1693 i Næstved St. Peders Kirke.

4. *Jørgen Jørgensen Juel*, født i Næstved i April 1664, begr. i Tjustrup 28. Marts 1732, Sognepræst til Tjustrup Haldagermagle; gift 22. Juni 1731 med Anna Sofie Eriksen.

5. *Hans Jørgensen*, døbt 10. April 1696 i Næstved (St. Peder), begr. s. St. 11. April s. A.

6. *Øllegaard Cathrine Jørgensdatter*, døbt s. St. 1. Aug. 1697.

7. *Johannes Jørgensen*, døbt s. St. 9. Maj 1700.

8. *Andreas Severin Jørgensen*, døbt s. St. 30. Juni 1702.

29. var nederste Lekties Hører 1698.
Rasm. Æreboe skildrer ham som en haard og brutal Mand og skriver: „Imidlertid kom denne Hører formedelst sin Daarskab tilsidst i Daarekisten her udenfor København, hvor han døde. Dog havde han en temmelig god Forstand og Eftertanke, men ikke uden naar han var ædru eller fastende“¹⁾).

30. *Mads Povlsen Buch*, født i Øsse i Ribe Stift c. 1781²⁾, Søn af Povl Madsen Buch, Sognepræst til Øsse-Næs-borg (født i Verst c. 1655, død i Øsse 18. Novbr. 1722), og Anna Andersdatter Spandet (født i V. Nykirke c. 1662, død i Øsse 3. April 1722). — Student fra Ribe Skole, immatr. 22. Juli 1699; Hører her 1699—1701; cand. theol. 12. Dec. 1709 (non. contemn.); prædikede Dimis 18. Dec. s. A.³⁾, hvorefter han antageligt er blevet Medhjælper hos sin Fader til dennes Død; Sognepræst i Spandet 3. Sept. 1723; død i Spandet 20. Juli 1730.

31. *Rasmus Christensen Perlestikker*, født i Slemminge 1. Jan. 1670⁴⁾; Student fra Nykøbing Skole paa Falster, immatr. 24. Juli 1695; cand. theol. 14. Marts 1698 og Homileticum 30. Marts s. A. — Blev 1701 nederste Lekties Hører⁵⁾ og Mikkelsdag 1702 øverste Lekties Hører her⁶⁾, efter at han „9 Aar tilforn hos en Del fornemste Geistlige her i Landet havde informeret“⁷⁾. Sognekapellan i Fodby 30. Novbr. 1708 indtil sin Død 2. Okt. 1728; begr. i Fodby 12. Okt. —

Gift med *Malene Pedersdatter*.

(3 Sønner og 8 Døtre, døbt i Fodby).

32. *Peter Jensen* var 1702—06 nederste Lekties Hører samt Kantor til begge Kirker⁸⁾. 1706 tog han Baccalaurgraden i København.

33. *Anders Christoffersen Textor* el. *Væver*, født c.

1683; Student fra denne Skole, immatr. 20. Juli 1705; nederste Lekties Hører samt Kantor til begge Kirker 1706—09¹⁾.

34. *Jens Blytecher*, født i Viborg 1677, døbt i Sønder-
sogns Kirke 29. Juli²⁾); Søn af Søren Blytecher Student. —
Student fra Viborg Skole, immatr. 20. Juli 1702; øverste
Lekties Hører her Mikkelsdag 1708—11³⁾); teologisk Embeds-
eksamen 9. Juli 1710 og Homiletikum 25. Juli s. A.⁴⁾.

35. *Simon Jokumsen Krich*, født c. 1683; nederste
Lekties Hører 1710 og øverste Lekties Hører 1711 indtil sin
Død 1719⁵⁾); begr. 16. Maj (St. Peder).

Gift 26. Novbr. 1711 paa Herlufsholm med *Anna Marie
Munkgaard*, Datter af Mag. Povl Munkgaard, Sognepræst
til Herlufsholm (født c. 1645, død paa Herlufsh. 5. Febr.
1717, begr. 15. Febr.), og første Hustru Elisa Sørensdatter
Mai (født c. 1648, begr. paa Herlufsh. 8. Juli 1699)

Børn:

1. *Else Marie Krich*, døbt i Næstved (St. Peder) 4. Jan.
1713.

2. *Povl Munkgaard Krich*, døbt s. St. 14. Dec. 1714;
begr. s. St. 24. Dec. 1714.

3. *Jokum Christian Krich*, døbt s. St. 1. Novbr. 1715.

36. *Holger Christensen Danholm*, født c. 1686; Student
(Privatist) immatr. 19. Juli 1703; nederste Lekties Hører her
fra 1711 i et Par Aar⁶⁾); 1719 blev han af Komtesse Frederikke
Louise Danneskjold af Gisselfeldt kaldet til Degn i Tostrup-
Uggerløse⁷⁾. (Han holdt Hjælpedegn (Substitut), saaledes
Niels Andersen, der døde 1728, og Povl Hansen, der var
her 1734. —) Han døde i Tostrup 24. Jan. 1765, begr. 31.
Januar.

Gift 9. Marts 1721 i Tostrup med *Anna Kirstine Chri-
stoffersdatter* fra Mølleborup, Søster til Degnen i Skamstrup,
Chr. Gyrstings Hustru Anna Christoffersdatter.

(10 Sønner og 1 Datter døbte i Tostrup).

37. *Jørgen Hansen Rasch*, født c. 1691 i Nykøbing p.
Falster, Søn af Mag. Hans Hansen Rasch, Kapellan i Nykøbing,
s. Sognepræst til Næstved St. Peders Kirke (født i Halsted

c. 1666, død s. St. $2\frac{1}{6}$ 1697, begr. $\frac{5}{7}$) og Frederikke Amalie Wichmann (født c. 1668 i Nykøbing). — Student fra Ringsted Skole, immatr. 1713; Baccalaureus 12. Maj 1714; var 1717 nederste Lekties Hører her og Kantor til begge Kirker og blev 1719 øverste Lekties Hører¹⁾); blev 7. Juli 1720 kaldet og indsat til Degn i Ondløse-Søndersted²⁾); død som saadan 24. Marts 1731, begr. i Ondløse 31. Marts, 45 Aar 6 Maaneder gl.

(Han var gift og havde mindst 2 Børn, døbte i Tostrup).

38. *Hans Clausen Mule*, født i Nyborg 20. Novbr. 1698, døbt 25. Novbr. s. A., Søn af Mag. Claus Mule (se under Rektorer) og dennes første Hustru Anna Hansd. Horneman. — Student fra denne Skole, immatr. 17. Juli 1717; nederste Lekties Hører her 1719—20³⁾); cand. theol. 8. Juni 1722 og Homiletikum 5. Juli s. A.⁴⁾).

(Han var gift og fik 1732 et Barn døbt i Nyborg).

39. *Niels Henriksen Hager*, født i April 1695 i Næstved, Søn af Henrik Nielsen Hager, Klokker ved St. Mortens Kirke (død 1722 i Næstved), og Abelone Christensdatter (født c. 1665, død i Næstved (St. Morten) 9. Sept. 1735, begr. 16. Sept.). — Student fra denne Skole, immatr. 11. Juli 1716; theologisk Eksamen 16. Okt. 1719 (haud illaud⁵⁾); 1720—27 øverste Lekties Hører her, samt foruden Degn tillige Kantor ved St. Mortens Kirke⁶⁾); underviste derpaa i 4 Aar Renteskriver Hans Jørgensen Kirkesteens og Notarius publ. Rasm. Æreboes Børn i København; Rektor i Slangerup 26. Febr. 1731⁷⁾); tog homiletisk Prøve 22. Maj 1735 (laud.) og blev 9. Maj 1736 kaldet og 31. Aug. s. A. ordineret til Sognepræst for Skyom-Hørdum. Død i Skyom 4. Juli 1758.

Gift med *Sofie Amalie Ring*, døbt i Næstved (St. Peder) 25. Maj 1701, død 6. Maj 1773, Datter af Mag. Christian Ring (se under Rektorer) og Ell Hansdatter Rose.

(1 Søn og 2 Døtre døbte i Slangerup samt 1 Søn og 1 Datter døbte i Skyom).

40. *Anders Hansen Collerup*, født c. 1698; Student (Privatist), immatr. 5. Juli 1718; Philosophicum 13. Juni 1720; nederste Hører her 1720—27⁸⁾); Degn for Hammer-Lundby 1727⁹⁾). Død i Hammer 28. Febr. 1738, begr. 15. Marts.

Gift 31. Marts 1729 i Næstved St. Peders Kirke med *Margrethe Schrøder*, Datter af Daniel Albretsen Schrøder, Sognepræst til Rørby (død i Rørby 17. Sept. 1695), og Maren Sørensd. Gram (begr. i Vallensved 30. Jan. 1731 65 Aar 7 Maaneder gl.).

41. *Laurentius Michael Frølund*, født 10. Jan. 1710 i København, døbt 11. Jan. i Frue Kirke, Søn af Professor Andreas Frølund, Rektor i København (født i Verpinge i Skaane 5. Maj 1669, død i København 1. Novbr. 1731), og Magdalene Foss (født 1688, død 1737). — Blev Student fra København 1726, tog teologisk Attestats 12. Juli 1730 (laud.)¹⁾, og nævnes s. A. som Hører her²⁾; 5. Aug. 1733 tog han homiletisk Prøve (laud.) og blev 23. Jan. 1739 kaldet og 13. Febr. ordineret til personel Kapellan i Maribo; 3. Juli 1739 forflyttedes han til Faxe Sognekald i hvilket Embede han døde 28. Aug. 1753.

4. Maj 1738 blev han gift med *Else Kirstine Thestrup*, døbt i Dannemare 20. Juni 1714, død i Aalborg 9. Marts 1784. Datter af Oluf Frandsen Thestrup, Sognepræst til Dannemare-Tilitse (født i Nyborg 22. Juni 1684, død i Dannemare 3. Juni 1736), og Johanne Dorothea Akte (død 15. Juli 1759),

(2 Børn)

42. *Eghardt* nævnes som [nederste Lekties?] Hører her 1730 og 1737³⁾.

43. *Hans Frederik Hegelund*, født i Næstved 1. Maj 1709, døbt 5. Maj s. A. i St. Peders Kirke, Søn af Peder Andersen Hegelund, Kapellan til Næstved St. Peders Kirke (begr. i Kirken 9. Novbr. 1734), og Kirsten Rasmusdatter Kisbye (f. c. 1682, begr. i Næstved (St. Peder) 15. Maj 1711, 28 Aar 6 Md. gl.). — Student fra denne Skole, immatr. 21. Juli 1725; cand. theol. 24. Okt. 1729 (non contemn.) og Homiletikum 15. Aug. 1735 (laud.)⁴⁾. Øverste Lekties Hører her ca. 1735⁵⁾; Rektor i Holbæk 19. Maj 1738⁶⁾; kaldet til Sognepræst for Ølstrup-Hover 1. April 1740, men ikke indsat; Sognepræst for Nøtterøen-Tiømme i Akkershus Stift 22. Juli 1740; Sognepræst i Tjæreby (V. Flakkebjerg H.) 9. Juni 1758. Død i Tjæreby 18. April 1765.

Gift 1. med *Anna Lavrensen*, døbt i Næstved (St. Peder) 2. April 1715, død 1742 paa Nøtterøen, Datter af Villum Lavrensen, Borgmester i Næstved (født i Næstved (St. Peder) 1676, begr. s. St. 9. Febr. 1729), og Ellen Clausdatter Mule (døbt i Nyborg 12. Okt. 1692).

Gift 2. 17. (el. 7.) Novbr. 1743 med *Mette Dorothea Budde*, født i København 5. Sept. 1727, døbt 9. Sept. i Holmens Kirke, død 1755, Datter af Ole Budde, Kaptejn i Søetaten, Overlods i Akkershus Stift (født 7. Novbr. 1682, død 11. Jan. 1744), og Pernille Kirstine Green (født 1. Novbr. 1706, død 5. Sept. 1744).

Gift 3. 9. Jan. 1756 med *Ida Dorothea Pentz*, død 1758.

44. *Christian Ugelriis Hersom*, født i Viborg 1713, døbt i Søndersogns Kirke 23. Dec., Søn af Christian Pedersen Hersom, Købmand i Viborg (begr. i Viborg (Søndersogn) 8. April 1744), og ? Mette Jensdatter Kolbæk. — Student fra Viborg Skole 1732; cand. theol. 30. April 1737 (haud. illaud)¹⁾; Hører her ca. 1738; ved Skolens Nedlæggelse i 1739 blev han (fra 1. Jan. 1740 at regne) dansk Skoleholder, Kordegn for begge Sogne, samt Aftensangspræst; Homiletisk Prøve 15. Jan. 1740 (laud.); fik 19. Juni 1661 en Irettesættelse af Biskop Harboe, fordi han Pinsedags Aften havde undladt at prædike i St. Mortens Kirke; 9. Okt. 1795 fik han sin Afsked og flyttede til sin Søn, Niels Christian H., Sognepræst i Lidemark²⁾, hvor han døde 4. Febr. 1799, begr. 15. Febr.

Gift 1. 19. Maj 1745 i Næstved (St. Morten) med *Ester Chatrine Sivers*, døbt i Næstved (St. Peder) 2. Juli 1726, begr. s. St. 17. Novbr. 1751, Datter af Ernst Sivers, Apoteker i Næstved (begr. 13. Novbr. 1730 i Næstved St. Peders Kirke).

Gift 2. 9. Maj 1753 i Næstved (St. Morten) med *Anna Sofie Holm*, døbt i Næstved (St. Morten) 6. Decbr. 1737, død i Lidemark 10. Okt. 1809, begr. 18. Okt., Datter af Niels Holm, Raadmand i Næstved (død 1769).

45. *Jørgen Sebbelov*, født i Næstved 15. Dec. 1718, Søn af Skibspræst Christoffer Valdemar Sebbelov (født paa Strynø

7. Okt. 1691, død i Næstved 1720), og Ester Sofie Læssøe (død i Maribo 1760, begr. 17. Maj), der efter sin første Mands Død ægtede Thomas Rostgaard, Byfoged og Raadmand i Næstved. — Student fra denne Skole, immatr. 31. Juli 1738; Hører her ca. 1738 indtil Nedlæggelsen 1739; fik derefter Plads paa Regensen, tog 18. Juni 1743 teologisk Eksamen (haud. illaud) og Homiletikum 9. Febr. 1746 (laud)¹); residerende Kapellan i Saksøbing-Maibølle 9. Aug. 1748²); fik 7. Febr. 1749 Successionsret til Embedet som Sognepræst i Stokkemark, som han overtog 1757. Død 18. Maj 1770 i Stokkemark, begr. 25. Maj.

Gift 19. Marts 1749 i Maribo med *Christine Marie Lind*, døbt Maribo 6. Jan. 1733, begr. i Stokkemark 5. Sept. 1800, Datter af Benjamin Lind, Købmand i Maribo (død i Maribo 10. Sept. 1734), og Anna Magdalene
(11 Børn).

Noter og Henvisninger.

Hvor Kilden er Kirkebøger eller Skifteprotokoller, er den som Regel ikke angivet; det samme gælder for Kilder som Wibergs Dansk Præstehistorie og Københavns Universitets Matrikel.

C. (circa) foran et Aarstal betyder at dette er udregnet ved en Aldersangivelse el. lign. Ellers er et omtrentligt Aarstal angivet ved ca. (ret nøjagtigt) eller cc. (løseligt anslaaet).

Et Aarstal i Parantes ved Embedstiltrædelse, Dødsfald m. m. betyder at vedkommende paa dette Tidspunkt *var* i Embedet *var* død o. s. v.

S. 3. ¹⁾ Carl Neergaard: St. Peders Kloster.

S. 4. ¹⁾ Erslev: Testamenter S. 165 ff. ²⁾ Langebek: *Scriptores rerum danicarum* IV. S. 375. ³⁾ *Acta pontificum danica* IV. S. 218.

S. 5. ¹⁾ Danske Magasin I S. 269 ff. ²⁾ K. Roving: Niels Hemmingsens Skoletid (Vor Ungdom 1882, S. 109 ff.). ³⁾ R. Nycrop: *De latinske Skoler i Danmark og Norge* S. 6 ff. ⁴⁾ St. Peders Kirkes Jordebog (Kirkeregnskaberne).

S. 6. ¹⁾ Næstved Skoleregnskaber. ²⁾ Næstved Kæmnerregnskaber, jfr. Indberetning til Biskopen 1732. ³⁾ Melchior: *Herlufsholms Historie* S. 51. ⁴⁾ Dokumenter vedr. Næstved Overdrev m. m. (Byarkivet). ⁵⁾ Næstved Skolearkivs Dokumenter.

S. 7. ¹⁾ Kommunitetsmatriklen. ²⁾ Næstved Skoleregnskaber. ³⁾ Fr. Winkel Horn: *Peder Syv* S. 15 ff.

S. 10. ¹⁾ Vilh. Lorenzen: *Gl. Dansk Bygningskultur* IV S. 21 jfr. *Tegn. af ældre nord. Arkitektur* IV S. 1 R.

S. 11. ¹⁾ Rasm. Æreboes *Autobiografi* v. Grove S. 27. ²⁾ V. Lorenzen: *Gl. Dansk Bygningskultur* IV S. 18 f. ³⁾ St. Peders Kirke-regnskaber.

S. 12. ¹⁾ Næstved Grundtakst 1682. ²⁾ Tybjerg Herredsbog. ³⁾ Protokol. ⁴⁾ Latinsk-dansk Etymologi af Mag. Povl Colding, Sognepræst og Forstander paa Herlufsh. ⁵⁾ Sabbatens Helliggørelse, d. e. Forklaring over alle Søndages Evangelier og Epistler af Jesper Rasmussen Brockmann, Sjællands Biskop. ⁶⁾ Skive 3: Bord. ⁷⁾ Sangbøger.

S. 14. ¹⁾ og ²⁾ Næstved Skolearkivs Dokumenter.

S. 15. ¹⁾ Indberetn. til Biskopen om de lærde Skolers Tilstand 1732 (Sjæll. Stifts Bisparkiv). ²⁾ Tybjerg Herredsbog. ³⁾ Næstved Skoleregnskaber 1682—83.

S. 16. ¹⁾ Tybjerg Herredsbog. ²⁾ Næstved Skoleregnskaber.

S. 19. ¹⁾ Tybjerg Herredsbog, jfr. Rasm. Æreboes Autobiografi v. Grove S. 31.

S. 21. ¹⁾ Jfr. Rasm. Æreboes Autobiografi v. Grove S. 23. ²⁾ Tybjerg Herredsbog.

S. 22. ¹⁾ Næstved Skolearkivs Dokumenter.

S. 23. ¹⁾ Rasm. Nyerop: De latinske Skoler S. 131 ff. ²⁾ Samme Værk S. 182 f.

S. 24. ¹⁾ Indberetn. til Biskopen 1732. ²⁾ Nyerop: De latinske Skoler S. 195 ff.

S. 25. ¹⁾ 3: Lærere. ²⁾ 3: Elever. ³⁾ Liber donationum Monasterii beati Petri Nestvediensis (Langebek: Schriptores rerum danicarum IV S. 375). ⁴⁾ Calendarium Nestvediensis (Langebek IV S. 317).

S. 26. ¹⁾ Kirkehist. Samlinger IV S. 508. ²⁾ G. L. Wad: Rektorer paa Herlufsholm. ³⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ⁴⁾ I St. Peders Kirkeregnskaber 1583—84 er paa Kapellanens Plads skrevet „Giffuid Mester Jacop Scholemester sin Lønn“, hvorefter „Scholemester“ er overstreget og ovenover skrevet „Capellanen“. ⁵⁾ Danske immatrikulerede ved Rostock Universitet. ⁶⁾ St. Peders Kirkeregnskaber (Begravelsespenge). ⁷⁾ og ⁸⁾ St. Peders Kirkeregnskaber.

S. 27. ¹⁾ Rørdam: Københavns Universitets Historie III S. 726. ²⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ³⁾ Kommunitetsmatriklen. ⁴⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ⁵⁾ Ligsten i Vejlv Kirke. ⁶⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ⁷⁾ Kancelliets Brevbøger 1609—15. ⁸⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ⁹⁾ Danske Magazin V S. 217 ff.

S. 30. ¹⁾ Jfr. Danske Adels Aarbog 1904. ²⁾ Næstved Raadstuebog. ³⁾ Søster til Sognepræst ved St. Peders Kirke, Mag. Hans Rasmussen Backer. ⁴⁾ Personalh. Tidsskr. 2. Bd. S. 128.

S. 31. ¹⁾ Nævnes første Gang som saadan 17. Maj 1647. ²⁾ Thura: Valvæ Scholarium S. 179. ³⁾ Mærkværdigt nok hed den samtidige Klokke ved St. Peders Kirke ogsaa Christen Jespersen (født c. 1610, Klokke fra 1640, død 2. Maj 1661). At disse to dog ikke er indtiske ses af, at denne paa Skoleregnskabet 1653—54 kaldes

Christen Klocker, hvilket han ikke vilde være kaldt, hvis han tillige var Rektor. ¹⁾ Størstedelen er hentet fra Winkel Horn: Peder Syv.

S. 33. ¹⁾ Optræder 1. Gang som Fadder i St. Peders Kirkebog 14. S. e. Trin. 1666. ²⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ³⁾ Sjæll. Reg. 1679—80 S. 614. ⁴⁾ Indberetn. til Biskopen 1732. ⁵⁾ Sjæll. Reg. 1681—82 S. 465. ⁶⁾ Do. 1683—84 S. 726. ⁷⁾ Do. 1681—82 S. 478.

S. 34. ¹⁾ Jfr. Danske Adels Aarbog 1904.

S. 35. ¹⁾ Hundrup: Lærerstanden ved Slagelse Skole.

S. 36. ¹⁾ Jfr. Forældrenes Skifter (Lyng-Kronborg Herreds gejstlige Skiftepr.)

²⁾ Arp Schumacher.

Joachim S., Vinhandler og Stadskaptejn i Kbh.	Albert S., Handelsmand og Raadmand i Roskilde
Peder Griffenfeld.	Mag. Gert S., Sognepræst.
	Joachim S., Rektor.

³⁾ Sjæll. Reg. 1691—92 S. 135 ff. ⁴⁾ Æreboes Autobiografi v. Grove S. 27. ⁵⁾ Det fremgaar ikke klart af Kirkebogen, om nævnte Dato er Døds- eller Begravelsesdato: det er her dog vistnok den første. Han angives da at være 34 Aar. ⁶⁾ Jfr. Bloch: Roskilde. Domscoles Historie.

S. 37. ¹⁾ Æreboes Autobiografi v. Grove S. 28.

S. 38. ¹⁾ Distinktionsprotokollen for teologiske Kandidater. ²⁾ Rhode: Saml. til Lollands og Falsters Historie. ³⁾ Næstved Købstads Pantebog (1766); jfr. Kirkeh. Saml. 4 R. IV. Bd. S. 442. ⁴⁾ Næstveds Skolearkivs Dokumenter. ⁵⁾ Hundrup: Lærerstanden ved Slagelse lærde Skole S. 16 f.

S. 39. ¹⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ²⁾ Kirkehist. Saml. 3 R. I. Bd. S. 758. ³⁾ Kommunitetsmatriklen. ⁴⁾ St. Peders Kirkes Jordebog (Kirkeregnskaberne). ⁵⁾ Thura: Valvæ Scholarium S. 178.

S. 40. ¹⁾ Universitetsmatriklen. ²⁾ Rhode: Saml. til Lollands og Falsters Historie. ³⁾, ⁴⁾ og ⁵⁾ Næstved Skoleregnskaber. ⁶⁾ Wi-berg: Dansk Præstehistorie. ⁷⁾ Hans sidste Indførsel i Kirkebogen er under 9. Marts 1679; hans Begravelse er — i Lighed med flere andre Præsters — ikke indført i denne. ⁸⁾ Sjæll. Reg. 1676—78 S. 473.

S. 41. ¹⁾ Næstved Ekstraskattemandtal. ²⁾ Næstved Skoleregnskaber. ³⁾ Kirkehist. Saml. 3 R. III. Bd. S. 54 ff. ⁴⁾ Bricka: Biografisk Leksikon. ⁵⁾ Næstved Skoleregnskaber.

S. 42. ¹⁾ Næstved Skoleregnskaber. ²⁾ St. Peders Kirke- regnskaber. ³⁾ Øster Egesborg Kirkeregnskaber. ⁴⁾ St. Peders Kirke- regnskaber. ⁵⁾, ⁶⁾, ⁷⁾, og ⁸⁾ Skattemandtal (Næstved Købstads Regn- skaber). ⁹⁾ Næstved Kæmnerregnskaber. ¹⁰⁾ Skattemandtal. ¹¹⁾ Ære- boes Autobiografi v. Grove S. 27. ¹²⁾ St. Mortens Kirkeregnskaber.

S. 43. ¹⁾ Æreboes Autobiografi S. 26. ²⁾ I Distinktionsprotokollen for teologiske Kandidater angives han født 27. Juli 1671; dette kan ikke være rigtigt, da Faderen dengang kun var c. 16 Aar og Moderen c. 9 Aar (Wiberg); da han 1699 blev Student angives han i Matriklen at være 18 Aar. ³⁾ Distinktionsprotokollen. ⁴⁾ Do. (under ^{26/9} 1707). ⁵⁾ St. Peders Kirkeregnskaber. ⁶⁾ St. Mortens Kirkeregnskaber. ⁷⁾ Fodby Kirkebog 1721—96 S. 5. ⁸⁾ St. Mortens og St. Peders Kirkeregnskaber.

S. 44. ¹⁾ St. Mortens og St. Peders Kirkeregnskaber. ²⁾ I Distinktionsprotokollen angives han født 30. Aug. 1678; dette er altså galt, hvis da ikke ovennævnte Fødsel gælder en ældre Broder af samme Navn, og den senere Hører er døbt i et af de andre Sogne i Viborg, hvis Kirkebøger fra den Tid er gaaet tabt. ³⁾ St. Mortens Kirkeregnskaber. ⁴⁾ Distinktionsprotokollen. ⁵⁾ St. Peders og St. Mortens Kirkeregnskaber. ⁶⁾ Skattemandtal. ⁷⁾ E. Petersen: Sjællands Stifts Degnehistorie S. 111.

S. 45. ¹⁾ St. Peders og St. Mortens Kirkeregnskaber. ²⁾ E. Petersen Sjællands Stifts Degnehistorie S. 108. ³⁾ Skattemandtal. ⁴⁾ og ⁵⁾ Distinktionsprotokollen. ⁶⁾ St. Mortens Kirkeregnskaber. ⁷⁾ Hundrup: Rektorer i Slangstrup. ⁸⁾ Skattemandtal, jfr. Skoleregnskaberne. ⁹⁾ Petersen: Sj. St. Degnehist. S. 181.

S. 46. ¹⁾ Distinktionsprotokollen. ²⁾ og ³⁾ Næstved Skoleregnskaber. ⁴⁾ Distinktionsprotokollen. ⁵⁾ St. Mortens Kirkebog. ⁶⁾ Hundrup: Rektorer i Holbæk.

S. 47. ¹⁾ Distinktionsprotokollen. ²⁾ E. Petersen: Sj. Stifts Degnehist. S. 219 f.

S. 48. ¹⁾ Distinktionsprotokollen. ²⁾ Rhode: Saml. til Lollands og Falsters Historie.

Peder Syv.

„Den danske Sprogforsknings Fader“

ved fhv. Lærer I. P. Carl Henrichsen.

Paa en Tid, da Latinen i den lærde Verden var saa at sige eneste Meddelelsesmiddel, medens Tysk og Fransk var Omgangssproget i den fornemme Verden, hørte der Mod til for en Mand som Peder Syv at slaa ind paa selvstændige Baner. Han tog alvorligt fat paa den vanskelige Opgave at rense og oplyse Modersmaalet. Da han var Præst i Hellested, Stevns Herred, Præstø Amt, vil der derfor være Anledning til i vor Aarvog at dvæle ved denne Mands Saga og Værker.

Peder Pedersen Syv el. Siuff er født d. 22. Febr. 1631 og døde d. 18. Febr. 1702. Efter Tidens Skik fik han Navn efter sin Fødeby Syv v. Roskilde. Han var Søn af en anset Fæstebonde, som sad i ret gode Kaar, saa han kunde holde den ene af sine Sønner, Peder, til Studeringerne. Han gik i Roskilde Skole og var efter alt at dømme en flink Discipel. De lærde Skoler dengang var særlig anlagt paa at gøre Eleverne stive i Latinen. Den 16. Maj 1653 blev han Student og allerede Aaret efter tog han 1ste Eksamen (Baccalaureus). Men da afbrødes brat hans Studium ved Pesten, saa han maatte vende hjem. Efter at have taget Embeds-eksamen blev han Hører i København, og 1658 træffer vi ham som Rektor i Næstved, hvor han i Løbet af 6 Aar

dimitterede 18 Studenter, medens der i Løbet af over 40 Aar tidligere kun var dimitteret 17, hvad der noksom vidner om hans Dygtighed. I Næstved indtog han en anset Stilling og var en søgt Gæst ved Borgernes Bryllupper og Barne-daab. Den lærde Dame *Anna Gjø*, hvis store Bogsamling senere gik i Arv til hendes Slægtning, den lærde *Karen Brahe*, gav med Glæde Peder Syv Tilladelse til at benytte sine Bogskatte. Til sine Elever stod han i et godt Forhold.

1663 blev han kaldet af Fru *Ida Lunge* paa Valdbyggaard (Juellinge) til Præst i Hellested. Efter Tidens Skik giftede han sig med sin Formands Enke, med hvem han førte et kærligt Samliv, hun døde 1699. Syvs Hjem bar Præg af Velstand; han kunde saaledes sætte Sølv paa Bordet. Af alt sit Eje var hans Bogsamling ham det kæreste; det indeholdt sjældne Bogskatte. Ved Auktion i København over hans Bogsamling efter hans Død indkom den dengang betydelige Sum: 830 Daler. Desuden ejede han Samlinger af Haandskrifter, Oldsager og Mønter.

Præsten *Lavrids Kok*, Forfatteren af „Dannevirkevisen“, var Syvs fortrolige Ven, og som han en flittig Gransker i Modersmaalet. Først paa sine gamle Dage lærte Syv den langt yngre *Jørgen Sorterup*, Digteren og Præst i Lyderslev, at kende; men de blev trofaste Venner, da de havde fælles Interesser. Sorterup anslog Kæmpevisetonen i sine Heltesange om Frederik d. 4de. I sin rimede Ligprædiken over Peder Syv giver han et smukt Vidnesbyrd om denne sin Ven.

Blandt de ansete Mænd paa den Tid, med hvem Syv stod i Venskab og Brevveksling, kan nævnes Torfæus, Ravn, Thømas Bartholin, Henrik Gerner, Erik Pontoppidan, Laurids Thura, Otto Sperling, Jens Birkerod, Ole Rømer, Geheime-raad Moth m. fl.

Syv blev da ogsaa hædret af Kongen og tildeltes den enestaaende Udmærkelse: „Philologus regius lingvæ Danicæ“ (Det danske Sprogs flittige og kyndige Dyrker).

Hvorledes han har været som Præst, vides ikke; men han har sikkert gjort sin Pligt; dog iøvrigt ofret mest Tid paa sine boglige Sysler.

Sorterup siger om ham:

„Han har i de danske Grunde fisket

„og fundet udi dem saa gæv en Perleskat;

„han Rusten haver af vor egen Tunge visket,

„og Døren dristigt for det danske Sprog opladt“.

Han var en kærlig Ægtefælle og Fader, en trofast Ven, udholdende i sin Gerning, munter og glad ved Livet og en god Kristen.

Efter et kort Sygeleje blev han hjemkaldt Natten mellem 17.—18. Febr. 1702 og blev begravet i en Hvælving under Koret i Hellested Kirke.

Da Præstegaarden efter en Ildebrand blev bygget op, blev den rykket tilbage. Ved Brolægning 1826 fandt man et Portræt af en gejstlig Mand, malet paa en Kobberplade. Man formoder, at det er et Portræt af P. Syv, og det hænger i Kirkens Kor.

Peder Syvs Værker.

Modersmaal er vort Hjertesprog,
kun løs er al fremmed Tale,
det alene i Mund og Bog kan
vække et Folk af Dvale.

Det første Arbejde, vi kender af Syv, er den Tale, han holdt paa Latin ved Tiltrædelsen af sin Skolegerning i Næstved, og hvori han kritisk bedømmer de tre gamle Sprog: Latin, Græsk og Hebraisk.

Syvs Adgang til *Anna Gjøs* Bogsamling gav ham Anledning til at oversætte en Del af Snorres Edda. Imidlertid kom *Peder Resen* ham i Forkøbet ved Udgivelsen af sin Oversættelse af *Edda*; men derfor er det alligevel af Interesse at anføre, at Syv nu begynder at granske i det nordiske Sprog og arbejder paa at gøre de gamle Gudesagn tilgængelige for Menigmand. Samtidig hermed er han stærkt optaget af Granskning af Modersmaalet.

1663 udgav han: „Betænkninger om det cimbriske Sprog“. Det var den første Bog om dansk Sprog, skrevet paa Dansk, og den har sikkert vakt megen Forundring i det lærde Laug, hvor Latinen sad til Højboards, og hvor det var som Modersmaalet ikke eksisterede. Den er skrevet i Næstved

og tilegnet Kansleren *Peter Reetz*. Ved det cimbriske Sprog forstaas nærmest de nordiske Sprog. Med Friskhed og Oprindelighed behandler han sit Æmne, som aabenbart i høj Grad har optaget ham. Han hævder heri Modersmaalets Ret og Ære, og med Klarsyn og Skarpsindighed angiver han den Vej, man maatte gaa, for at Modersmaalet kunde faa den Plads, der tilkom det.

„Mig bør jo først at vide mit Fædreland og dets Sprog nogen Ære“, skriver han, „man vil være Mester i fremmede Sprog, og haver endnu ikke lært sit eget; vi foragter os selv, og derfor foragtes vi“.

Hans Hovedregel var den: „Skriv, som du rigtig taler“. Bort med de fremmede Ord. Retskrivningen skal være følgerigtig og fornuftig.

1685 udkom „*Den danske Sprogkunst eller Grammatica*“, tilegnet Arveprins *Frederik* og Prinserne *Christian* og *Carl*.

Det var det første Arbejde af denne Art, der fremkom paa *Dansk*, og det maa tillægges megen Betydning.

Erik Pontoppidan havde paa Latin skrevet en „*Grammatica Danica*“ 1668, der var en fortjenstfuld Bog og sikkert har ydet Syv god Hjælp, men dog ikke mere, end at Æren for „*Den danske Sprogkunst*“ fuldt ud tilkommer Syv selv, idet den var Frugten af selvstændig Tænkning over Spørgsmaalet. Peder Syv mener det ikke ørkesløst at skrive en dansk Grammatik for Danske, skønt han er forberedt paa, at det vil blive ringeagtet af mange. Men han mener ogsaa, at hans Arbejde vil være et uforkasteligt Vidnesbyrd om hans Kærlighed til sit Fædreland og dets gamle Heltespog.

Efter at have givet en Oversigt over Bogstav- og Lydlæren, gaar han over til Formlæren. Selvfølgelig mærker man, at den danske Sprogforskning endnu er i sin Begyndelse.

Peder Syv har i sine sproglige Arbejder lagt et Grundlag, hvorpaa der kunde bygges videre, hvorfor han maa siges at være en virkelig Sprogforsker og med Rette bærer Navnet: „*Den danske Sprogforsknings Fader*“.

Dertil kommer hans Fortjeneste som Samler af vore gamle sproglige Minder, som de fandtes i Skrift og i Folkemunde.

Ordsprog og Kæmpeviser.

Peder Syv nævner som en af sine trykte Kilder *Peder Laales* Ordsprog og betegner ham som Fader for Ordsprogene i Norden. Syv gav sig i Lag med det vidtløftige Arbejde at samle og ordne alt hvad han kunde af Ordsprog og Mundheld og fik derved tilvejebragt en Ordsprogssamling, som har været Hovedkilden for senere Samlere og frelst ældre Tidens Ordkløgt fra at gaa ad Glemme.

I haandskrevne Samlinger fandt han adskillige Ordsprog saaledes hos P. Resen, Fru Elisabet Krabbe, Admiral Peder Skrams Frue, Apoteker i Ribe Ludvig Povke, Hans Thomasen, Sognepræst Frans Jensen i Storehedinge, Præsten Ivar i Boslunde, Henrik Gerner og Lavrids Kok. Hvormange han selv har faaet af Folkemunde, vides ikke; men det har været mange:

Denne rige Samling udkom i to Dele, 1682 og 1688. 1ste Del er tilegnet hans Patron, *Jens Juul* til Juellinge, 2den Del er tilegnet *Christian d. 5te*. „Disse Ordsprog“ skriver han, „er ej mine men alle Mands, thi de er fundne i Alminding, og et Danefæ hører Dannerkongen alene til.“ Med Samlingerne fulgte en „Undervisning om Ordsprogene i Særdeleshed“.

Samlingen indeholder ikke blot egentlige Ordsprog, der forener det billedrige i Formen med det belærende i Betydningen, men tillige Tankesprog og Mundheld. For Syv var det om at gøre at meddele, hvad der havde „Fynd og Klem“. Han indser godt, at han kan blive kritiseret for dette Standpunkt, men trøster sig med, at disse har Betydning som Fyndord, og deri maa man give ham Ret.

1ste Del indeholder de mest lødige, i 2den Del er ogsaa medtaget Ord af Havamaal og fremmede Ordsprog. Syvs Forgængere havde ordnet Ordsprogene alfabetisk, medens Syv ordner beslægtede Ordsprog under fælles Rubriker, og indenfor denne Ramme opstiller dem alfabetisk.

1ste Del indeholder ca. 10,000, 2den Del over 5000. Nogle stammer fra Hedenold, andre fra Kristenold. „De pryder Talen“, siger Syv, „skærper Nemmet, forlyster Venner — kortelig: de gavner og forlyster“.

Syvs Samlinger er Kilden til alle senere Orsprogssamlinger.

Selvfølgelig vedblev Syv at samle, efter at han havde udgivet sin Bog, og denne Efterhøst er ogsaa bevaret. 1696 fik han saaledes en Afskrift af Anders Vedels Ordsprogssamling.

Kæmpeviser.

I Aaret 1591 udgav *Anders Sørensen Vedel* sin berømte Samling: „100 udvalgte Kæmpeviser“, opfordret dertil af Dronning *Sofia* (Fr. II. Enkedr.). Det var langt fra alt, hvad Vedel havde samlet, og det var da ogsaa dennes Hensigt at udgive endnu en Samling, hvad dog ikke skete.

Peder Syv fandt derfor, at der var Stof nok til nye Samlinger, hvorfor han besluttede sig til at fortsætte Vedels Værk.

1695 udkom „200 Viser om Konger, Kæmper og andre“, tilegnet Dronning *Charlotte Amalie*.

I denne findes Vedels 100 Viser med Tilføjelse af 100 Viser, samlet af Syv, hvilke kaldes for den 4de Part til Vedels 3 Parter.

Syv ledsager Viserne med kritiske Bemærkninger, der vidner om hans Lærdom*). Han lægger særlig Vægten paa det historiske i Viserne, mindre paa det poetiske, skønt Syv selv optræder som Poet, særlig som Lejlighedsdigter.

Den danske Ordbog.

Med den vaagnende Sans for Modersmaalet maatte Trangen melde sig til en dansk Ordbog. Der viste sig nemlig en mærkelig Usikkerhed overfor Ordforraadet, saa

*) Syv skriver: „De gamle tage lidet, gøre meget deraf. Naar Kæmper og Konger er lagte i Graf, saa gaa da Sagn og fast større Ry, end Gerningen var udi Land og By“.

de lærde Folk ofte var stillet overfor Modersmaalet som var det et fremmed Sprog,

Syv havde haabet, at hans gode Ven Erik Pontoppidan havde taget denne Opgave op; men da det ikke sker, giver han sig selv i Lag dermed. Da han er kommen dybt ind i Arbejdet, ser han dets store Vanskelighed, men kan nu ikke vende om. Vi ved ikke, naar han begyndte paa dette Arbejde; men da han 1683 blev kongelig Filolog, stod der paa Listen over hans Arbejder: „Dansk Ordbog om de gamle og ny Ord“.

Han naaede ikke at faa den trykt; der udkom kun en Prøve 1692. Fr. Rostgaard, der efter Syvs Død købte dennes haandskrevne Samlinger og Ordbogen, havde til Hensigt at udgive Ordbogen i forøget Udgave, men blev ikke færdig dermed. Arbejdet fortsattes af Langebæk og overtoges senere af „Videnskabernes Selskab“. Syvs Samling blev altsaa dog bevaret og danner Kærnen i Selskabets Ordbog.

Peder Syvs efterladte haandskrevne Bøger vidner om hans umaadelige Flid og mangesidige Interesser, idet han fordybede sig i alle Datidens Videnskaber.

Syv var en betydelig Samler og Gransker, samt flittig Forfatter.

Vi skylder ham dyb Tak for, hvad han udrettede for vort Modersmaal.

Grundtvig skriver:

„Tiden gaar, og vi gaar med,
Peder Syv i Hellested
med sin store Ordsprogsskat
gaar dog aldrig mer af Minde“.

Nogle Oplysninger om Baarse.

Af Henrik Larsen.

Byen Baarse er beliggende i Sognet og Herredet af samme Navn, omtrent 5—6 Km. vest for Præstø. Byens Hartkorn er efter den nuværende Matrikel 203 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. Ager og Eng og 6 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{11}$ Alb. Skovskylt. Foruden Baarse ligger i Sognet to andre Byer, Risby og Broskov, der tilsammen har ca. 75 Tdr. Hartkorn Ager og Eng samt ca. 22 Tdr. Skovskylt. Byens Navn skrives i Kong Valdemars Jordebog 1231 „burghus“, og Herredet kaldes samme Steds „Burghøshæreth“ og „Burg-hushæret“. Noget senere skrives det i 4 forskellige Dokumenter fra Aarene 1295—1326 „Burusæ“. Det er utvivlsomt sammensat af Ordene Borg og Hus, men hvorledes det skal forstaas er ikke klart.

Gennem Sognet, lidt østen for Byen, gaar Hovedlandevejen fra København til Vordingborg og tværs gennem Byen en Landevej fra Præstø til Næstved. Disse Veje har dog først i Nutiden faaet deres nuværende Retning, i ældre Tid gik Landevejen fra København langs Præstø Fjord og berørte ikke Byens Grund.

Egnen er velopdyrket, af Skov findes der paa Byens Mark kun den ca. 100 Tdr. Land store Melteskov, langs med Even. Gaar man imidlertid tilbage til den Tid, da Byen blev udskiftet, og studerer Datidens Kort, vil man finde, at hele den nordlige Del af Byens Mark var Skov, selv om

der hist og her fandtes ryddede Pletter; mod Øst stødte Skoven op til Broskov Overdrev, hvorpaa Byen og Broskov havde fælles Græsning, men dette er nu indtaget under Hovedgaarden Engelholm og opdyrket. Om Skoven minder endnu Navnet Vesterskov Huse. Resten af Byens Jord var vel Agerland, men mange Steder fandtes Enge, Moser og vandfyldte Lavninger, der ikke egnede sig til Opdyrkning. I Aaret 1682, da Landets Agerjord blev opmaalt, var kun ca. 720 Tdr. Land under Plov, altsaa omtrent $\frac{1}{3}$ af Byens Jord. Om Byen hedder det i Kong Valdemars Jordebog „Trediedelen af Baarse, 12 Mk. Sølv“. Det første vil uden Tvivl sige, at Kongen 1231 ejede en Trediedel af Byen; derimod er det ikke sikkert, at de 12 Mk. Sølv er Indtægten af hans Ejendomme i Baarse, da 12 Mk. Sølv er en temmelig stor Afgift. Snarere maa man antage, at Kongen, da Byen jo er Herredsby, har haft en Embedsmand boende her, der af Byen og dens Distrikt, maaske Herredet, maaske kun den Treding af Herredet, hvori Baarse laa, svarede 12 Mk. Sølv i Afgift.

Kongens Andel af Byen er muligvis gaaet i Arv til hans Søn, Erik Plovpenning og dennes Døtre Jutta og Agnes, thi disse ejede Gods i Baarse, som de skænkede til det af dem selv oprettede St. Agnete Kloster i Roskilde, i hvilket de blev Nonner. De blev imidlertid snart ked af Livet i Klostret, forlod det og tog deres Ejendomme tilbage; først ved kongelig Mellekomst kom Godset atter tilbage til St. Agnete Kloster. En Slægtning af dem, Sophie, Enke efter Hertug Erik af Langeland, gav senere 2 Gaarde i Byen til samme Kloster. Godset bestod, ifølge en Jordebog fra 1508, af 9 Gaarde og en lille Jord; det kom efter Reformationen til Kronen, blev 8. Juni 1572 forlenet til Ejler Grubbe, og lagt under Tryggvælde Len, hvorfra det senere kom under Vordingborg Len. En anden Trediedel af Byen ejedes af Fru Kristine af Løwæ (Lou i Hammer Sogn), Hr. Niels Axelsens Efterleverske, en ætstor Dame, der maaske var beslægtet med Kongehuset og ved Arv fra dette har faaet Del i Byen. Hun maatte 1348 afstaa til Kong Valdemar

Atterdag en stor Del Gods, hvorimellem en Trediedel af Baarse, for hendes Forældres Forseelse mod Kronen, uden at det dog oplyses, hvad de havde gjort sig skyldig i. Hvorledes den tredie Trediedel er kommen til Kronen, som ejede den 1513, vides ikke. Man kan maaske tænke sig, at den Del af Byen, som Valdemar Sejr ejede 1231 og findes indført i hans Jordebog, ikke er de samme Gaarde, som Erik Plovpenning's Døtre skænkede til St. Agnete Kloster, idet Erik Plovpenning alt før 1231 kan være udlagt sin Del af Byen i Arv.

Efter at Frederik III. var død, blev Baarse med det øvrige af Vordingborg Amt henlagt til Underhold for hans Søn Prins Jørgen; efter hvis Død 1708 Byen igen kom tilbage til Kronen. Da det Vordingborgske Rytterdistrikt blev oprettet, blev den henlagt dertil og efter dets Ophævelse lagt under den nyoprettede Hovedgaard Engelholm og ved kongelig Skøde af 29. Juni 1775 solgt til Hans Pedersen. Han gav for ca. 291 Tdr. Hartkorn af alle Slags, hvoraf ca. 35 Tdr. var Hovedgaardstakst, 30,120 Rdl. c. Medens Beboerne i Nabobyen Risby allerede omkring Aaret 1800 købte deres Gaarde til Selveje af Lundbygaard for 1100 Rdl. for hver, blev kun een Gaard i Baarse købt til Selveje af Forvalter Baastrup. De øvrige forblev i Fæste; flere er først i den allersidste Tid blevne fri Ejendom. Foruden disse nævnte Ejendomme var der en Præstegaard og 3 Fæstegaarde tilhørende Præstekaldet. Hvem, der har skænket disse til Præsten, er ubekendt.

De historiske Kilder om Byen gaar ikke længere tilbage end til 1231, men indirekte kan der af den Maade, hvorpaa Agrene paa Byens Mark tidligere var fordelt mellem Byens Gaarde, sluttet endnu længere tilbage i Fortiden. Desuden fandtes og tildels kendes endnu paa Byens Mark en Mængde Navne, der alle stammer fra Fortiden, nogle kan endog med Sikkerhed føres tilbage til den Tid, da Kristendommen endnu ikke var indført.

Da Byen 1682 blev opmaalt, i Anledning af at der skulde indføres en ny Matrikel, havde den 4 Vange eller

Marker, Sømarken, der laa nordøst for Byen, Galgemarken syd for Byen, Mellemarken, øst for Byen og Vestermarken, der laa vest og nord for Byen, hvilke sidste to Marker regnedes for een. Af Markerne blev hvert Aar een besaaet med Byg, een med Rug, medens den tredie henlaa til Græsning for Byens Kreaturer. Disse Marker var igen delte i en Mængde mindre Afdelinger, Agerskifte eller Aaser, ialt ca. 174 af meget forskellig Størrelse, og disse igen i lange smalle Agre; de mindre Aase indeholdt kun nogle faa af disse, den største 66. Efter at det gamle Markfællesskab er ophævet, har Gaardene i en By deres Jord samlede paa eet eller nogle ganske faa Steder, men saaledes var det ikke før Udskiftningen. I Reglen havde hver Gaard efter Aasenes Størrelse en eller flere Agre i hver af dem, og disse Agre laa som Regel ikke samlede. I Baarse var det dog ikke ganske saaledes. Af Byens Gaarde havde 4, Nr. 1, 2, 4 og 23 efter Matriklen 1688, deres Jord liggende noget mere samlet, men dog indbyrdes sammenblandet, end de øvrige Gaarde, især omkring den nordlige Del af Byen i Vestermarken, af hvilken de to Trediedele tilhørte de nævnte 4 Gaarde, medens af de øvrige 8 slet ingen Jord havde her. Men desuden havde de 4 Gaarde i den øvrige Mark dels nogle Aase, hvori de andre Gaarde ingen Lod havde, og dels nogle Agre i enkelte af de Aase, der tilhørte de andre Gaarde. Resten af Byens Mark tilhørte de øvrige Gaarde i Byen, og som Regel havde de alle, naar det da var tilstrækkelig stort, Agre i hvert Agerskifte. Den Rækkefølge, i hvilken Gaardenes Agre var beliggende, var ikke helt vilkaarlig, selv om det ofte kunde synes saa. Nogle Gaarde, f. Eks. Nr. 16 og 20, havde som oftest Agre ved Siden af hinanden. Disse to Gaarde udgjorde et Bol, og ifølge en Præsteindberetning fra 1651 skulde der i Baarse være 9 saadanne Bol. Af de øvrige Gaarde udgjorde Nr. 27, 28, 29 og 30 (Præstegaarden og de 3 Mensalgaarde) et andet Bol; de andre Bol er vanskelig at udfinde, da der i Byen synes at være sket forskellige Forandringer med Sammenlægning og Deling af Gaardene. Forøvrigt maa de 4 ovenfornævnte

Gaarde, der havde deres Jord for sig selv, være indbefattede i de 9 Bol, men det er usikkert, om de er regnede for eet Bol eller muligvis for to, hvad deres samlede Størrelse ca. 44 Tdr. Hartkorn, ca. $\frac{1}{4}$ af Byen, kan tyde paa. Medens Nr. 16 og 20 havde Agre, der laa ved siden af hinanden, og det samme var Tilfældet med Nr. 27, 28, 29 og 30, laa disse to Bols Agre snart Side om Side, snart skilt fra hinanden med Agre tilhørende andre Bol¹⁾.

Betragter man de gamle Kort over Byen, af hvilke der i Matrikuls-Arkivet i København findes to, et fra 1770 og et fra 1783, det sidste et Udskiftningskort, der blev benyttet som original Kort Nr. 1, da den sidste Matrikulering fandt Sted, vil man finde, at Byen faldt i flere Dele; der var adskilte med mellemliggende Agerland. Hovedparten af Gaardene laa mod Syd, ved Kirken var beliggende 6 Gaarde, lidt nord for disse laa 3, og endelig laa en Gaard noget vesten for Byen, kaldet Vestergaard. En før 1682 nedlagt Gaard hed Rakkerup, og en af Gaardene under St. Agnete Kloster hed 1508 Søgaard. Bag Gaardene ud mod Marken laa deres Tofter, der i Reglen var $\frac{1}{2}$ —1 Tdr. Land store; Nr. 2, maaske den tidligere Søgaard, havde dog en Toft paa $3\frac{1}{2}$ Tdr. Land. De 4 Gaarde Nr. 1, 2, 4 og 23 synes at have ligget ved Kirken eller nord for Byen, altsaa i Nærheden af deres Jord. Af disse 4 Gaarde hørte Nr. 2 og 23 til St. Agnete Kloster, de øvrige tilhørte 1513 Kronen. I andre Byer, f. Eks. Hammer og Bjæverskov, var det ligeledes Tilfældet, at enkelte Gaarde havde deres Jord liggende lidt mere samlet og nærmere ved Byen end de øvrige, og dette Forhold kan næppe forklares paa anden Maade end ved at antage, at disse Gaarde en Gang har været een Ejendom, der oprindeligt har haft sin Jord for sig selv. De spredte Aase og Agre i den øvrige Del af Byens Mark maa da senere være tilkomne, maaske af Hensyn til Trevangsbruget.

¹⁾ Iøvrigt henvises til en Afhandling af Forfatteren i Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1918, 177—293. Om Baarse se særlig Side 190—96.

Det synes ogsaa rimeligt at antage, at der i de 3 nævnte Byer har været en saadan større Ejendom, da disse Byer er Herredsb- byer, og der i saadanne maa have boet en kongelig Embeds- mand. I den hedenske Tid har de været Centrum for Egnens Gudsdyrkelse og Bolig for den Høvding eller Stormand, som ledede denne. Den øvrige Del af Byen har fra gammel Tid af været den egentlige Bondeby og dens Beboere sandsynligvis Høvdingens eller Kronens Fæstere.

Efter Baarse har Herredet Navn, og at der paa Byens Mark er blevet holdt Ting, fremgaar af mange Marknavne. I Markbogen fra 1682 nævnes i Galgemarken „De Stykker ved Tinget“ og „De Agre ved Galgebakken“; paa Original Kort Nr. 1 nævnes paa Matr. Nr. 25 Tinghøys Agre og paa Nr. 7 og 25 Ting Banke Agre, Tyve Steens Agre og Galge Banke Agre. Paa Tyvestenen maa Tyven have siddet, naar hans Sag var for paa Tinget. I Markbogen findes der ingen Aas opnævnt efter Tyvestenen under Galgemarken, men derimod nævnes i Vestermarken en Aas „Ved Tiufue Steenen“, der dog er altfor langt bortliggende til at kunne vedkomme de øvrige Navne, der alle findes mod Syd, op til Aaen, der danner Grænsen mod Hastrup, ca. 1500 Alen vest for Hovedlandevejen. Nordøst for Tinget paa Matr. 25, nævnes paa Kortet fra 1770 et Agerskifte kaldet Smørslag, paa Kortet fra 1783 skrevet Smørslags Agre. I Markbogen nævnes en Aas kaldet „De Agre norden for Smørslaasteenen“ og een kaldet „De Stykker sønden for Smørslaasteenen“. I Danmark findes adskillige Aase opkaldt efter Smørbjerg, Smørhøje og Smørstene, som alle maa staa i Forbindelse med Ofring af Smør, og til disse maa denne Aas ogsaa henregnes. Her har man paa denne Sten „slaaet Smør“ sandsynligvis som Offer til en eller anden Gud. Denne Ofring har uden Tvivl vedvaret, efter at Kristendommen var indført i Egnen, thi paa Kortet fra 1770 findes anført Øverste og Nederste Korsagre lige ved Siden af Smørslag Agre, og disse Korsagre angiver, at her har staaet et Kors, der med en vis Grund kan tænkes rejst af Præsterne, for at den hedenske Kultus i alt Fald tilsyneladende kunde faa sin rette Adresse.

Nordvest for Byen laa Paaskehøj, hvortil der trods det kristne Navn rimeligvis ogsaa i Oldtiden har været knyttet hedenske Ceremonier, der ved Kristendommens Indførelse er blevne henlagte til Paasken. Maaske kan man ogsaa i Harrelunds Agre og Ringelunds Agre, der begge nævnes i Markbogen, se Minder om den hedenske Kultus; den første Aas skulde da have Navn efter Harget, en hedensk Helligdom, og den anden efter den hellige Ring, som ofte var knyttet til en saadan. Begge disse to Lunde laa lige østen for Tinget. Den første kunde naturligvis ogsaa have Navn efter Dyret Haren; da Baarse imidlertid var Tingby, er det dog ikke usandsynligt, at her har været en hedensk Helligdom, et Harg.

Da Byens Beboere alle var Fæstere, betalte de Landgilde af deres Gaarde, og Størrelsen af denne kender vi fra gamle Jorgebøger. For St. Agnete Kloster er bevaret en Jordebog fra 1508, og Klosterets 9 Gaarde, Nr. 2, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 17 og 23 efter Matriklen 1688, gav da følgende Landgilde:

En Gaard gav: $\frac{1}{2}$ Lødemark til St. Mortensdag, 6 Sk. til Kyndelmisse (2. Febr.), 6 Sk. til Midsommer, samt desuden 9 Groter af en liden Jord til St. Mortensdag, 2 Skaanegarn (senere kaldes de Sildegarn) og 2 Mark Voks til St. Hansdag, 12 Sk. Gæsteripenge og 5 Groter Fæskat.

3 Gaarde gav hver: $\frac{1}{2}$ Lødemark til St. Mortensdag, 6 Sk. til Kyndelmisse, 6 Sk. til Midsommer, 12 Sk. Gæsteripenge og 5 Groter Fæskat.

4 Gaarde gav hver: 15 Groter til St. Mortensdag, 7 Groter til Midsommer, 7 Groter til Kyndelmisse, 12 Sk. Gæsteripenge og $2\frac{1}{2}$ Grot Fæskat.

En Gaard, kaldet Søgaard, gav 3 Lødemark til St. Mortensdag og 24 Sk. Gæsteripenge.

Fæskatten, der tilsammen var $\frac{1}{2}$ Lødemark, skulde ydes til St. Hansdag. Desuden gav disse 9 Gaarde i Fællesskab 1 Fj. Smør til St. Hansdag. Da en Lødemark er 5 Sk. Grot, hver paa 12 Groter, bliver den samlede Afgift 7 Lødemark, 35 Groter, 168 Sk., 1 Fj. Smør, 2 Mark Voks og 2 Skaanegarn.

1 Sk. Grot regnedes i Jordebogen for 9 Sk. Penge og havde altsaa en Værdi af lidt mere end en Td. Korn, hvis Pris da var ca. 8 Sk.¹⁾. Landgilden for de 9 Gaarde vil altsaa omsat i Korn være ca. 63½ Td.

For Vordingborg Len findes en Jordebog fra 1513, og til Lenet hørte da 15 Gaarde, hvis Landgilde var: 2 Gaarde gav hver: ½ Pund Rug, 2½ Pund Byg, 1 Svin. 1 Gaard gav: 5 Skp. Rug, 18 Skp. Byg, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, ½ Svin, 2 Sk. Grot. 1 Gaard gav: ½ Pund Rug, 2 Pund Byg, 1 Faar, 1 Lam, 1 Svin. 3 Gaarde gav hver: 5 Skp. Rug, 18 Skp. Byg, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, ½ Svin. 1 Gaard gav: 5 Skp. Rug, 1 Pund Byg, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, ½ Svin. 1 Gaard gav: 5 Skp. Rug, 18 Skp. Byg, 10 Groter, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, ½ Svin. 1 Gaard gav 4 Sk. Grot, 3 Gaarde hver 3 Sk. Grot, 1 Gaard 2 Sk. Grot og 1 Gaard gav 1 Sk. Grot.

Tilsammen bliver disse Gaardes Landgilde²⁾: 3 Pund Rug, 11 Pund 18 Skp. Byg, 6 Skp. Havre, 6 Svin, 7 Faar, 7 Lam, 6 Gæs, 18 Sk. Grot og 10 Groter. Desuden gav de tilligemed de øvrige Gaarde i Baarse Treding, der tilhørte Kronen, i Fællesskab 9 fede Køer og ½ Td. Honning. Hver Mand gav desuden 20 Æg, 20 Læs Ved om Sommeren, 10 Læs om Vinteren og 1 Læs Hø om Høsten. Landgilden blev ikke meget forandret i de følgende to Hundrede Aar, hvad der var til Fordel for de Gaarde, hvor den var fastsat i Penge. Vi kan 1688 se Landgildens Størrelse i Forhold til Gaardenes Areal af Forholdet mellem Hartkornet efter Matriklen 1664, hvor det er beregnet efter Landgilden, idet en Gaard, der svarede en Td. Byg og af andre Varer i Forhold dertil, blev ansat til en Td. Hartkorn, og Hartkornet efter Matriklen 1688, hvor det er beregnet efter det dyrkede Areals Størrelse. Efter Matriklen 1688 var Byens Hartkorn (Præstegaardens dog ikke medregnet) ca. 162 Tdr.

¹⁾ William Scharling, Pengenes synkende Værdi 238.

²⁾ 1 Pund Rug er 20 Skp., 1 Pund Byg er 24 Skp.

og efter Matriklen 1664 ca. 125 Tdr. Hartkornet blev altsaa 1688 forøget, medens det ellers var Reglen, at det blev nedsat, idet Landgilden for det meste var over 1 Td. Korn af hver Td. Hartkorn. For de Gaarde, der 1508 tilhørte St. Agnete Kloster, var Hartkornet 1688 ca. 44 Tdr., medens det efter Matriklen 1664 kun var ca. 25 Tdr., det vil sige, deres Landgilde var da omregnet i Byg lig ca. 25 Tdr., medens den derimod i Aaret 1508 var lig ca. $63\frac{1}{2}$ Td., en meget betydelig Nedgang, der alene skyldes Pengenes synkende Værdi. De Gaarde, der betalte Korn, fik derimod 1688 deres Hartkorn formindsket, Nr. 1 saaledes fra 18 Tdr. 1 Skp. til 15 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk.

Senere blev Landgilden og Gaardenes Hartkorn fuldstændig omforandret, og da Byen 1775 blev solgt til Hans Pedersen var der: 1 Gaard med 8 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartkorn, der gav i Landgilde 2 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. Rug, 4 Tdr. 2 Fdk. Byg og 2 Tdr. 7 Skp. 3 Fak. Havre, 12 Gaarde, der hver havde 8 Tdr. Hartkorn og gav 2 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. Rug, 3 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. Byg og 2 Tdr. 1 Fdk. Havre; 2 Gaarde, hver med 6 Tdr. Hartkorn, der gav 1 Td. 5 Skp. $\frac{1}{2}$ Fdk. Rug, 2 Tdr. 7 Skp. $2\frac{1}{2}$ Fdk. Byg og 1 Td. 4 Skp. $\frac{3}{4}$ Fdk. Havre, samt 7 Gaarde, der hver havde 4 Tdr. Hartkorn og gav 1 Td. 3 Fdk. Rug, 1 Td. 7 Skp. 3 Fdk. Byg og 1 Td. $\frac{1}{2}$ Fdk. Havre. Dette bliver omtrent 1 Tønde Korn for hver Tønde Hartkorn, hvad der var meget almindelig i det 18. Aarhundrede.

Foruden Landgilden maatte Bonden, naar han overtog en Gaard, betale en Sum Penge en Gang for alle, der i ældre Tid kaldtes Stedsmaal og senere Indfæstning. Den rettede sig naturligtvis efter Gaardenes Størrelse og deres Landgilde.

I Baarse betaltes der saaledes bl. a. 1651—52·55 Rdl. af en Gaard paa ca. 14 Tdr. Hartkorn og 30 Rdl. af en Gaard paa ca. 4 Tdr., men den første betalte sin Landgilde i Korn og den anden sin i Penge, hvad der, som foran vist, var en Fordel. Disse Indfæstninger var forøvrigt høje, de fleste var langt lavere. Efter at Byen var blevet Ryttergods, var Indfæstningerne 1—2 Rdl. for hver Td. Hartkorn.

Medens Byen hørte under Rytterdistriktet var Hoveriet ikke betydeligt, da Hovedgaardenes Marker var udlagt til Høavl, foruden Indhøstning af Hø maatte Bønderne lukke Gærder, besørge Brændekørsel og lignende, desuden betalte de en mindre Afgift ca. 1 Mk. af hver Tønde Hartkorn, dog ikke ens for alle Gaardene.

I Baarse var 1662 4 Huse, hvoraf dog de to var øde, der gav fra 1½ Mk. til to Mk. i Afgift. Desuden var der et Hus tilhørende Byen, hvori Smeden boede. I Matriklen 1688 nævnes 8 Huse. Da Hans Pedersen 1775 overtog Godset, var der 18 Huse, der betalte fra 1 Rdl. 2 Mark til 4 Rdl. i Afgift, ialt 47 Rdl. 7 Mk. Desuden var der et Hus hvori der boede en Skovfoged, der var fri for Afgift. Ligesom Gaardmændene betalte Husmændene ogsaa Indfæstning, men denné var kun nogle faa Rdl.

Byens Mark var 1682 delt i 4 Vange, hvoraf dog de to regnedes for een, og det paa Sjælland sædvanlige Trevangsbrug: Byg, Rug, Fælle blev ogsaa benyttet her. Havre saaede man i de fjernere Dele af Marken, som ikke blev gødet. Arealet, der var under Plov, var 720 Tdr. Land eller ca. 4½ Td. for hver Td. Hartkorn. Om Udsæden erfarer man 1710, da Byen blev overtaget af Kronen efter Prins Jørgens Død, at der da til 20 Gaarde med ca. 123 Tdr. Hartkorn var saaet 57 Tdr. Rug, 121 Tdr. Byg, 55 Tdr. Havre og 4 Tdr. Ærter. Vikker nævnes som dyrkede 1719. Hvede dyrkede man ikke da i Byen, men muligvis har man tidligere dyrket denne Kornsort, thi lidt østen for Byen fandtes 1682 en Hvedeland Aas. Da Marken blev udskiftet, maatte man forandre Sædsnittet, men hvorledes det saa blev, vides ikke. Ved Aaret 1806 hedder det i Arbejdjournalen, der blev ført, da Landet blev matrikuleret, at Dyrkningsmaaden er almindelig god. Da Tienden blev afløst 1837 og 38, dyrkede de fleste Bønder lidt Hvede, og det sædvanlige Sædsnit synes da at have været: Helbrak, Rug (eller Hvede) efter Gødning, Byg, Ærter, Byg, Havre og derefter flere Aars Hvile. Ifølge Tiendekommissionens Beregning udgjorde det Areal, der aarlig blev besaaet, 517 Tdr. Land, hvori dog

ikke er medregnet Præstegaardens og Husmændenes Jord, og Høsten skulde gennemsnitlig være 597 Tdr. Rug, 900 Tdr. Byg, 585 Tdr. Havre og 450 Tdr. Ærter. Til Hvede er der i denne Beregning ingen Hensyn taget. Rug gav paa de bedste Gaarde 7 Fold, Byg i første Omgang 6 Fold og i anden 5 Fold og Havre 5 Fold. Paa de daarlige Gaarde var Foldene dog mindre; 5 for Rug, 4 for Byg og Havre. Om en enkelt Mand, Ingvor Nielsen paa Pederslund, siges det, at hans Jord var vel opdyrket, da han i mange Aar havde staldet Stude og købt Gødning.

Af forskellige Ekstraskatteregnskaber fra Christian V's Tid erfarer vi noget om Kreaturholdet i Byen. I Dec. 1682 var der ifølge Præstens Angivelse paa Præstegaarden og 2 Mensalgaarde, som han selv drev: 2 Heste, 8 Bondeheste, 2 Bondefoler, 2 Stude, 9 Kør, 6 Stk. Ungkvæg, 4 Geder, 12 Faar, 6 Svin. Paa Byens øvrige Gaarde fandtes: 75 Heste, 4 Stude, 52 Kør samt 4 Lejekør, 34 Stk. Ungkvæg, 2 Geder, 34 Faar og 30 Svin. Husmændene havde: 4 Heste, 3 Kør, 6 Faar og 3 Svin. Desuden fandtes i Byen 15 Bistokke, hvoraf de 6 hos Præsten, men ingen hos Husmændene. Dette Kreaturhold kan næppe siges at være rigelig, men maaske er nogle ikke opgivne, da Tællingen foregik i Skatteøjemed. Omtrent 30 Aar efter i Aaret 1710 haves en anden Angivelse af Kreaturerne, der dog ikke omfatter mere end 20 Gaarde; paa disse var 152 Heste, 15 Plage, 8 Stude, 61 Kør, 31 Stk. Ungkvæg, 244 Faar og 141 Svin, altsaa betydelig mere end i 1682, især af Heste, Faar og Svin. Hos 8 Husmænd fandtes 3 Heste, 4 Kør, 33 Faar og 8 Svin. I Aaret 1719 fandtes ifølge KrigsJORDEBogen i 22 Besætninger: 155 Heste, 59 Kør, 54 Stk. Ungkvæg og 101 Faar. Fra senere Tid haves der ingen Oplysninger for Byen alene; for hele Sognet udgjorde Kreaturforholdet i Februar 1838: 213 Heste, 47 Plage og Føl, 347 Kør, 22 Stude og Tyre, 208 Stk. Ungkvæg til Opdræt, 294 Svin og Grise, 857 Faar og Lam og 63 Bistokke.

Om Byen siges i KrigsJORDEBogen 1719: „Byens Lejlighed er god, haver 4re gode Kornmarker, hvoraf de 2de

ligger aarlig udi Fællede til Græsning, desforuden haves Græs paa Broeskov Overdrev, saaledes at de vel kan græsse, hvad de føde, har skellig god Høbund, ligger ved Skoven til fornøden Gærdselhugst, haver gode Humlekuler, Frugthauger, Pile og deslige; mens fattes Tørveskær“. Senere maa man dog have opgivet Humleavl, thi 1785 siger Præsten: „Humleavl forstaar man ikke her“. Derimod hedder det 1806, at Byen har temmelig god Tørveskær. Om Bøndernes Tilstand erfarer man 1719, at for 21 Bønder, hvorom Oplysning meldes, var den for 6 god, 7 maadelig og 6 slet. I Rytterdistriktets Regnskab for 1766 siges, at der i Byen er „endelig gode, duelige og velhavende Bønder“. I Aaret 1710 havde de større Gaarde som oftest 4 Længer, de mindre 3, enkelte kun 2 Længer, med fra 25—63 Fag Hus. De havde alle Bagerovn og Køler (til Malt), de fleste var forsynede med Skorsten, enkelte nøjedes dog med en Pald¹⁾ eller Esse. Flere havde Bryggerkedler og Jernkakkellovne. Enkelte udygtige Bønder kunde dog ogsaa findes i Byen, saaledes blev 1728 en Bonde fraset sin Gaard og dømt til at arbejde ved Skubkarren i Korsør Fæstning et Maaned. Hans Bo udgjorde 39 Rdl. 5 Mk. 12 Sk., medens de kongelige Fordringer var 118 Rdl. 10 Sk.

Til Byen hørte oprindeligt ikke saa lidt Skov, som nu for det meste er omhugget. Baarse Vesterskov blev afdrevet 1827 og i Stedet for beplantedes 1831—46 Evens Enghave, ifølge Rentekammerets Tilladelse af 20/12 1828²⁾. Skovene til Baarse og Broeskov blev 1641 takserede til at kunne fede 350 Oldensvin. I Matriklen 1662 takseredes de samme Skove til 280 Svin Olden, desuden var der til Præstegaarden og de 3 Mensalgaarde Skov til 40 Svin. Ved Matriklen 1688 blev Byens Skove takserede til 5 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

¹⁾ Pald, er ifølge Kalckar, Ordbog til det ældre danske Sprog, et Tværtræ til Tørring af Ved. Men dette kan ikke passe her, da de Gaarde der havde Pald ingen Skorstene havde. Pald og Esse er sikkert begge aabne Ildsteder, men hvad Forskel der har været paa dem er mig ubekendt.

²⁾ Peder Jensen, Optegnelser om Sneesere Sogn, 181.

Skovskyld og Præstegaardens til 2 Skp., hvad der svarer til, at de var takserede til 148 Svins Olden.

Gaardene i Baarse var tidligere af højst ulige Størrelse, den største havde 1682 c. 15 Tdr. Hartkorn, de mindste kun nogle faa Tønder. Senere var der mindre Forskel paa Gaardene, idet de mindste blev nedlagte som selvstændige Brug og lagt sammen med en af de andre. I Aaret 1746 var saaledes den største Gaard paa c. 11 Tdr. Hartkorn og den mindste paa c. 4 Tdr. Da Hoveriet var ens, hvad enten Gaardene var store eller smaa, to store Gaarde, hver paa 7 Tdr. Hartkorn, ydede endog hver kun halvt Hoveri, da de en Gang havde været een Gaard, blev der 1765 forsøgt paa at omfordele Hartkornet. Dette vakte dog nogen Misfornøjelse, da flere af Bønderne ikke vilde se deres velrøgtede Ager paa andres Hænder. I 1767 kom det dog til en Ordning, og Gaardene maa da have faaet det Hartkorn, som de havde, da de blev solgte til Hans Pedersen, nemlig 1 Gaard med 8 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartkorn, 12 Gaarde med 8 Tdr., 2 Gaarde med 6 Tdr. og 7 Gaarde med 4 Tdr. Hartkorn. Senere lod Hans Pedersen de ham tilhørende Gaarde gøre lige store, hver fik 6 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{11}$ Alb. Hartkorn.

Præstegaarden og de 3 Mensalbønder fik deres Jord udskiftet af Fællesskabet 1783, men den øvrige By blev først udskiftet 1800. Husmændene under Engelholm fik da tildelt Jord paa Baarse Nakke, hvor de selv delte Jorden mellem sig, Ager for Ager, ligesom i Fællesskabets Tid.

Ved den nuværende Matrikulering fik Gaardene forskellig Hartkorn. Størst blev Nr. 15, der fik 10 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb., dens Jordlod var paa 95 Tdr. Land. Mindst blev Nr. 11, hvis Hartkorn blev 6 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb., og dens Areal var 51 Tdr. Land. Nr. 26, der ejedes af Forvalter Bastrup, var dog 1 Fdk. mindre i Hartkorn end Nr. 11, men den var før Matrikuleringen lidt mindre end de øvrige. Der er altsaa en Forskel paa 4 Tdr. Hartkorn mellem den mindste og den største Gaard efter Matrikuleringen, skønt de skulde have været lige store,

og skønt Udskiftningen ikke var foregaaet saa lang Tid i Forvejen.

Omkring Aaret 1500 var der i Byen 24 Gaarde ioruden Præstegaardene og Mensalgaardene. Ved Matrikuleringen 1688 fik Byen 30 Numre, foruden en Møllejord, men de tre Numre blev tildelt øde Jorder. Af Gaarde var der kun 27, Byens Hartkorn var 1688 fordelt saaledes: Præstegaarden 7 Tdr. 3 Skp. 1 Alb. Ager og Eng og 2 Skp. Skovskyld, 3 Mensalgaarde 17 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Ager og Eng og 2 Skp. Skovskyld, de øvrige Gaarde og Jorder 144 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Ager og Eng og 5 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld. Tilsammen var Hartkornet 169 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld. Af Huse fandtes 1662 5 og 1682 8, 1719 var der 10 og i Aaret 1789 var der 39, hvoraf de 10 hørte under Præstekaldet, 1 under Bækkeskov, der ejede Kirken, og 28 under Engelholm.

Da Byen 1806 blev matrikuleret var der 77 Ejendomme foruden en Lergrav, en Grusgrav, Kirken og Byens Gade. Nr. 1 er Præstegaarden, hvis Hartkorn blev 9 Tdr. og 2 Fdk., Nr. 2 er Byens Skole, Nr. 3—5 Mensalgaardene, Nr. 6—25 20 Gaarde tilhørende Engelholm, Nr. 26 en Gaard tilhørende Forvalter Baastrup, Nr. 27 en Lod, tildels bevokset med Skov inddraget under den tilgrænsende Engelholm Hovedgaard, Nr. 28—39 Huse tilhørende Præstekaldet, de 6 af disse havde 2—3 Tdr. Land Jord. Nr. 40—69 Huse tilhørende Engelholm, Nr. 70—72 Huse tilhørende Bredeshave Gods, der var Ejer af Kirken, Nr. 73 en Tørvemose til Mensalbønderne, Nr. 74 en Græsningslod til Gaardene under Engelholm, og Forvalter Baastrup, Nr. 75 en Lod nordvestligst i Marken, 44 Tdr. Land stor, udlagt til 18 hele og 6 halve Husmands-lodder under Engelholm Gods, Nr. 76 en Gaardlod udlagt til 6 Husmænd under samme Gods, Nr. 77 Skoven Melteskov.

Ifølge Ekstraskattemandtallet for 1610 var der i Byen 23 Bøndergaarde, hvoraf 4 øde, 15 Husmænd og Inderster, 9 Tjenestekarle for fuld Løn og 3 for halv Løn. I Aaret 1682 var der ifølge Præstens Mandtal: Præsten med Hustru

1 Barn¹⁾, 1 Amme og 5 Tjenestefolk, Degnen med Hustru, 27 Bønder, hvoriblandt en Herredsfoged og en Tingskriver, med 24 Hustruer og 1 Fæstemø, 4 Børn, 4 Karle, 2 Dreng og 13 Piger, 1 Møller med Hustru, samt 5 Husmænd med Hustruer. Muligvis har der ogsaa været nogle Inderster og Fattige, som Præsten har udeladt.

I Aaret 1762, da Kopskatten blev indført, var der i Byen: 23 Gaardmænd med 23 Hustruer, 11 Børn, 11 Karle, 9 Dreng, 26 Piger og 12 andre Personer, 24 Husmænd med 24 Hustruer, 2 Børn, 2 Piger og 9 andre Personer, 3 Inderster med Hustruer og 11 enlige, hvorimellem Skolemesteren. Ifølge Folketællinger 1787 var i Byen 389 Personer, fordelt paa 75 Familier, 1801 var der 407 Personer og 97 Familier og 1834 445 Personer og 83 Familier.

Ved Byen laa tidligere en Vandmølle, hvis Afgift 1662 var 3 Pund (10 Tdr.) Rugmel, desuden gav Mølleren af en Jordlod 4 Mk. Af Møllen blev 1617—18 betalt i Indfæstning 30 Dlr., den afgaaende Møller fæstede derefter Mern Mølle og gav i Indfæstning af den 50 Dlr., medens Mølleren her fæstede Tudebye (Tubæk?) Mølle og gav af den 80 Dlr. og 2 Øksner.

I Møllebogen 1690 beskrives Møllen saaledes: „Baarse Mølle staar mest øde, er af en nederfalds Kværn, Vandet kommer af en Engsø, som nu ganske er eftergroet og kan ej male uden, naar allerstørst Vandfald er og da paa en 14 Dags Tid, saa Stedet er ikke værd at holde Kværn for, aarlig Omkostning 2½ Rdl.“. Dens Mølleskyld var 1664 5 Tdr., men blev 1690 nedsat til 1 Tdr. Under Møllen hørte en Jord, der 1688 havde 1 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn. Møllen nævnes endnu 1719, men snart efter maa den være nedlagt; Jorden blev lagt til en af Byens Gaarde.

Baarse Kirke, som her ikke nærmere skal beskrives, blev af Christian V. skænket til Sidsel Grubbe, Enke efter Rigsraad og General Axel Urup, for hendes lange Tjeneste og Opvartning, ved Skøde dat. 17. Sept. 1689. Kirketienden

¹⁾ Børn under en vis Alder er ikke medtaget.

var 1662 bortfæstet for 3 Pund Rug, 3 Pund Byg og 5 Tdr. Havre. Dens Hartkorn var 1688 24 Tdr. 3 Skp. Til Kirken hørte 1662 en Jord paa Neble Mark i Sværdborg Sogn, hvis Afgift var 9 Sk. Kongetienden blev 25 Juli 1569 af Kongen skænket til Universitetet til 100 Studenters Underhold. Den var 1662 bortfæstet for samme Afgift som Kongetienden. Af Afgiften fik Præsten da 1½ Pund Rug, 1½ Pund Byg. Dens Hartkorn var 25 Tdr.

I Baarse blev 1721 indrettet en Skole ligesom overalt paa Rytterdistrikterne. Den fik 1806 Mtr. 2, og dens Hartkorn var da 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Dens Jordlod var godt 3 Tdr. Land.

Sydsjællandske Folkesagn.

Ved Hans Ellekilde.

Arkivar i Dansk Folkemindesamling.

De her meddelte Sagn stammer hovedsagelig fra Dansk Folkemindesamling's Samlinger paa det kongelige Bibliothek i København, nogle faa fra Tang Kristensens og Jens Kamps utrykte Samlinger sammesteds. Fælles for de allerfleste af disse hidtil utrykte Sagn er, at de er opskrevet i det 20'de Aarhundrede. De kan derfor ganske naturligt ikke i folkepoetisk Værdi maale sig med de gamle Sagnsamlinger Thieles fra 1818 f. og 1843 eller Svend Grundtvig's fra 1854—61, Tider, hvor Sagnfortællingen stod i et ganske andet Flor end nu om Dage. Men de kan, tror jeg, give et hurtigere Overblik og et klarere Indtryk af det særegent sydsjællandske, end disse gamle Samlinger, hvor de sydsjællandske Sagn drukner i Mængden af andre danske Sagn, hvad de ligeledes gør i det vældige Hovedværk: Tang Kristensen Danske Sagn I—VII 1892—1901.

Jeg begynder med Ophavssagnene : de Sagn, hvori Folket har søgt at klare sig iøjnefaldende Naturforeteelsers Oprindelse. Hvorfor strækker Køge Aas sig saa dybt ind i Landet, hvorfor er Øen Born kommet til at ligge saa nær ved Møen, hvorfor ligger den kæmpestore Oresten i Tybjerg Skov, hvorfor er Vejsø saa mærkelig dyb, hvorfor rinder der Blod op af Jorden ved Sølperup osv. osv. Og Svarene, der her i Sydsjælland gives paa disse Spørgsmaal, som selve Naturen har stillet Menneskene, er, som

overalt i Danmark, udsprunget af en ganske nøgtern, virkelighedsnær Fantasi: en Trolde har hentet Sand og der er gaaet Hul paa hans Pose, en Troldekvindes har villet landfæste Møen og Sydsjælland men hendes Forklædebaand brast, en Kæmpe har kastet den vældige Sten mod Kirken i Harmes over Kristendommens Fremtrængen osv. Og dog, hvor simple og jordbundne disse Sagn end kan synes os, der er vant til ganske anderledes krydrede Sager, de formaar lige saa vel som vore andre Sagn at inspirere danske Digtere i Kraft af hele deres gamle folkemytiske Syn. Sagnet om Jættekvinden for hvem Møllen paa hendes Forklæde brast, er af den sjællandske Digter, Thorkild Gravlund i hans Bog Jættebroen 1920, brugt som et gribende nationalt Symbol. I Folkets egen Bevidsthed lægges Trykket ikke paa det nationale, men paa det religiøse: Ophavssagnene bliver Helligsagn — det viser ikke mindst de sydsjællandske Stensagn og Helligkildesagn med stor Tydelighed. Hvad der fra Naturens Haand er mærkeligt: de ni Bøge fra samme Stub i Morreskov, Bøgetræet med Hul igennem i Ganneskov osv. tros at have Helligkraft. Denne Helligkraft giver sig Udslag paa to forskellige Maader, 1) for Kildernes og Hultræernes Vedkommende positivt i den Lægedomskraft der til Gavn for Menneskene udstraaler derfra; 2) for Flertallet af Højenes Vedkommende negativt: derfra udgaar Ulykker over de Mennesker der vover at krænke deres Urørlighed ved at grave i dem, ved at jævne dem osv. osv. At disse to Arter af Hellighed i Virkeligheden er to Sider af samme Sag, kan vi se af et Sagn som „Stalden flyttet“, eller af et Sagn som det om Stenmusstenen, hvor det fremtræder paa en næsten barok Maade „hvem der sætter en Skaal med Mad ved Stenen om Aftenen, faar om Morgenens en Skaal af Guld tilbage, men hvem der vover at forrette sin Nødtørft der, slaar Stenmus pukkelrygget“.

Selv om den positive Side i denne gamle Folkereligiøsitet, at man i Vætterne i den nære Høj har Hjælper, der giver Trivsel og Lykke til Gaarden der ligger i dens Ly, maaske er mindre udpræget i Sydsjælland end i andre

Egne af Danmark, saa har de gamle Sydsjællændere dog ingenlunde været ukendte med den trygge Følelse af, at man i Højen paa sin Mark ikke har onde fjendtligsindede Uvætter eller utilnærmelige Helligvæsener, men gode venlige Naboer, hvem man selv hjælper naar de trænger til det, og af hvem man til Gengæld faar Hjælp naar man er i Nød. Henrik i Espehøj, der er paa Vej til Per i Kævtehøj, søger og faar Ly i Gaardens Karlekammer, mens Tordenen trækker over; men da Haarlevkarlen har bortført Sølvbægeret fra Ranens Banke i Taarnby Sogn og er lige ved at blive fanget af Vindben, reddes han af Kjessegenne fra Kishøj i hans eget Sogn: „Rid af det bolde paa det knolde“, raaber hun til ham, han forstaar og følger Raadet, rider bort fra Landevejen ind over Pløjemarken og bliver frelst.

Har vi i Højfolkesagnene ganske vel bevarede Lævn af den sydsjællandske Almues Hjemmereligiøsitet, det gode Frændeforhold til de nære trofaste Hjælpere i Højen, som man ikke bør forspilde ved overmodig, hensynsløs Fremfærd mod Højen hvori de bor, saa har vi i Forholdet til de vilde Jægere deres Bygdereligiøsitet, saa at sige. I sin Grund er ogsaa disse Sagn Ophavssagn. Trækfugles, særlig Svømme-fugles Flugt og deres uhyggelige Skrig i de mørke Høstnætter, opfattes som en Jæger der farer gennem Luften med sine Hunde. Denne Jæger har i Skaane og Sydsverrig Navnet Odin, i Jylland ofte Navnet Odinsjæger. Dette Navn er ikke tilfældig laant fra den gamle nordiske Mytologi, men Folkesagnetes Odin er Fader til Eddadigtningens højt udviklede Gudeskikkelse, ligesom Folkemytens Tor, der dræber Trolde og Jætter ved Torden (o: Tor-døn) og Lynild er Oprindelsen til Asaguden Tor*). I Sydsjælland er det gamle Odinsnavn gaaet tabt, og yngre Navne er kommet i Stedet. Kong Volmer eller Kong Vollermand i det Sydsjælland der ligger syd for Vildbanegrøften fra Præstø Fjord til Dybsø Fjord, Ellekongen eller Klintekongen i Stevns, Grøn el. Grøn Jæger

*) Lad mig henvise til Axel Olriks Afhandlinger: „Odinsjægeren i Jylland“, (Tidsskriftet Dania VIII 1901 S. 139 f.) og „Tordenguden og hans Dreng“ (Danske Studier 1905 S. 129 ff).

paa Vestmøen, og Jøing Opsal paa Østmøen. Af disse Navne er dog rimeligvis Jøing Opsal egentlig et Odinsnavn. Det betyder absolut ikke Jøden (eller Jætten) fra Upsala. Opsal betyder ligesom det svenske Upsåla, den højtliggende Sal, og det er jo et fortrinligt Navn, for Jøings Borg paa den højtliggende Møens Klint. Jøing er rimeligvis en mønsk Dialektform af det lolland-falsterske „Goen“*). Begge de to mytiske Væsener faar ganske det samme Høstoffer: det sidste Neg henlægges til dem paa Marken. Og Goen er ligesom det sydskaanske „Noen“ et Odinsnavn. Man har brugt et Dækkenavn for det egentlige Hellignavn, ganske som vi nu siger „ved Grød“, naar vi undser os ved at sige „ved Gud“ eller bruger „Katten“ for „Fanden“, i de Eder, hvormed vi pryder vor daglige Tale.

Ogsaa Grøn er rimeligvis fra først af et Odinsnavn. Nu ligger de to Ord Grøn og Odin (eller rettere Goin) langt fra hinanden, men i Olddansk laa de hinanden ganske nær: Grøn hedder Groinn (ɔ: groende). - Jeg antager, at Vestmønboerne ikke har kunnet nøjes med Østmønboernes Gud, men de har skullet have deres egen for at vise, at de er noget for sig, og de giver da Goin det ganske nærliggende Navn Groin, muligvis for at antyde hans Herredømme over den spirende Vintersæd. Fra nye utrykte Kilder har jeg desværre ingen Oplysninger om Grøn, fra gamle trykte Kilder vides det, at han jager med Spyd, og at han med det har dræbt sine Fjender som ligger begravet i Højene ved Næsby lige paa den anden Side Grøn-Sund og at Bønderne henlægger et Knippe Halm til hans Hest, for at den ikke skal nedtræde deres Sæd om Natten. Rigere er Oplysningerne om hans Nabo, Jøing Opsal, den stolte, utilnærmelige, usynlige Hersker paa Møens Klint, der som Holger Danske sidder i sin Hule for at komme Danmark til Hjælp i dets Nød, og især om hans Genbo Kong Vollermand ovre i Sydsjælland. Et

*) Se nærmere i Danske Studier 1904 S. 36 f. Fra Dansk Folkemindesamling I. 1908 S. 34, og læs til Sammenligning: Bernhard Olsens Afhandling: Det sidste Neg i Fra Dansk Folkemindesamling III. 1910 S. 1. flg.

historisk Navn, Kong Valdemar Atterdags Navn har her fortrængt det gamle mytiske Gudenavn — hvilket ved vi desværre ikke — men Skikkelsen er kun blevet lidet ompræget derved, endnu kender vi som paa Vest- og Østmøen, den gamle Bygdegud. Igennem Thieles Folkesagn og navnlig gennem de herpaa byggede Kunstdigtninge er Opfattelsen af denne Sagnskikkelse slaaet fast i den almindelige Bevidsthed: en fordømt Aand, der til Straf for sin Formastelighed til evig Tid maa jage gennem Luften. Men i den folkelige Opfattelse spiller dette Synspunkt kun en ganske overfladisk Rolle, det dæmoniske i hans Væsen som har draget Digterne, kendes Sydsjællands Almue slet ikke ved. For den er han den naadige, menneskeværnende Herre, der udrydder alle de Skovuhyrer, Gødemodere, Slatten Langpatter eller hvad de Utysker nu hedder allesammen, der i det skovrige Land truer Menneskene med Ødelæggelse. Mod dem er han vild og grum, naar han fører dem med sig bundet over Hesten ved deres lange Bryster, men mod sine egne er han omsorgsfuld og mild; han tilgiver let Forseelser, han er gavmild mod dem der har gjort ham vel, han er en Herremand efter Sydsjællændernes Hjerte. Og han holder sig ikke paa Afstand fra Menneskene, saadan som Jøing Opsal fra den blændende, hvide Møens-Klint, han sender ikke sin Karl ud at købe Havre, han belønner i egen høje Person Bondekonen der har givet hans Hunde alt sit Juleøl at drikke, han beder hende holde to Dele op — een Del forslaar ikke, naar han kaster de gloende Penge til hende. Af dette sjælfulde Træk i den gamle Smedekones Fortælling faar vi et Indtryk af, hvad han i sin Tid maa have været for sine Dyrkere.

Grænsen for hans Dyrkelse er lige saa skarpt bygdeafgrænset som Jøing Opsals og Grøns, den gaar til Vildbanegrøften fra Præstø Fjord til Dybsø Fjord, „Hertil er det mit“, sagde Kong Valdemar. Syd herfor vrimler Sagnene om ham i ældre og nyere Kilder. Nord herfor finder vi ved Siden af spredte Udløbere fra de sydsjællandske Vollermandsforestillinger, (Kong Vollermands Grav i Hovskoven, Everdrup Sogn) helt andre Vildjægerforestillinger. I Ulsø optræder

de vest- og midtsjællandske „Nattejægere“, i Tureby Sogn giver en ganske almindelig Skovrider Bøgvad, der har ladet sig begrave ude i sin Skov, Rollen som Vildjæger. Derfor er Volmers berømte Ridt „fra Burre til Gurre“ ikke et Ridt gennem hele Sjælland fra Syd til Nord, fra Vordingborg til det nordsjællandske Gurre; det Gurre, der tænkes paa i det sydsjællandske Mundheld er det, hvoraf der er Ruiner i Herregaarden Øbjerggaards Have lige syd for Vildbane-grøften.

Først i Stevns træffer vi igen en særegen, bygdeafgrænset Vildjægerskikkelse, Klintekongen eller Ellekongen. Han er ikke, saaledes som han fremstilles i Heibergs „Elverhøj“ Elverpigernes Konge, han er som de her meddelte Sagn viser, ganske tydeligt Vildjæger. Ligesom Kong Vollermand rider han de ganske bestemte Veje (svarende til Vandfuglenes Træk?) langs Tryggevælde Aa, langs Strøby Jærne og ad „de gamle Veje“ ved Stevns Klint. Det første af hans Navnes Oprindelse er ganske klar: af sin Bolig i Stevns Klint kaldes han Klintekongen, ganske ligesom ofte Jøing Opsal paa Møens Klint gør det. Det andet Navn skal vi da rimeligvis forklare paa samme Maade: han hedder Elverkonge, fordi han tænkes at bo i den mægtige Elverhøj i Barup, Hellested Sogn, det naturlige Udgangspunkt for Jagten langs Tryggevælde Aa. De mange forskellige Sagn der haves om denne Høj viser, at Stevnsboerne ikke har tænkt sig den befolkning af Ellefolk i vor Forstand af Ordet, Ellepiger, der danser i Maaneskin, i spindelvævslette Gevandter, hule i Ryggen som Dejgtrug; disse forføreriske, koglende Væsener hører hjemme i Skovegnene længere Syd paa i Sydsjælland, i Mern og Kallehave Sogn f. Eks. — hvor de som Menneskeverdenens Fjender bliver udryddet af Kong-Vollermand, — derimod ikke i det aabne, skovfattige, veldyrkede Stevns. Ellefolket er her — som i Thorkild Gravlunds vestsjællandske Roman af dette Navn — ganske det samme som ellers kaldes Højfolket eller Bjærgfolket. Ellekonge vil saa sige det samme som Højfolkenes Herre, og han bor da, som rimeligt er, i den største og anseeligste Høj. Meddelelserne er uenige om,

hvorvidt Ellekongen og Klintekongen er samme Sagnskikkelse, jeg mener som den gamle Fisker Hans Gravlund „Ellekongen og Klintekongen, det er ett“. De forskellige Egne af Stevns har haft Trang til at have Bygdeguden i deres Nærhed, og derfor har de anbragt ham snart i Stevns Klint imod Øst, snart i Store Hedinge, Bygdens Midtpunkt, snart ude mod Vest ved Bygdens Grænse i Elverhøj ved Tryggevælde Aa. Ogsaa Folkene i Lillehedinge gør deres bedste for at holde Ellekongen til deres, men som det meddelte Sagn viser, ikke med det fineste Resultat.

I Modsætning til Jøing Opsal og Grøn Jæger kendes ikke noget Høstoffer af det sidste Neg til Ellekongen, og at udrydde Skovens Utsker er overflødig i det skovfattige Stevns; det for ham karakteristiske er foruden den gamle Forbindelse med Højfolket, det udpræget bygdepatriotiske hos ham. Han taaler ikke nogen anden Konge paa sit Omraade, han forsvarer ikke hele Danmark, men blot sit eget Land, Stevns Herred, imod Fjenders Angreb. Endnu saa sent som 1807 er det ham som hindrer Englænderne i at trænge ind i Stevns; deres Heste stejler paa Prambroen oppe imod Nord, de engelske Ryttere kan ikke faa dem videre, de maa vende om.

Resultatet af denne Undersøgelse af de sydsjællandske vilde Jægere er da, at vi kan paavise 4 Særomraader, hver med sin typiske Bygdegud. Resten af Amtet falder rimeligvis ogsaa i Særomraader (en Tybjærgbygd, en Skovbobygd, en Faksebygd??), men Stoffet er ikke tilstrækkelig stort til en virkelig Paavisning deraf, og det skal jeg da for denne Gang lade ligge. I de nu følgende Sagngrupper, Varulve- og Gengangersagnene osv., skal jeg derfor ligesom ved Højfolkesagnene blot prøve at fremstille de fælles Træk.

Som Overgang til disse Sagn anfører jeg et enkelt Lindormesagn fra Vestmøen. Det er lærerigt at sammenligne det med et Lindormesagn fra den helt modsatte Kant af Landet, fra Ty. Lindormen i Kløv Bakke ved Tisted arbejder paa at bryde ud og lægge *Verden* øde, men Lindormen i Kongsbjærg viser sig, naar der skal komme onde Tider for Land og Rige,

og sidste Gang viser den sig, naar Danmarks Undergang forestaar. Saaledes er møensk-sjællandsk Almue: et verdensomfattende Ragnarok drømmer den ikke om, det er „vort Land“ dens Tanke gælder, det er Tanken om vort Folks Undergang, der fylder den med Angst.

Varulve- og Maresagnene giver andre Indblik i sydsjællandsk Almues Sjæleliv, viser, at den lige saavel som Verdens største Tænkere har grublet over de store Tilværelsesproblemer, Skyld og Skæbne, og fundet sin egen Løsning deraf. Varulv bliver en Mand ikke ved egen Skyld, nej det er en arvelig Belastning, som hviler paa ham paa Grund af hans Moders Brøde. Hun har villet luske sig fra Livets almindelige Vilkaar: hun har villet føde Børn uden Smerte. Det kan hun ogsaa, naar hun 3 Gange nøgen kryber gennem en Følhinde (den Hinde hvori Føllet har ligget ved Fødselen), men Datteren hun føder, bliver Mare og Sønnen Varulv. Fra denne Forbandelse kan Varulven (∩: Mandulven) frelses om han, naar Ulvenaturen kommer over ham, kan rive Fosteret ud af en frugtsommelig Kvinde og drikke dets Hjerteblod. Men Almuen har en Forvisning om, at Varulven kan frelses paa en mindre grufuld Maade, nemlig hvis nogen, hans Hustru f. Eks., med stor Bestemthed hævder: „Du er en Varulv“. Siger han ja dertil, er han frelst. Nægter han det derimod, naar det højtidelig siges ham paa, da maa han blive i sin ulykkelige Tilstand, uden at kunne reddes. Med andre Ord: den sydsjællandske Almue tror paa, at den onde Livsskæbne, der bliver somme til Del, uden deres egen Brøde, kan bekæmpes og overvindes, naar man for Alvor vil, men bedst naar en trofast Hustru staar hjælpende ved ens Side.

Saaledes er Synet paa Livet og dets Kaar; hvorledes er Synet paa Døden og paa Livet efter Døden. Ja imod Døden gror ingen Urt; man kan snyde Livet, men det kan ikke nytte at narre Døden. Hvad der her er skæbnebestemt, kan ikke afvendes. Er det bestemt, at netop de to Heste skal gaa for en Mands Ligvogn, saa nytter det ikke det mindste, at han stritter imod og prøver at sætte sig op imod Skæbnens Vilje. Naar Døden er varslet, og Døden er indtruffet, saa

gælder det først om, at den døde bliver stedet til Hvile, som det sig hør og bør, alt skal med i Kisten, hvad der legemligt hører ham til. Men hvad saa? Ja hvad saa? Hvad Tanker har Almuen om Livet efter Døden, eller rettere, hvad Tanker har den haft for 1000 Aar siden, før Kristendommen gjorde sin Indflydelse gældende? Svaret herpaa finder vi i Gengangersagnene og Gengangertroen. Den er i Sydsjælland, lige saa vel som andetsteds i Danmark, udsprunget af en Livsanskuelse mærkelig forskellig saavel fra Kristendommen som fra Vikingetidens Valhalstro. Hvor Kristendommen skiller Menneskene: de troende til Himmerig, de vantro til Helvede, og hvor Vikingetidens Overklasse gjorde det samme, blot med et andet Skel, de tapre, vaabendøde Mænd til Fryd og Glæde i det straalende Valhal, de fejge straadøde Mænd til et Usselhedens Skyggeliv i Hel, dær samler den gamle Almuetro Folk i een Flok i Dødens evige Slummer. Medens Martyrdøden for den tidligere Kristendom er den ideale Livsafslutning, og Døden paa Valpladsen er det for den nordiske Viking, saa er det for den gamle Almuesmand Dødsidealet at dø en god Straadød, naar han efter et langt og stræbsomt Liv er blevet mæt af Dage. „Det er farligt at dø saa akavet“, siger den gamle sjællandske Aftægtsmand Nilavs hos Gravlund. Lykken er for den ægte, gamle, danske Almue efter en blid Død „som Sol i Høst gaar ned“ at slumre rolig i sin Grav og hvile ud efter Livets Møje. Hvorfor skulde vel ellers „Hvil i Fred“ være den altbeherskende Gravskrift paa vore Landsbykirkegaarde? Det fortsatte Liv efter Døden — Gengangertilværelsen — er derimod den store Ulykke. Og denne Ulykke rammer de onde Mennesker, som Straf for deres slette Levned? Ja denne Tanke findes, ikke saa lidt udpræget endda, i de sydsjællandske Sagn, men det er den yngre, den af Kristendommen paavirkede Tanke. Den tilgrundliggende Tanke er den, at Gengangertilværelsen er en Skæbne, som træffer alle dem der dør uden at være færdige til at dø. Altsaa alle dem, der paa den ene eller den anden Maade dør „akavet“: dem der dør ved et Ulykkestilfælde, som den

Karl der paa Ravnstrup blev kørt ihjel i Tærskemaskinen, dem som bliver myrdet, den som har begaaet Selvmord, dem der bliver straffet paa Livet osv. Ligesaa dem som dør, naar de endnu har en Opgave at fuldføre i Livet. Saaledes den unge Kvinde der dør frugtsommelig: hun føder, naar hendes Tid er omme, Barnet i Graven; og saa kan hun hvile i Fred, om hendes paarørende har været saa omsorgsfulde at lægge Børnetøj i Kisten. Ligesaa den gamle Bonde der dør, før han har faaet aabenbaret, hvor han har gemt sine Penge. Mens Nilavs Fader ligger paa sit sidste, viser han sin Søn, hvor han har sin Pengepose: „Jeg vil ikke gaa og rage efter den, naar jeg er død“. Ud fra dette kan vi forstaa de her meddelte Sagn om, hvorfor den gode Herremand paa Sparresholm maa gaa igen, eller hvorfor Præsten i Nørreby maa det samme. Den Statue som Grev Sparres Bønder har rejst ham, vanskøttes og smides op paa Gaardens Loft. Den brave Herremand spørger paa det frygteligste, til Statuen igen er bragt tilbage paa sin retmæssige Plads, da kan den gode Adelsmand vende tilbage til Hvilen i sin Grav, og nu mærkes der aldrig mere noget til ham. Og Præsten spørger, fordi han ikke kan finde sig tilrette i ved Jorddelingen at være snydt — skammelig — af de Bønder, til hvem han ved sin Lovklogskab har vundet Jorden.

Men ligesom Varulven kæmper mod sin Skæbne og søger at overvinde den, saaledes gør den gode Genganger det ogsaa. Den druknede Sømand der driver i Land paa Bogøs Kyst, søger op til Kirkegaardsmuren og prøver at kravle over den; ved egen Hjælp kan han ikke naa over til den anden Side, til Kirkegaardens viede Muld; en ung Pige hjælper ham uden at vide deraf. Til Løn faar hun den store Rigdom, der findes i hans Lomme efter Gengangerens eget udtrykkelige Ønske: „Grib i min Lomme“, siger han tre Gange. For saadanne gode Gengangere kan Mennesket være tryk, de gør ikke deres Landsmænd noget ondt, naar disse farer deres gode, lovlige Veje. Den døde unge Mejerske der arbejder i Smørkælderen paa Nordfeldt, som et andet levende Menneske, gør ikke sin levende Fælle, der ved 12

Tiden kommer ned for at gøre Ild paa til den næste Dag, nogen Fortræd. Bryder man derimod den os Mennesker selvfølgelige Varsomhed, vælter man sig ind paa Genfærdet, taler Overord imod det, som den møenske Karl, der bander paa, at han nok skal konfirmere Gengangerpræsten, saa bliver denne Formastelse ligesom Højbrud straffet haardt. Karlen bliver krystet af Genfærdet og dør nogen Tid efter af Brystsyge.

Og de onde Gengangere, dem der ikke som de gode af hele deres Hu attraar Gravens Fred og søger at tilegne sig den ved Menneskers Hjælp, men som gaar igen af Ondskab, dem søger man at tvinge til at forblive i Jorden imod deres Vilje. Da Gengangerne af den gamle Almue opfattes ikke som Aander, men som massive Kroppe — man lægge Mærke til at den døde Mejerske paa Nordfeldt ikke, som de Geister Spiritisterne maner frem, kan gaa gennem *laasede* Døre: den levende Pige maa gaa op at hente Nøglen, for at den døde kan komme ind i sin Smørkælder — saa er det jo kun i sin gode Orden, at man benytter ydre legemlige Midler til at holde Genfærdet i Jorden. Derfor binder man den dødes Fødder, eller man sætter Knive i hans Ben o. dsl. Ogsaa Hørfroet som anvendes i det her meddelte Udbysagn, er, fra Almuens Standpunkt, et legemligt, ikke et aandeligt Middel til at binde den døde til Jorden. Det uanseelige Hørfro indebærer i sig en vidunderlig Kraft: det kan frembringe Klæder til Menneskers Tarv, men i sin Undren overdriver Almuen Hørfroets Magtfuldkommenhed, og tror, at det ogsaa har Magt til at værne imod Gengangere og binde disse til Jorden. Og vi Oplysningens Børn skal ikke le ad de gamle for deres Indskrænkethed. Gør ikke Verdens største Videnskabsmænd det samme. Finder de et nyt, vidunderligt Stof, Radium f. Eks., tror de, at det har Magt til alt muligt hvad de ønsker, langt ud over dets virkelige Magtomraade, hvis Grænse det bliver senere Forskeres Opgave at drage. Almuen opdager ogsaa Tid efter anden, at de anvendte Midler er utilstrækkelige, eller at de som i Udbysagnet er anvendt forkert. Hørfroet er kommet i Kisten før Liget, og

tvinger det nu ud af den i Stedet for *i* den. Saa henvender man sig til Præsten om Hjælp, for at han skal *mane* Genfærdet. Den ældste Nedmaningsform er den, at Præsten ved sin Legemskraft tvinger Genfærdet i Jorden, og fæster det til Jorden ved en kraftig Egepæl. „Gengangeren „lever“ derunder, og man hører ham sige, som gamle Gundel i det her meddelte Sagn, „Rok op, rok op“. Men man vogter sig vel for at rykke Pælen op og derved slippe det fængslede Genfærd løs. At det ikke er det rene Løgn og Digt, kan ses af den Kendsgerning, at man 1880 i Loen i Marvede Præstegaard, et Par Mils Vej Vest for Næstved, har fundet et krumbøjet Skelet under en saadan Manepæl*). Den yngre Nedmaningsform svarer til en mere kristelig Opfattelse af Genfærdet som en ond Aand. Midlerne bliver aandelige, det er ikke en legemlig men en sjælelig Styrkeprøve mellem Genfærd og Præst; er han ren og brødefri, saa det intet kan sige ham paa, synker det i Jorden tvunget af hans Krafts Ord. De to her meddelte Sagn spiller mellem de to Opfattelsesmaader, den gamle Nedpæling, den nye Nedmaning, saaledes at det gamle er det stærkeste. De knyttes begge til den af Almuen højtansete Pastor Gad i Magleby († 1825); men der er ingen Grund til at tro, at han skulde have foretaget en Nedpæling af gamle Gundel, saaledes som der her fortælles. Vi har i begge Tilfælde sejge, vedholdende Lævn. af ældgammel Skik; jeg formoder at det har hørt til de olddanske hedenske Præsters Funktioner at nedpæle onde Gengangere, og at Almuen derfor et Aartusind igennem vedholdende har krævet det samme først af de katolske, saa af de lutherske Præster. De klogeste af dem er gaaet ind paa Almuens Tankegang, for derved at vinde Magt over den; de mindre kloge som ærlig har tilstaaet deres Uformuenhed, har Menigheden med Ringeaagt vendt Ryggen. „Han er da en sær Splejs af en Præst“.

Jeg skulde efter dette have givet nogle Prøver paa Sydsjællands Heksekunst og folkelige Lægekunst, der begge

*) Se Tang Kristensen: Danske Sagn IV n. 1118, V n. 706, Skattegraveren IV n. 725.

i sin Grund, ligesom Gengangertroen, har mere end tusind-aarige Rødder i vort Folk, men det tillader Pladsen ikke og jeg afslutter da mit Udvalg med et Par Sagn, der belyser den nye Tro, Kristendommens Fremtrængen i Danmark, specielt Sydsjælland.

Enhver ny Religion ønsker for sin egen Fremgangs Skyld at erobre den gamle Tros Helligsteder. Sommetider lykkes det fuldstændig, som ved Reformationen 1536, sommetider lykkes det kun halvt. Saaledes gik det ved Danmarks Kristning. Lykkedes det end mange Steder at bemægtige sig selv det gamle Helligsted og bygge Kirken der, som i Mogenstrup, hvor Kirken er bygget ganske nær den hedenske Kilde, der blev viet til en katolsk Helgen, i Stedet for den olddanske Gud den hidtil havde hørt til, saa gik det andre Steder helt anderledes. Saaledes i Smerup Sogn i Stevns. Kirken kom til at ligge, ikke i Store Torøje, Sognets Midtpunkt, men i Udflytterbyen Smerup yderst mod Nord oppe ved Tryggevælde Aa. Sagnet fortæller, at Kirken egentlig skulde have været bygget i Store Torøje, men Troidene rev den ned om Natten. Torøje hedder paa ældre Dansk Torhøje, og det betyder uden Tvivl de Høje, hvor Tor er blevet dyrket. Sagnets Forklaring er rimeligvis den, at Hedningene, Torsdyrkerne i Torøje, har hindret Kirkens Bygning paa det gamle højhellige Sted, muligvis netop ved ufortrødent at rive ned om Natten, hvad de kristne byggede op om Dagen.

Et Par enkelte saadanne Sagn forslaar ikke, vi maa kende alle de Kirkebygningssagn der fortælles om danske Kirker, for at vi i Sagnforskningen kan benytte dette hidtil oversete Materiale til Forstaaelse af den vigtigste og mest indgribende Begivenhed i vort Lands Historie, Danmarks Kristning. Jeg vil derfor bede alie dem, hvem dette Udvalg kommer i Hænde, om at optegne alle de Sagn de kan faa fat paa, om deres Sognekirkes Bygning; selv de tilsyneladende ubetydelige Oplysninger har deres Værdi, i den store og omfattende Undersøgelse. Og saaledes gaar det med alle de forskellige Sagtyper: vi maa kende Sagnene

og Folketroen fra hvert enkelt dansk Sogn for at kunne drage afgørende og sikre Slutninger af Sagnene, om vort Folks gamle Tro og Livsanskuelse. Men dette Maal har vi endnu ikke naaet her hjemme trods 100 Aars ihærdig Indsamling, navnlig ikke i Sydsjælland. Naturligvis er der ikke faa Sogne hvis Folkeminder kendes særdeles godt, Strøby, Rønnebæk, Vordingborg Landsogn*), Borre og Magleby paa Møen, men der er andre, hvis Sagnverden, hvis Folketro er enten ganske ukendt eller saa godt som ukendt; jeg kan mellem de Sogne, hvor Indsamling tiltrænges allermest, nævne: Lidemark, Gørslev, Sædder, Enderslev og Vraaby i Bjæverskov Herred, Frøslev og Havnelev. i Stevns, Hylleholt, Roholte, Ulsø, Tureby og Fakse i Fakse Herred, Vester-Egede, Rislev, Skelby, Tyvelse, Sandby og Vrangstrup i Tybjerg Herred, Næstelsø, Vester-Egesborg og Sværdborg i Hammer Herred, Beldringe, Udby, Øster-Egesborg i Barse Herred og Nyord i Mønbo Herred.

At fremskaffe denne Viden, ordne den og opbevare den til Brug for Fremtidens Lokalhistorikere, Hjemstavnsdigtere eller Folkemindeforskere, er en af Dansk Folkemindesamlings væsenligste Opgaver. Men den kan umulig løses uden stedkendte, hjemstavnselskende Folks uegennyttige Medarbejderskab. Men der vil sikkert ogsaa i hvert Sogn være i det mindste een Mand eller Kvinde, der som Højskolelærer Kr. Taarup paa Brøderup for nogle Aar siden, eller som Frk. Anna Pedersen i Strøby og Skrædder N. K. Pedersen i Borre i de sidste Aar, vil sætte en Ære og en Glæde i at gøre dette nationale Arbejde til Gavn og Nytte først og fremmest for hans eget Hjem sogn, og derigennem for hele det danske Folk. Hvad fremmede ved et flygtigt Besøg kan optegne, bliver altid mere tilfældigt, selv om det er saa gode Indsamlere som den nu afdøde unge Historiker Thomas Bang, Stednavneforskeren Gunnar Knudsen, Digteren Thorkild Gravlund osv., der har besøgt Sognet. Det opvejer

*) Lad mig her anbefale Kustode i Maribo Musæum J. Olsens lille Bog: Fra Sydsjælland, som Foreningen Danmarks Folkeminder har udgivet 1913.

ikke hvad den stedfaste Optegner kan udrette i det enkelte Sogn, naar han virkelig vil det. Og derfor skal hver ny Medarbejder; der ligesom vil paatage sig Ansvaret for 'sit eget Sogn, være hjærtelig velkommen som Dansk Folkemindesamlings Medarbejder; enten det saa er en gammel Mand eller Kvinde, der vil mindes sin Barndom og nogle af dens bedste Erindringer, eller det er en ung Mand eller Kvinde, som vil udspørge de gamle og fryde sig over deres herlige Fortællekunst, eller en Præst der som gamle Pastor Feilberg i Askov for Alvor vil kende og forstaa sin Menigheds gamle Tro, eller det er en Lærer, som søger historisk Oplysning om svundne Dage gennem Folkets Sagn osv. Men ogsaa de enkelte tilfældige Oplysninger, Besvarelse af et enkelt af de stillede Spørgsmaal f. Eks. vil være af Værdi: Mange Bække smaa gør en stor Aa. Den ene Oplysning fremkalder og støtter den anden. Det er nemlig med Folkesagnene som med de i Jorden fundne Oldsager, bægge er Vidner om vort Folks Historie forud for den skrevne Historie, og derfor bør de ikke ringeagtes og kastes til Side, men holdes i Agt og Ære, selv om vi Nutidens Børn i mange Maader ikke længer kan dele det Syn paa Livet og dets Kaar, som der hersker i dem. Det er vore Forfædres Tro, og vore Forfædres Digtning — den mest nationale vi nok har — som er bevaret i Folkesagnene; derfor bør ikke mindst vi, der ønsker at have et historisk Syn paa vort Folks Fortids- og Nutidsliv holde Hævd over dem og bevare dem. Det er efter min Mening ikke den eneste, men en af de mest nødvendige af de forskellige historiske Amtsamfunds Opgaver, og det vil være mig en Glæde om dette Udvalg kan være en Haandsrækning til Løsningen deraf. Og hermed skal jeg saa give Ordet til de sydsjællandske Fortællere selv.

Køge Aas.

Lidt Nord for Bjæverskov ligger nogle høje Bakker, som udgør en Del af Køge Aas. Den er blevet til paa følgende Maade. En Trolld inde fra Landet var en Gang i Køge for at hente Sand ved Stranden. Han lagde ikke

Mærke til, at der var Hul i Sækken, saa alt Sandet løb ud og lagde sig som en Vold bag ham. Først da han naede Kværkeby blev han opmærksom paa, at der var Hul i Sækken. Han blev saa rasende, at han tog Sækken med Resten af Sandet og slyngede den mod Jorden. Sækken gik itu, og Sandet løb ud, og saaledes blev Kværkeby Bjerg til. — (Optegnet 1917 af Højskoleelev Alfred Pedersen, Bjæverskov).

Øen Born.

Ved Koster Færgested ligger Øen Born saa nær ved Land, at Møenboerne kan drive deres Kvæg over til Græsning dær. En Heks bar Øen i sit Forklæde for at gøre Sjøland og Møen landfast ved at kaste den i Vandet. Men hendes Forklædebaand brast saa hun tabte den, og derved kom Øen til at ligge hvor den nu ligger, hun kom ikke saa langt som hun vilde. (Nicoline Klein 1907 efter Professorinde Allen).

Søbjerg.

I Borre Sogn paa Østmøen strækker der sig et Mose- drag tværs igennem Øen. Det var tidligere et Sund, hvor igennem man sejlede ind til Købstaden Borre. Men det smalle Farvand laa jo der og gjorde det vanskeligt for Folk at komme fra Højemøen (Enebærlandet) til det øvrige Møen. Det fandt en gammel Heks som boede paa Østmøen, ogsaa.

En Dag skulde hun i en gal Hast en Tur ud over Landet; men hun maatte til sin Ærgrelse standse ved Borre Sund. Hun lovede sig selv, at dette skulde blive anderledes. Hun vendte om og fyldte sit Forklæde med Sand. Det skulde bruges til at tørlægge Sundet med. Men hun tog sig ikke i Agt for, at der var Hul paa Forklædet. Sandet dryssede ud, og lagde sig i en Række Bakker, der endnu viser Heksens Vej.

Men Heksen opdagede intet, før hun kom til Borre Sund. Da var det meste Sand spildt. I sin Harmen kastede hun hele Resten paa ett Sted. Paa den Maade blev det høje stejle Søbjerg til, som nu ligger helt skilt fra den

tidligere Strandbred. (Højskoleelev Niels Kr. Pedersen, Nørre Vestud 1909 efter Husmand Andreas Olsen, Aalebæk).

Sml. Danske Sagn III. nr. 245. Kendes der andre Sagn knyttet til Søbjerg?

Ordstenen i Tybjerg Skov.

I Tybjerg Skov ligger en meget stor Sten, den er ca. 12 Meter lang, 10 Meter bred og 7 Meter høj over Jordoverfladen. Hvorledes den er kommet til at ligge paa sin nuværende Plads, fortælles der følgende om. I gamle Dage, da den ene Kirke rejste sig efter den anden, boede der i Østerskoven ved Glumsø en Trolde, der saa sig vred paa alle de Kirker, der blev bygget rundt omkring ham, men værst var det dog, da Tybjerg Kirke blev bygget. Den ligger meget højt, saa dens Taarn kan ses vidt omkring, og hver Morgen, naar Trolden i Østerskov vaagnede, havde han straks Kirken for Øje. En Dag bestemte han sig til at slaa Kirken ned med en Sten, der kunde knuse den med et Slag. Han fandt ogsaa saadan en Sten, og han tog nøje Sigte efter Kirken, men han havde forregnet sig, Stenen var for tung, den naaede ikke saa langt, men faldt ned midt i Tybjerg Skov, hvor den ligger den Dag i Dag. Stenen kaldes Ordstenen og jeg antager, at den har det Navn, fordi Ejerne af Tybjerggaard har ladet deres Navne indhugge i den fra det 14de Aarhundrede til vore Dage. (Højskoleelev Viggo Larsen 1920, Tybjerg).

Hos Thiele (II. Bind 1843 S. 43) kaldes den *Oresten* og det er denne Form af Navnet, den unge Højskoleelev her misforstaaet. Kendes det endnu, hvad Thiele fortæller at Egnens Karle og Piger engang har haft Dans og Lystighed derpaa, og hvornaar er denne Skik ophørt?

Eriks Sten.

I Nærheden af Rislev Kirke har der ligget en stor Sten. Den var kastet efter Rislev Kirketaarn af en Trolde, som stod ved Næstved. Stenen laa lige ved en Vej, og ingen turde flytte den, for der fortaltes, at den som flyttede den, skulde dø. De gav den Navnet Eriks Sten. Men saa var

der en Gaardmand, som ikke var saa bange af sig. Da han skulde bygge et nyt Stuehus, lod han Stenen skyde og brugte den til Grunden. Men nogen Tid blev samme Mand, saa han knapt kunde tale og kort efter døde han, og mange mente, at det var fordi han havde flyttet Stenen. (Seminarist Sofus Gottlieb, Fensmark 1914).

Hos Thiele II. S. 45 fortælles der om to Kæmper i Næstved, der skulde prøve hvem der kunde kaste længst, de sigter efter Rislev Kirke; den ene Sten faldt ved Gangers Bro før Rislev Kirke, den anden bag Stenskoven nærved Næstved—Ringsted Landevejen. — Hvilken af disse er Eriks Sten?

Stenmusstenen.

Paa Lindersvold Hovmark laa en stor Sten, som for omtrent 20 Aar siden (o: 1890) blev bortsprængt. Den var flad ovenpaa og af Størrelse som et lille Værelse. Stenen kaldtes Stenmussten, og under den boede Trolden Stenmus. Han var Uven med Tungehavespræsten, der boede i Tungehave paa den anden Side Orup Bæk. Om Natten stod de hver paa sin Side af Bækken og kastede Vand efter hinanden. Naar Vandet slog sammen i Luften, kunde man høre det klinge igennem Skoven. Naar man om Aftenen gik ud og satte en Skaal Mad ved Stenen, fik man næste Dag en Guldskaal igen, men forrettede man sin Nødtørft der, slog han en pukkelrygget. (Thomas Bang 1910 efter Herredsfuldmægtig Knud Johansen f. i Orup).

Kendes der lignende Sagn om Straf for Stenmusstenens Sprængning, som om Eriksstenen i Rislev?

Vejrsø.

I Nærheden af Kristiandal Kloster ligger der en meget stor Dam. Om den siges der, at der har ligget en Gaard, som er sunket i Dybet med alt levende, og alt hvad der fandtes paa Gaarden. Den er sunket saa dybt, at der ikke findes nogen Bund; der er blevet maalt, men ingen fundet.

Noget derfra er en meget stejl Bakke, Sobakken. Naar man kommer der ved Midnatstid, ligger der paa Vejen en So med et Kuld Grise, saa Hesten standser, men saa er det

ellers borte med det samme ligesom andet Spøgeri. (Høj-skoleelev Johannes Jensen, 1919).

Gammelsø.

Ikke langt fra Fensmark ligger der en lille Sø, som hedder Gammelsø. Her har der engang ligget en Bondegaard. Folkene her var meget ugudelige og vilde ikke lade deres Børn døbe, hvorfor de kom i Klammeri med Præsten. De vilde hævne sig paa ham, og sendte derfor Bud til ham, at Konen i Huset var syg, og bad ham komme og tale trøstende Ord til hende. Men da Præsten kom ind til Sygelejet, saa han til sin Forfærdelse, at der laa en gammel død So i Sengen. Han forlod straks Gaarden, og da han kom ud, vendte han sig om og fremsagde et Vers. Med det samme sank Gaarden i Jorden. Man kan endnu se noget af Stammen af to Træer og nogle, siger at det er Stammen af Æbletræer. (Seminarist Sofus Gottlieb, Fensmark 1914).

Kendes dette Sagn ogsaa fra Vejrø? Dette Sagn kunde ogsaa være anbragt tilsidst under Gruppen Kristningssagn, men jeg har anbragt det her, for at man kan se dets Forhold til Ophavssagn af ældre Type, saadan som det fortælles om Vejrø.

Den myrdede Pige.

Ved Sølperupvejen findes en lille Plæt, hvor Jorden altid skyder op og danner en lille Gravhøj. Der er meget sumpet paa Stedet, og Folk siger, der er bundløst. Her har en Møller fra Helledes Mølle myrdet sin Kærest, der var ham utro og gravet hende ned. Siden rinder hendes Blod op fra Jorden. (Kai C. Uldall 1914 efter Student Aage Hæskimann, Everdrup).

Se om Møllerne i Helledes Mølle: P. Jensen, Snesere Sogn S. 270. Optegneren tilføjer følgende: „Jeg har selv set Stedet. Rime- ligvis findes en underjordisk Kilde, hvis okkerholdige Vand siver op og skyder Grønsværen i Vejret, thi der findes virkelig en ret mærkelig Formation, som ikke lader sig holde nede“. Kendes det, at dette Væld har helbredende Kraft?

Hellig Svends Kilde.

Nær Skovgaards Mark i Lille Torshøj inde i Marelund Skov er der en Kilde, som kaldes Hellig Svends Kilde. Den

skal have faaet sit Navn efter Svend Estridsøns Søn Svend. Da han sejlede hjem fra Korstog til det hellige Land, strandede han ved Vemmetofte Strand, og Kilden sprang, hvor hans Lig skyllede op. Stedet er nu et godt Stykke fra Stranden, og der staar 100 aarige Træer imellem. (Lærer Seidenfaden, Lille Torøje, Smerup Sogn).

Dette Sagn om hvorledes Kilden opstod er af ældre Type end det næste, hvorledes St. Hans-Kilden blev *fundet*, men er ellers næppe saa typisk sydsjællandsk som dette (Sml. Aarvog 1918 S. 13, Eilers Kilde i Næstved, S. Grundtvig Gamle danske Minder I N. 221) — Andree Kilden i Magleby.

St. Hans Kilden.

Nord for Magleby paa Marken ligger St. Hans Kilde. En blind Mand gik engang derude og fandt et Hestefjed med Vand i, han vaskede Øjnene i det og blev seende. De gravede der, og der kom en Kilde frem.

Tidligere gik Folk derud St. Hans Aften og vaskede sig af et Trug, som stod ved Kilden til Kørerne at drikke af, og de tog Vand med hjem i Flasker og brugte af det til at vaske sig i, saalænge der var noget. (Cand. mag. Gunnar Knudsen efter 60 aarig Sypige i Magleby i Stevns).

Nibøgen i Marreskov.

I Morreskov, Lyderslev Sogn, var der en Nibøg, en Bøg med 9 Stammer paa den samme Stub. Naar en syg krøb ind imellem Stammerne og ud til den anden Side og saa hængte et Stykke af sine Gangklæder blev han rask. Som Barn kan jeg godt huske, at der hang en Del gamle Låser paa Nibøgen, Folk snød sig fra Ofret ved at hænge en værdiløs Klud. (Lars Nielsen, Runebo, Storehedinge 1914).

Hultræet i Ganneskov.

I Ganneskov mellen Tokkerup og Karise findes der et meget gammelt Træ, om hvilket gamle Folk tror, at det har helbredende Kræfter. Gennem Stammen er der et Hul, og det skulde den syge krybe nøgen igennem ni Gange. Meddelerinden, Birthe

Frederiksen i Jenstrup, er selv som Barn blevet helbredet for Ringorm, der svandt bort Dag for Dag efter hun havde været gennem Hultræet. Det Linned man havde paa ved Ankomsten, skulde ofres til Træet. Engang blev det bestemt at Hultræet skulde fældes, men Skovarbejderne kunde ikke finde det. Naar de kom til Stedet, var Træet forsvundet. (Seminarist Karen Rasmussen, 1913).

En Meddelelse til Anna Pedersen, Strøby, der selv har oplevet Kuren, fortæller at da de kom ind i Skoven, hvor Hultræet var, maatte de ikke sige et Ord. Lærer Seidenfaden har været ved Træet to Gange: „Den første Gang (sidst i 60erne) hang der paa de lave Grene en Mængde Pjalter og paa Jorden under og ved Træet laa Stykker af Trøjer og Bukser. Det saa ud til, at Hultræet blev flittigt benyttet, selv om der ikke var mange, der længer troede paa dets undergørende Kraft. Men da jeg kom der igen nogle Aar efter var der slet ingen Pjalter; enten maa en Kludesamler have ryddet Træet eller Folk ganske havde tabt Troen paa Træets Kraft. Sml. Skattegraveren V 1886 nr. 774. Det faldt i Julestormen 1902. Om Pjalteegen i Lestrup Skov, se Kristoffer Nyrop: Kludetræet i Tidsskriftet Dania I 1.

Ege maa ikke fældes.

Paa Præstemarken ved Vester-Egede staar en 5—6 gamle Ege. Disse maa ikke fældes, saa vil Byen brænde. (Lærer H. Hovgaard, Fodby 1911 efter Skomager Vilh. Hansen).

I Modsætning til Forestillingerne om Hultræer, der næsten ikke kendes i Jylland, er denne Forestilling lige saa sjælden paa Sjælland, som den er hyppig i Jylland (se Thomas Bang: Statistik og Folkeminder i Danske Studier 1915 S. 110); det vil derfor være interessant at vide, om denne Forestilling kendes andetsteds fra i Sydsjælland?

Maglehøj i Højerup.

Ved Højerup i Stevns er der en Høj, Maglehøj, hvor der er fundet Guld. I Højen skal der være et Guldskrin. Gaardens Ejer gav sig sammen med to Mænd til at grave efter det. Men han fik intet. Han gik fallit, og de to Mænd døde bægge en brat Død. -(Dr. Henrik Ussing, Sorø 1918).

Troldbanken i Naaby.

Paa en Mark i Naaby, Skelby Sogn, ligger der en gammel Kæmpehøj, Troldbanken. Der sagdes om den, at

der var en uhyre Skat skjult i den. Derfor fik Ejeren, skønt han ikke trængte særlig haardt til Penge, Lyst til at se hvad den indeholdt. En tidlig Morgenstund samlede han hele sit Mandskab og tog fat paa Arbejdet. Det gik dog kun meget langsomt fra Haanden, de store Sten hindrede dem rigtig i at bruge Spaden. Men da Ejeren kom hjem til Frokost fandt han sin Kone i Seng anfaldet af en smertefuld Sygdom. Han anede nok, hvad der var Grunden, og lod sine Folk jævne efter paa Højen, saa godt det lod sig gøre. Først flere Maaneder efter fik Konen sit Helbred tilbage, og Mand og Kone plejede siden ved Nattetid at gaa en Omvej for ikke at komme forbi Troldbanken. Troldbanken staar endnu paa sin gamle Plads, og ingen af dens senere Ejere har siden tænkt paa at berige sig paa dens Bekostning. Som Barn faldt min Skolevej tæt der forbi, og jeg mindes, hvorledes vi Skolebørn legede ved Højen, men vi voyede ikke at kravle ind i den. Ofte blev vi skræmmet af en Ræv, der havde sit Tilhold i selve Gravkammeret, men som for ud, naar vi støjende legede der omkring. (Sergent Borreby 1909 efter sine afdøde Forældre i Naaby).

I Kalby prøver Sognefogeden 3 Gange paa at grave sin Høj ud. Første Gang dør en af hans Køer, anden Gang en af hans Heste, tredie Gang dør hans Kone, og saa faar Højen Lov til at være i Fred. (Højskolcelev Johannes Rasmussen, Olstrup 1918).

Stalden flyttet.

I en af Karisegaardene, der var bygget paa et Bakke-
drag, vilde Hestene ikke trives, men Uheld paa Uheld ramte
Gaardens Hestebesætning. Bonden der ejede Gaarden, var
ikke i Tvivl om, at disse Uheld skyldtes Troldfolk, der boede
i Bakken, og for at formilde dem blev der jævnlig stillet
Melgrød ind i Stalden til dem. Skønt Grøden forsvandt,
vedblev Uheldene dog at ramme Hestene. En tidlig Morgen,
da Hestene var særlig urolige i Stalden, traf Manden en lille
Trold, der havde været oppe at ride paa en af Hestene,
men ved Hestens Krumspring i Baasen havde han faaet
slaaet sin Hue af og var derfor synlig for Menneskeøjne.
Manden bad nu Trolden skaane Hestene, men den lille Trold

­sagde, at der var aldrig Fred nede hos dem i deres Bolig lige under Hestestalden, og Fugtighed fra Staldgulvet sivede ned til dem. Han raadede Manden til at flytte Stalden til en anden Længe; derpaa bukkede han sig ned, tog sin Hue op og forsvandt. Manden fulgte Raadet og flyttede Hestestalden, og siden havde han afgjort Held med sine Heste. (Maler Frants Olsen, Skodsborg 1918 efter Husmand Lars Hansen, Himlingøje).

Espehøj og Kævtehøj.

Paa hver sin Side af Sierslev ligger en Høj, Espehøj og Kævtehøj. Midt imellem dem ligger en af Byens Gaarde. Bægge Portene i Gaarden maa altid staa aabne, baade Gadeport og Tofteport, for der har de Underjordiske deres Vej, naar de gaar fra den ene Høj til den anden. En Dag det var Tordenvejr hændte det, at der kom en Pusling ind i Karlekammeret og bad om at faa Lov til at være der, mens Uvejret drog over. „Jeg er Henrik i Espehøj og skal til Per i Kævtehøj“, sagde den lille. Han fik ogsaa Lov til at blive. (Gunnar Knudsen 1911 efter Gaardejer Niels Jensen, Sierslev).

Kessegjenne og Vindben.

En Rytter kom engang ved Nattetid ridende forbi Ravnens Banke i Taarnby Sogn. Han saa da, at Højen havde løftet sig, og at der var Dans og Lystighed derinde. En Kvinde kom ud og bød ham et Bæger med, men han tog og hældte dets Indhold over den ene Skulder, og Drikken sved Haarene paa Hestens Ryg af. I en Fart vendte han omkring og red sin Vej med Bægeret, og han kunde høre Troldene komme bagefter. Da han kom til Keshøj, hører han nogen raabe: „Rid af det boldrene paa det knoldrene, saa kan Vindben ikke naa Dig“. De to Troldkællinger var Uvenner, og nu vilde „Kessegjenne“ narre Vindben. Karlen red da paa tværs over en Pløjemark og undslap derved Troldkællingen, for hun maatte løbe paa langs af Furene. Da han kom til en Kirke stod Døren aaben, han red ind og satte Bægeret paa Alteret, men Troldkællingen blev

saa vred, at hun kastede en Sten imod Kirkens Mur, saa der kom en Revne i Muren. (Anna Pedersen, Strøby 1917 efter Ane Katrine Pedersen, 76 Aar).

Det er rimeligvis Haarlev Kirke, der er Tale om (Se Danske Sagn I. 786 og 1317). Sml. min Fortolkning af Sagnet ovenfor S. 78. I en Optegnelse af Maler Frants Olsen 1918 er det Kællingen fra Skurhøj ved Valløby, der forfølger Karlen, Kishøjmanden der giver det gode Raad og Himlingøje Kirke, hvor Rytteren søger Tilflugt (Denne Variant er fra Vademosegaard i Himlingøje; (Sml. A. Petersen: Vallø og Omegn 1877 S. 272).

Vildbanegrøften.

Hele Sydsjælland Syd for Vildbanegrøften, der strækker sig fra Strand til Strand, fra Præstø Fjord til Dybsø Fjord, var Valdemar Atterdags Jagtomraade: Hertil er det mit! sagde han.

Vildbanegrøften har oprindelig bestaaet af et højt, bredt beplantet Dige med en dyb, bred Grøft ved Siden. Flere Steder er enten den ene eller bægge Delene sløjfede. Vildbanegrøften gaar mod Øst fra Præstø Fjord ved Sydsiden af Smidstrupvejen tæt forbi Vildbanegaarden og videre syd om Tappernøje Stationsby. Mod Vest følger den Kylbæk fra Dybsø Fjord en 5—600 Alen og Nord om Nyløkkegaard i Form af en bred Vandrende.

Der har gaaet Sagn om, hvordan Kong Volmer jagede og kørte langs Vildbanegrøften. I de Gaarde som ligger tæt ved Vildbanegrøften, har man kunnet høre ham om Natten jage med sin Vogn gennem Toftportene. For nogle Aar siden var Børnene ene hjemme her i Vildbanegaarden. Pludselig hørte de en Vogn rulle frem for Døren; men da de gik ud var der intet at se eller høre. Andre ældre Folk mener at have set Kong Volmer ride her ved Vildbanegrøften. (Højskolelærer Kr. Taarup 1911 efter Vildbanegaardens Ejer og Gaardmandssøn Johannes Rasmussen, Ring).

Hørt Kong Volmer.

For et Aars Tid siden gik jeg en Morgen meget tidlig ud paa Andejagt. Det var ganske lyst, og jeg hørte da

pludselig en Lyd som af et Ryttertog, der jog gennem Egnen. Navnlig lagde jeg Mærke til en Lyd som af halsende Hunde; men der var intet at se.

Da jeg kom hjem og fortalte det til min Bedstefader, sagde han, *at det maatte være Kong Volmer*; for ham havde han netop ofte hørt paa dette Sted for en 10—12 Aar tilbage.

Stedet hvor jeg hørte dette er lidt nord for Køng — dog ikke ved Vildbanegrøften. (Højskolelærer Kr. Taarup 1911, efter Gaardmandssøn Johannes Rasmussen, Ring).

Kong Vollermand.

Kong Vollermand bad, om han maatte fare mellem Burre (o: Vordingborg) og Gurre. Og det kom han ogsaa til fortalte min Moder (Smedekone Ane Kirstine Olsen, Fæby † 1900).

Han havde to eller tre Hunde, som altid fulgte ham. Naar han red gennem Luften, kunde dog ingen se ham eller hans Hunde, men man kunde høre dem.

Naar han paa en saadan Fart kom til Burre, boede han i en Kælderhvælving i det runde Taarn (i Vordingborg). — Her havde en Kone eller Pige lovet at rede hans Seng til en bestemt Tid, men hun havde glemt det. Da hørte hun noget kom susende, og hun krøb forskrækket under Sengen, for hun vidste, det var ham der kom; men Hundene fandt hende snart under Sengen. Dog slap hun nok naadigt for denne Gang.

Kong Vollermand udryddede alt Trolldøjet om Vordingborg og Ambjerg, hvor der havde været meget af den Slags fra gammel Tid. Dette Trolldøj forbyttede Folks Børn, hvis man ikke passede paa, og lagde saa smaa Skiftinger i Stedet. Men dette Trolldøj blev udryddet af Kong Vollermand.

Ved Ambjerg Skov boede en Gaardmand, der kaldtes „Jens Jæger“ eller blot „Jægeren“. Han havde en Karl, som en Aften gik ud uden Forlov, og det gjorde man ellers ikke i den Tid. Karlen havde da ogsaa kun gaaet et kort Stykke hen ad Vejen, før han hørte noget, der kom susende.

Det var Kong Vollermand, der kom med sine Hunde og bad Karlen holde ved sin Hest. Kong Vollermand gik ind i Skoven med Hundene, og Karlen maatte staa der længe. Men han hørte det „masede“ og skreg inde i Skoven. Det var Kong Vollermand, der gjorde det af med den sidste af de gamle Troldkvinder.

Karlen, som hørte Spektaklet, rystede af Skræk, da han frygtede for at nu kom Turen til ham. Men Kong Vollermand sagde til ham, om han vilde holde sin Hat op, saa skulde han faa sin Løn. Karlen holdt Hatten frem, men da Kong Vollermand kastede noget i den, brændte Hattepullen, og saa var der ingen Ting. Karlen skulde nemlig have holdt et dobbelt Lag frem, saa havde han faaet Penge ud af det. Et enkelt Lag er nemlig ikke nok. At han ikke fik noget, var til Straf fordi han var gaaet uden Forlov.

Engang havde en Kone brygget Øl, der stod i store Kar. Da kom Kong Vollermand ind til hende, og hans Hunde drak alt Øllet. Hun græd over det; men Kong Vollermand bad hende holde to Dele op. Hun holdt da sit Forklæde og sit Skørt op. Kong Vollermand kastede noget i Forklædet og straks saa Konen, at der laa en Mængde Penge i Skørtet. Forklædet var de gaaet igennem. (Højskolelærer Kr. Taarup 1910 efter Fru Jørgensen, Brøderup Smedje).

Den fangne Gjødemoder.

Paa sin Vej fra Burre til Gurre færdes Kong Vollermand ad Landevejen efter Næstved. Det traf sig en mørk Efteraarsnat, at en Bondekarl der tjente i *Vester-Egesborg* og havde besøgt sin Kjæreste, der tjente i *Kjøng*, paa Tilbagevejen derfra passerede *Vejlebroen*, og der mødte han et Uhyre, som de kaldte for en Gjødemoder. (Nedenunder Vejlø Prædikestol sidder saadan en Gjødemoder, der bærer Stolen, den har lange nedhængende Bryster, en hængende Underlæbe og vældige store Ører og ser fæl ud. Ordet udtales: Gjøemor). Hun kommer pustende, og han møder hende lige paa denne Bro; han kunde høre længe før han mødte hende, hvordan hun pustede og stønnede. Hun fik lige

gispet ud: „Havde jeg Tid, saa skulde jeg sluge dig“. Men Karlen tænkte: „Det var godt hun ikke havde Tid“. Lidt efter møder han tre gloende Hunde med Ildøjne, og Tungerne hængte dem langt ud af Halsen. Atter lidt efter møder han selve Kongen. Vollermand var ridende og holdt Hesten an og spurgte saa Karlen i en stræng Tone, om han havde mødt noget underligt paa sin Vej. Han svarede, at henne paa Vejlebro havde han mødt en Gjødemor. Kong Vollermand svarede: „Det er den sidste af den Art, der er her i Danmark“. Han havde nemlig faaet den Opgave at udrydde alt Troldtøjet her, da han havde ønsket bestandig at blive her paa Jorden. „Men jeg haaber, hun skal snart faa sin Bekomst“. En Stund derefter hører han tre skingrende Hallo gjalde ude i Kostræde-Banker, og umiddelbart efter hører han et Skud. Karlen var nysgerrig og gik efter Skuddet, og da han kom ud i Bakkerne, ser han Kong Vollermand i Færd med at læsse Uhyret paa sin Hest, men han magtede det ikke og bad da Karlen om at hjælpe sig. Han lod ham saa drikke af en Flaske tre Gange, og saa fik han tolv Mands Styrke og kunde let læsse Uhyret op. Da Kong Vollermand nu galloperede i Retning efter Burre, kunde han nok skjønne, hvem han havde haft for sig. Siden den Tid havde Karlen 12 Mands Styrke, men der siges ikke noget om, at han aad for 12 Mand, men det er dog meget sandsynligt. Karlen kom siden til at tjene paa *Avnø*, og der fik Herremanden ham til at sige, hvorfra han havde faaet sin Styrke, imod at love, at han skulde forsørge ham til hans Dødedag. (Lærer Peder Nielsen, Skuderløse til Tang Kristensen).

Elverkongen.

Elverkongen har efter Sagnet haft sin Færdsel i Engen og Aadraget fra Smerup til Prambroen ved Køge Bugt. Man har kunnet høre ham tude i et Horn, naar han farer igennem Engen. Han havde sin Bolig i Elverhøj ved Baarup. Et andet Sagn fortæller, at han bor i Storehedinge Kirke, hvor han faar sin Mad indleveret hver Nytaarsaften. Men muligvis

er dette en Forveksling med Klintekongen fra Stevns Klint. (Chr. Olsen, Store Torøje til Tang Kristensen).

Ifølge Indberetning fra Præsten Jens Christensen i St. Hedinge til P. Resen har Ellekongen haft sin Bolig i en lille omflydt Høj imellem Borgegaarden og Ladegaarden paa Erikstrup (Sml. Aarbog 1918 S: 27. Thiele II. S. 189).

Ellekongen i Lillehedinge Kirke.

Ellekongen var engang kommet ind i Lillehedinge Kirke-taarn, og det havde Bønderne opdaget; de låsede og satte Vagt ved Døren. Ellekongen bad dem lukke op og bandte paa, at han ellers vilde give et Brøl, saa Taarnet faldt sammen. Men de lod sig ikke bevæge ved hans Trusler. Saa gav han et lille Brøl, saa Taarnet slog en Revne — denne Revne er til at se endnu. — Saa blev Bønderne bange og raabte: „Luk nu op, for nu falder det“. Saa slap Ellekongen ud. (Gunnar Knudsen 1914 efter Gaardejer Ole Pedersen, Lillehedinge).

Klintekongen paa Stevns.

„Klintekongen og Ellekongen det er ett“. Ellekongen skulde regere de seks Uger før Jul. Han rider hvor Vejen i gamle Dage har været, Nord for den nuværende Vej til Klinten. Ved Mandehoved, Klintens Nordpynt, skal der have været et Ansigt i Klinten, men det har jeg aldrig set. Derimod er der et „Ansigt“ ved Klintekongens Hule set nordfra langs Klinten:

I Klintekongens Hule kan godt være noget Guldtøj. Den havde før en lille Indgang, men nu er Indgangen større, ved at der er blevet hugget Kridt: Nedenunder Klitten har ligget store Haller, Grønhalle, hvor der kunde græsses Faar. Stormfloden 1872 tog disse Haller. (Thorkild Gravlund 1919 efter Fisker Hans Gravlund, Højrup).

Kendes den Forestilling, at Ellekongen skulde regere de 6 Uger før Jul andetsteds i Stevns?

Jøing Upsals Hest.

Da jeg som Dreng (ca. 1855) lagde Baand paa Sæden for to Koner, Karen Hintze og Anna Lukassen, som negede

op, sagde Karen Hintze, da de kun havde til ett Neg. „Nu er her kun til Jøing Upsals Hest!“ Saa tog hun et Haandmel Sæd (d. e. hvad man kan spænde om med bægge Hænder) — og red over det, som naar Drengene rider Kæphest og sagde, mens hun red: „Og dette skal være til Jøing Upsals Hest!“ Sæden lagde hun saa paa Marken i en Fure. Jeg spurgte hende, hvorfor hun gjorde det, og Karen Hintze fortalte saa, at Jøing Upsal skulde beskytte Øen, og derfor skulde det sidste Haandmel Sæd i hver Mark være til hans Hest. Hun vidste dog godt, at Kreaturerne tog det sidste Haandmel, naar de kom ud paa Agrene efter Høst. (Lærer Villum Dyrlov, 1912, efter Gaardejer Jens Peder Frandsen, Tostrup, Keldby Sogn).

Jætten Upsals Slot.

Jætten Upsal boede paa et fortryllet Slot ude paa Møens Klint. En Gang kom han til at mangle Havre til sin Hest; saa sendte han sin Karl ud til en Bonde for at købe Havre. Manden var ogsaa villig nok til at sælge, ikke mindst da Karlen bød dobbelt Pris; men han sagde, at han vidste jo ikke, hvor Jætten Upsal boede. De aftalte da, at Bonden skulde følge Vejen ud gennem Klinteskovene, saa skulde Karlen møde ham der og vise ham Vej. Det gjorde Karlen ogsaa. Da de var kommet et langt Stykke ind i Skoven, kom de til en smuk Allé, og for Enden af den laa et dejligt Slot. Her kørte Manden ind med Havren og fik Betaling i nye, blanke Sølvpenge. Paa Hjemvejen undrede han sig over, at han aldrig havde set det Slot før, han mente dog, han kendte hver Plet i Klinteskoven. Han lagde derfor nøje Mærke til Vejen, for han besluttede, han næste Dag vilde køre for sin Kone derud, for at hun ogsaa kunde faa det dejlige Slot at se. Men da han og Konen næste Dag kom ud i Skoven, var det dem ikke muligt at finde hverken Allé eller Slot, hvor meget de end søgte, og de maatte køre hjem med uforrettet Sag. (Gaardejer Rasmus Hansen Bille, Elmelunde 1909).

Lindormen i Kongsbjærg.

I Fanefjord Sogn er der 3 Bakker, Loibjærg, Præstehjærg og Kongsbjærg, og navnlig fra den sidste var der en herlig Udsigt. Naar der kom Gæster i Præstegaarden, skulde Avlskarlen gærne køre os derop, og samtidig hilste vi paa hans Fader, en velstaaende Gaardmand, som ejede Kongsbjærg. Engang fulgte Manden selv med, og saa fortalte han: „Ja! man kan nu mene hvad man vil, men der er det til, vi ikke kan forstaa. Min Fader har fortalt, at en Dag han kommer kørende paa Vejen fra Rützebæk til Vindebæk og kommer nedenfor Kongsbjærg, da ser han Lindormen staa paa sin Hale oppe paa Kongsbjærg, den rystede advarende paa Hovedet og Manken. Fader kom hjem og var meget stille: Jeg har set Lindormen, hvad mon der nu vil ske, for det Sagn gaar der, at den viser sig kun, naar der er Ulykke i Vente over Landet, og sidste Gang kommer den, naar Danmarks Undergang forestaar“. (Frk. Asta Thorlacius efter flv. Institutbestyrerinde Obel).

Krybe gennem Følhinden.

I min Barndom (ca. 1850) troede man paa Møen, at man kunde kende de Folk, som var Varulve paa, at de havde et skummelt Udseende og svære sammenvoksede Øjenbryn. Om Natten lignede Varulven en stor Hund, hvis ene Ben manglede ved Knæet. Varulven kunde frelses af sin ulykkelige Tilstand, naar den om Natten kunde træffe en frugt-sommelig Kvinde, udrive Fosteret og fortære dets Hjærte.

At et Menneske blev Varulv havde følgende Aarsag: Naar en Kvinde ønskede at føde Børn uden Smerte, skulde hun en Nat Klokken 12 ved Fuldmaane krybe nøgen 3 Gange igennem en Følhinde (den Fosterhinde, hvori et Føl blev født) og dette skulde foregaa paa en Trøldhøj (Kæmpehøj). En saadan Høj, Østerhøj, fandtes midt imellem Stege og Kjeldbymagle, tæt syd for Landevejen en Fjerdingvej Øst for Stege. En Nat kom en Mand kørende fra Stege. Ved Østerhøj var der 3 nøgne Kvinder i Gang med at krybe igennem en Følhinde. Han sprang af Vognen, tog sin Pisk

og jog dem bort: han kunde ikke se hvem det var, de holdt Haanden for Ansigtet. (Overbanemester H. Wellejus 1908).

I en Optegnelse fra Sierslev siges der, „At krybe igennem et kløftet Træ eller gennem en Horseham (den Hinde hvori Føllet fødes) giver overnaturlige Evner. Min Bedstemoder kunde fortælle om Folk, som paa denne Maade havde erhvervet sig saadanne Evner“. (G. Knudsen, 1911 efter Gaardejer Niels Jensen, Sierslev). — Det var interessant om det kunde meddeles, hvilke bestemte overnaturlige Evner, Folk paa denne Maade erhvervede sig.

Varulvens Frelse.

I Enderslev Sogn boede for mange Aar siden en Mand, som engang imellem blev forvandlet til Varulv. Engang da han og hans Kone var ude at køre, kom de igennem en Skov. Her standsede Manden Vognen og bad sin Kone holde Hesteñ, til han kom tilbage, for han skulde i sit eget Ærinde ind i Skoven. Han sagde desuden, at hvis der skulde komme nogen, som vilde gøre hende Fortræd, skulde hun nævne hans Navn. Et lille Stykke Tid efter kom der en Varulv løbende hen imod Vognen og vilde springe op i den til Konen. Hun begyndte at vifte med sit Forklæde for at skræmme den bort, men den tog sig ikke noget af det, den rev og sled i Forklædet og var tilsidst lige ved at rive Konen ihjel. Da huskede hun pludselig paa, hvad hendes Mand havde sagt til hende, og nævnede hans Navn. Med det samme var Varulven forvandlet til et Menneske igen, hendes egen Mand. Men siden den Dag blev Manden aldrig forvandlet til en Varulv. (Højskoleelev Helge Christensen, Enderslev 1920).

Anderledes gik det i en Gaard i Stubberup eller Sømarke paa Møen; Konen havde Karlen mistænkt for at være Varulv. Engang de var ene hjemme, ser hun Karlen gaa op gennem Haven, og lige straks efter en Varulv komme farende ned imod hende; hun faar smækket Døren i, men han giver sig til at skrabe ned under Dørtrinnet, men inden den naaede ind, kom de andre hjem. Næste Morgen siger hun til Karlen: „Du er jo en Varulv“; han nægter det, hun siger det to Gange til, men han nægtede det. „Men Karlen kunde jo ikke frelses, naar han nægtede“. (Skrædder N. K. Pedersen 1919 efter Matias Nielsen, Aalebæk).

Dødningen der vilde i Kristenjord.

I Bogø Præstegaard tjente der engang en Pige. Hun havde sin Kærest paa en anden Gaard noget derfra. En Lørdag Aften hun var gaaet ham i Møde, fik hun Øje paa et Menneske, der hang tværs over den lave Kirkegaardsmur og ligesom saa ind paa Kirkegaarden. Hun troede, det var hendes Kæreste, men hun kunde ikke forstaa, hvorfor han laa der. For at spille ham et Puds listede hun sig bag paa ham, greb ham ved Benene og kastede ham over Muren, saa han faldt ind paa Kirkegaarden. „Grib i min Lomme“, raabte det derinde fra Kirkegaarden. Hun var viss paa, at det var Kæresten, og hun svarede derfor nok saa kæk: „Ja, grib Du hvor Du vil, mig faar Du ikke noget af!“ „Grib i min Lomme“, raabte det igen derinde fra, og hun svarede ligesom før. Ligesaa ogsaa tredje Gang. Saa løb hun hen til Kirkegaardslaagen for at komme ind til ham, men Laagen var laaset, og hun gik saa hjemad. Hun tænkte, at vilde han drive Gæk med hende, skulde hun ikke være hans Nar.

Noget efter kom Kæresten, og der var jo til ham, fordi han havde villet drive Løjer med hende. Men hun opdagede jo snart, at det ikke var ham, hun havde været i Lag med derude, og nu blev hun helt forskrækket. Om Morgenen tidlig gik hun ind og fortalte Præsten det hele, og de gik sammen op paa Kirkegaarden. Her fandt de en død Mand, hvis Klæder endnu var drivvaade. De forstod da, at det var en Dødning fra Havet, der var inddrevet ved Kysten, og som ikke havde haft Ro før han kom til at hvile i Kristenjord; „thi den Gang var Havet endnu ikke kristnet“. Men da han var død i det hedenske, havde han ikke uden et kristent Menneskes Hjælp kunnet naa mere end halvvejs til det indviede. Pigen havde, uden at vide af det, hjulpet ham, og derfor var det han raabte: „Grib i min Lomme“. I hans Lomme fandtes nemlig en Mængde Guldpenge, og de tilhørte nu med Rette Pigen. Nu kunde hun gifte sig med Kæresten. De købte sig en Gaard der paa Øen for de mange Penge, og de levede altid siden saa meget godt sammen. (Af Jens Kamps utrykte Samlinger).

Billedstøtten paa Sparresholm.

Paa min Hjemegn ligger Herregaarden Sparresholm. Den har faaet Navn efter sin tidligere Ejer som hed Spar. Han var saa afholdt af sine undergivne, at de, da han døde, rejste en Billedstøtte som skulde forestille ham, ude ved Indkørselen. Men saa skete det en Dag, at en af Karlene kørte over Spars Ben, saa det knækkede, men det blev straks lavet igen. Saa nogle Aar efter var en Karl saa uheldig at køre hele Statuen om, og nu blev den baaret op paa Loftet, nu skulde den ikke stilles op mere. Men fra den Dag var der Uheld med alt paa Gaarden, Mennesker og Dyr, men værre var det, at de ikke kunde sove roligt noget Sted paa Gaarden, for de syntes at kunne se en hvidklædt Skikkelse staa foran dem. Særligt slemt til at spøge var det oppe paa Loftet hvor Spar laa og saa paa Hovedbygningen, de kunde høre nogen færdes ved Nattetid og lukke Døren op og i. Tilsidst blev det saa slemt, at der ingen turde bo paa Gaarden og langt mindre sove der om Natten, saa Gaarden var ved at blive helt ubeboet. Men saa tog de Billedstøtten og kørte den ud til et af Herregaardens Huse, hvor der var en ubeboet Lejlighed. Men det hjalp ikke, de syntes ligefuldt at kunne se hans Skikkelse ved Nattetide, og tilmed begyndte det at spøge ude i Huset, hvor Spar laa, saa der var ingen der turde færdes paa Vejen forbi Huset om Natten. Men saa var der en, som lod en Udtalelse falde om, at de skulde stille Spar op paa hans gamle Plads igen. Og efter den Dag holdt Spøgeriet fuldstændig op, saa de kunde sove roligt om Natten, og Spar staar der den Dag i Dag. (Højskoleelev Jens S. Jensen, Toksværd 1913).

Nu staar Statuen af Jens Sparre, Kristian d. IV.'s Hofmarskalk † 1632, i Haven paa Sparresholm (se Trap II S. 910). Sml. ogsaa Thiele I S. 263).

Den narrede Præst.

Det yderste Nørreby, som kaldes Koblerne, laa i gamle Dage hen som Vildnis og blev tillige med Sømose benyttet som Græsgang for Kvæget, som blev sluppet løs herude.

Koblerne havde i sin Tid været udlagt til Rytteriet, som laa her paa Møen. Ved Udskiftningen vilde Herremanden have Koblerne inddraget under Nordfeldt, men det vilde Bønderne i Nørreby ikke gaa ind paa. De fik Præsten i Borre til at føre deres Sag, og de lovede ham, at hvis han kunde skaffe dem deres Ret, saa skulde han faa en Kobbelspart ogsaa. Præsten var jo en studeret Mand og kendte Loven lige saa godt som Herremanden. Han førte Sagen og vandt den, saa Bønderne fik Lov til at beholde Koblerne. Nu skulde Koblerne deles. Der var 10 Bøndergaarde i Nørreby foruden Præstegaardsavlingen. Altsaa skulde der være 11 Kobbelsparter. Det blev der ogsaa udlagt, og det er der den Dag i Dag. Men saa fortrød Bønderne, at de havde lovet Præsten en Kobbelspart, og de blev enige om at narre ham. Der var vel ingen Ting skrevet, og da Koblerne var tilfaldet Bønderne, havde Præsten maaske ingen juridisk Ret. I hvert Fald: Præsten fik ingen Kobbelspart. Det ærgrede ham meget, at Bønderne havde narret ham. Senere kom en tilsvarende Sag op om Sømose. Den havde Sønderby Bønder altid haft til Græsning for deres Kvæg. Nu langede Herremanden ogsaa ud efter den. De Sønderby Bønder henvendte sig nu til Præsten og bad ham føre deres Sag; men denne Gang sagde han Nej, og saa endte det med, at Sømose kom under Nordfeldt.

Det ærgrede som sagt Præsten meget, at han ikke fik den Kobbelspart. Og da han var død, saa Nørreby Bønder ham stadigvæk gaa og spøge ude ved deres Gaard. Havde de været ude om Natten, stod Præsten og tog inod dem, naar de kom hjem.

Paa en af Gaardene boede der en Mand, som hed Peder Rasmussen. Han havde en Karl, der var slem til at være ude og spille Kort om Natten. Det kunde Peder Rasmussen ikke lide, og han sagde en Gang: „Jeg vil ønske, Præsten vil komme efter Dig en Gang, saa Du kan faa en Forskrækkelse i Livet og blive hjemme en anden Gang“. Men Karlen havde kun Overord: Han var ikke bange for Præsten, og kom han, saa skulde han nok konfirmere ham. Da Karlen saa kom til Porten om Natten, stod Præsten der

ganske rigtig og tog imod ham. Naa, Karlen skulde jo ind, og han brasede paa. Men Præsten klemte ham, saa han maatte ligge flere Dage efter og spyttede Blod. Og han døde inden saa meget længe af Brystsye.

Endnu langt ned i Tiden var det altid en Præst, der gik igen, naar der var Tale om Spøgeri i Nørreby. (Skrædder N. K. Pedersen, 1920 efter Parcellist Peder Kristiansen, Nørreby).

Mejersken paa Nordfeldt.

I Mejeriet paa Nordfeldt spøgede det gærne om Natten. Det var en Mejerske, som gik igen; hun rumsterede med Spandene og plejede saa at gaa en Tur ned i Smørkælderen at slaa Smør. Hun var set og hørt af alle som færdedes i Mejeriet om Natten.

Min Svigerinde tjente paa Mejeriet som Malkepige. Hun skiftedes med de andre Piger til at staa op om Natten koge og vaske Mælkebøtter. En Nat Klokkeren 12 sad hun i Skorstenen og tændte Ild under Kedelen. Pludselig stod der foran hende en ung smuk Mejerske, hvidklædt med korte Ærmer og Kappe paa Hovedet. Hun nikkede til hende og gloede vedholdende paa hende. Det holdt hun ikke af i Længden; og hun kom til at tænke paa, at Døren til Smørkælderen mod Sædvane var laaset den Nat. Hun gik da ind paa Værelset, fulgt til Døren af Spøgelset, og hentede Nøglen, lukkede saa op til Smørkælderen, traadte et Skridt tilbage, mens Mejersken smuttede ind og smækkede Døren i efter sig. Hvorefter min Svigerinde hørte hende ælte og slaa Smør som et virkeligt Menneske i fuldt Arbejde. Hun gik dog op og vækkede Pigerne for at faa noget andet Selskab. (Skrædder N. K. Pedersen efter N. N.).

Nedmaning.

I Udby ved Stege var der en Kone, som før sin Død havde udtalt, at hun vilde gaa igen. For at hindre det, lagde de Hørfrø i Kisten, men de var saa ubetænksomme, at de lagde Hørfrøet i Kisten før Liget, og saa virkede det

modsat, det kunde netop ikke være i Kisten. Hun gik da ogsaa igen. Paa selve Begravelsesdagen stod hun i Skorstenen bagved den Kone som lavede Mad og lo ad dem. Hun skulde jo manes ned af Præsten, men det gik ikke saa let endda. Da han havde faaet hende til Graven, sagde hun: „Du er selv en Synder, Du har selv stjaalet“. „Ja, jeg stjal engang et Hvedebrød, men det var af Nød og Trang, og her har Du en Skilling“, og saa kastede han en Toskilling ned i Graven til hende. Nu havde Præsten betalt sin Gæld og havde rene Hænder, saa nu maatte hun blive der. (Skrædder N. K. Pedersen, Nørreby 1919 efter Peder Kristiansen, Nørreby).

Efter en anden Fortæller var det Pastor Gad, der var Præst i Magleby 1789 -1825, som havde nedmanet denne Kone (Sml. Skattegraveren II 558).

Pastor Gad i Magleby.

Pastor Gad i Magleby var meget søgt, naar der var Gengangere som skulde manes ned. Han havde en Kusk Jens Ullerup, jeg godt husker fra min Barndom; han fortalte gerne om sine Oplevelser hos Præsten.

Pastor Gad skulde til Nørreby og mane en Kone — Gundel hed hun — ned. Hun gik og spøgede paa Vejen i det yderste Nørreby. Præsten var kørende ud ad Nørrebyvejen flere Gange, men han kunde aldrig træffe hende, naar han kørte den sædvanlige Vej. Saa sagde Præsten en Dag: „Nu kører vi om ad Hjærtebjerg og Nordfeldt og den Vej, saa kanske vi kan komme bag paa hende“. Det gjorde de saa. Da de saa kom nedad ved Kobbels-husene, siger Præsten til Kusken: „Ser Du noget forude?“ „Ja jeg ser en gammel Kone som gaar og sanker Stikker (∩: Pinde) op“. „Ja holdt saa“, siger Præsten. Det viste sig da ogsaa, at det var Gundel, som gik og spøgede. Men at mane hende ned var nu ikke saa lige en Sag for Præsten. De to første Bøger som Præsten vilde læse op af, slog hun fra ham, men den tredie maatte hun lade ham beholde. Men saa siger hun til ham: „Du er ikke bedre end mig, Du har stjaalet et Hvedebrød“. „Ja, men det gjorde jeg af

Nød og Trang“, sagde Præsten, „jeg var sulten“. Saa det kunde hun ikke gøre ham noget med. Saa manede Præsten Konen i Jorden, og der blev rammet en Pæl gennem Hovedet paa hende. Saa var hun nødt til at blive der. Men naar siden nogen rokkede ved den Pæl, sagde det dernede fra: „Rok op, rok op“. (Skrædder N. K. Pedersen, 1920 efter Husmand Johan Rasmussen 82 Aar, Magleby).

Smerup Kirke.

Smerup Sogn er meget langstrakt med Smerup Kirke yderst til Nord og lille Torøje mod Syd ud til Stranden. Midt imellem er Store Torøje By, og det havde været naturligt at bygge Kirken dær. Det vilde man ogsaa, men Thor og de andre Trolde rev ned om Natten hvad de byggede op om Dagen, og derfor maatte Kirken lægges i Smerup. (Fhv. Lærer Seidenfaden, Smerup, 1914.)

Sammenlign Danske Sagn III Nr. 931.

Fanefjord Kirke.

Da man begyndte at bygge Fanefjord Kirke i Dame, blev alt, hvad man byggede om Dagen, revet ned om Natten og ført derhen, hvor Kirken nu ligger. Yderligere var der i Nattens Løb bygget lige saa meget til, som Murerne Dagen i Forvejen havde muret. En af Murerne besluttede sig til at vaage om Natten for at se, hvorledes det gik til. Han lagde sig derfor oven paa Muren for at holde Øje med det hele. I Løbet af Natten kom da ogsaa de overnaturlige og murede videre, som de plejede. Men de murede hen over Manden, som laa der. Han kom paa den Maade til at ligge i Muren, og han ligger der den Dag i Dag. En vaad Plet i Muren som aldrig kan tørres, og som har Førm som et Frakkeskød, viser end nu Stedet hvor han ligger. (Skrædder N. K. Pedersen, 1920 efter Tækker Hans J. Hansen, Sønderby, og Niels Kristian Madsen, Dame).

(Sml. Skattegraveren V nr. 654). Sagnet er ikke nær saa almindeligt som det foregaaende.

Historisk Samfund for Præstø Amt.

1920.

Samfundet tæller nu 582 Medlemmer. De ifølge Loven i Januar 1920 fratrædende Bestyrelsesmedlemmer var:

Amtmand, Kamhr. Vedel, fhv. Lærer Henrichsen og Højskoleforstander Moritz Madsen. Da sidstnævnte paa Grund af Bortrejse imidlertid udtraadte i Jan. 1918, og der den Gang blev foretaget Valg af en Stedfortræder, for denne skulde der kun foretages Valg af 2 Bestyrelsesmedlemmer.

De fratrædende Bestyrelsesmedlemmer genvalgtes.

Til Revisor genvalgtes Sagfører Fester og nyvalgtes Amtsfuldmægtig Andersen.

Amtmand, Kamhr. Vedel genvalgtes til Formand, Gdr. Landbrugskand. Hansen, Ellekildegaard, til Kasserer og Arkitekt Tidemand-Dal til Sekretær.

Samfundets Regnskab for 1919 er blevet revideret af Sagfører Fester og Amtsfuldmægtig Andersen. Det balancerede med 2204,71 Kr. og udviste et Underskud paa 368,26 Kr.

Samfundet udgav i Begyndelsen af 1920 sin 8nde Aar-bog. Den 27. Juni afholdtes et stærkt, besøgt Møde i Karise Kirke og Vemmetofte Kloster. Førstnævnte Sted holdt Pastor Petersen, Karise, Foredrag om Kirkens og den Moltkeske Slægts Historie. Paa Vemmetofte holdt Pastor Ohlmann Foredrag om Vemmetoftes og dertil knyttede Personers Historie, hvorefter Klosteret forevistes indvendig under Ledelse af Priorinden, Frk. Rosen, Klosterforvalter Jespersen og Foredragsholderen. Ved Dansk Historisk Fællesforenings Møde i Kallundborg den 19.—21. Juli repræsenteredes Samfundet af Sekretæren.

December 1920.

A. Vedel.
f. T. Formand.

MEDLEMSLISTE.

- Aarup, Kbmd. Holte
 Andersen, Anders, Gdr., Bakkeg., Køge
 — Anders, Gdr., Hastrup, Køge
 — A. O., Mejeribest. Brandelev
 — A. P., Amtsfuldm., Næstved
 — H. C., Gdr., Ellerødgd., Vdbg.
 — J., Sognef., Snesere
 — J., Lærer, Roneklint, Præstø
 — Johs., Gdr., Lou
 — Kr., Lærer Hjertebjerg, Stege
 — L. J., Sogneraadsmnd., Snesere
 — Postmester, Kallehave
 — E., Forp., Askov, Bøgesø
 — L., Gdr., Snesere
 — J. P., Gaardejer, Spjellerup, Karise
 — Fr., Sogneraadsm. Aashøj, Køge
 Andreasen, Folketingsmand, Palludan-
 Müllers Vej 1, Kbhvn.
 — Andreas, Gdr., Alslev, Karise
 Arnholtz, Svend, cand. polyt., Lemvig
 Asmussen, V., Dyrk., Nr. Vestud, Borre
 Axelsen, Redaktør, Køge
 — fhv. Højskoleforstander Vordingborg
 Baden, H. T., Lærer, Glumsø
 Bagger, Redaktør, Haslev
 Bang, Chr., Gdr., Snesere
 Barfoed, Landinspektør, Næstved
 Begtrup, Sognepræst, Holtug
 Breitenstein, Grd., Raaby, Borre
 Beldring, fhv. Overlærer, Næstved
 Berg, Lærer, Karise
 Berth, Enkefrue, Næstved
 Birksted, Kbmd., Næstved
 Bischoff, Sognepræst, Lillchedinge
 Bjerre, P., Lærer, Faarup, Lou
 Blechingberg, Fru, Næstved
 Bluhme, Stiftsdsame, Vallø
 Biblioteket for Vejle By og Amt
 Boeg, fhv. Fysikus, Østerbrog. 132, Kbh.
 Bojsen, Frede, Højskoleforst., Rødkilde,
 Stege
 Borch, Sognepræst, Næstelsø, Næstved
 Borre, Lærer, Næstved
 Brandt, Forpagter, Juellinge, Karise
 — Sognepræst, Rønnebæk, Næstved
 Bruun, Kbmd., Vordingborg
 — M., Frk., Præstø Overdrev, Præstø
 Brødsgaard, Gartner, Vallø
 Børner, Boghandler, Næstved
 Børresen, Jørg., Gdr., Magleby, Klippinge
 Carlsen, Otto, Gdr., Skørpinge, Rødvig
 Caspersen, J., Lærer, Roholt, Faxe
 — J., Møller, Sageby, Udby
 Christensen, Anna, Gaardejerske Svær-
 borg, Lundby
 — Christen, Gdr., Svansbjerg, Herfølge
 — Baltasar, Lærer, Storehedinge
 — Chr., Bygmester, Stege
 — J. P., Lærer, Ring, Lundby
 — Lærer, Taagerup, Karise
 — J. H., Boghandler, Storehedinge
 — Redaktør, Ringsted
 — N. P., Bogtrykker, Næstved
 Niels P. Gdr., Egøje, Køge
 — Sofie, Lærerinde, Stubberup, Faxe
 — G., Gartner, Gunderslevh., Glumsø
 — P. Lærer, Havnelev, Rødvig
 — Chr., Gdr., Brandelev
 Christiansen, Smedemester, Staunstrup,
 Rønnede
 — Lærer, Ø.-Egesborg, Vdb.
 — H. Murerm., Engelstrup, Rønnede
 — Joh., Lærer, Spjellerup, Karise
 — Skolefondskasserer, Næstved
 — J., Teglværksbestyrer, Snesere
 Christoffersen, A., Gdr., Mern
 — H., Forvalter, Saftstationen, Mern
 — N., Brygger, Viemose, Kallehave
 — Christoffer, Gdr., Fjeldgaard, Braaby,
 Haslev
 — Vald., Gdr., Hammersgaard, Braaby,
 Haslev
 Clausen, Krag, Cand. theol., Kronprin-
 sensvej, Kbh. F.

Collet, Kmhr.inde, Rønnebæksh., Næstv.
 — Hofjægerm.inde, Lundbygd., Lundby
 — Hofjægermester, do. do.
 Cruse, Sygehuslæge, Stege
 Dahl, Frk., Riddergade 118, Næstved
 Dam, Emil, fhv. Højskoleforst., Brøderup, Tappernøje
 Dambæk, Sagfører, Præstø
 Damsbo, Overlærer, Stege
 Danø, Lærer, Vordingborg
 Date, Lærer, Nakskov
 Det danske Sprog- og Literatur-Selskab,
 Det kgl. Bibliotek, Kristiansg., Kbh.
 Demuth Larsen, Boghandler, Næstved
 Didriksen, Enkefru, Mandemark, Borre
 — Joh., Direktør, Buenos Ayres
 — D., Gymnasie lærer, Charlottenlund
 — Jørg., Gdr., Sønderby, Borre
 — J., Læge, Gylling, Odder
 — Bogbinder, Næstved
 Diederichsen, Dommer, Næstved
 Ditlevsen, Chr. M., Kbm. Næstved
 Drejer, Gdrbest., Raarisegaard, Thureby
 Dyrlov, Lærer, Eskildsstrup, Falster
 Døllner, Propriet., Søbygaard, Præstø
 Døring, Forretningsf., Østerg., Næstved
 Ebbehøj, Lærer, Mern
 Elgaard, Lærer, Allerslev
 Elving, O., Lærer, Strøby
 Emborg, Organist, Vordingborg
 Falk-Jensen, Forp., Gunderup, Herfølge
 Frandsen, J. P., Gdr., Tolstrup, Stege
 — Gdr., Tybjerglille, Herlufmagle
 — F., Hmd., Gevnø, Rødvig
 — H., Pclst., Tolstrup Vængeg., Stege
 — J. J., Gdr., Brandelevgaard, Brandelev
 — L. P., Gdr., Dysted, Olstrup
 — L. P., Sognefoged, Brandelev
 — Monrad, Sognepr., Ø.-Egesb., Vbg.
 Frederiksen, Sognef., Slimminge
 Fugl, cand. pharm., Lykkesholm Alle 4 B^o,
 København
 Funch, Redaktionssekretær, Stege
 Gevnø, O. Lærer Asnæs
 Gjevnø, H. P., Sognepr., Grevinge, Holbæk
 Glahn, Sognepr., Kongsted, Rønnede
 Gold, Forstander, Lillemoseg., Lyngby
 Gramm, Skolebestyrer, Storehedinge
 Grand, Skolebest., Brunsmind, Olstrup
 Gregersen, Lærer, Rødkilde, Stege
 Grot-Hansen, Kbm., Fakse Ladeplads
 Grønager, Gdr., Pollerup, Stege
 Gøtzsche, Adjunk, Herlufsholm
 Hage, Kmhr., Godsejer, Oremandsgaard
 Hald, Johanne, Lærerinde, Myrup, Lou

Halse, Seminarieforstander, Vordingbg.
 Hammerich, Etatsr.inde, Isseling, Vdbg.
 — Kontorch, Sønderj. Ministerium, Kbh.
 Hansen, Anna, Frk., Sveigaardsvej 19,
 Hellerup.
 — A., Lærer, Valløby, Vallø
 — B., Lærerinde, Masnedsund
 — C., Skovfoged, »Udsigten«, Vicmose,
 Kallehave
 — E., Lærer, Vraaby, Haarlev
 — E., Gdr., Lilbygaard, Mern
 — F. L., Mejeribst., Ammendrup, Præstø
 — Hans, Gdbst., Kjeldbylille, Stege
 — Hans, Gdr., Taageby, Mern
 — Hans jun., Gdbst., Kastrup, Vdbg.
 — Hans, Gdr., Landbrugskandidat Ellekildegaard, Næstved
 — H. F., Ungk., Næstelsø, Næstved
 — Henrik, Pclst., Snesere Øvdr., Snesere
 — H., Gdr., Præstebjerg, Dame, Askeb.
 — H. J., Mejeribest., Sølperup, Tappern.
 — Hotelejer, Jes Jessensg., Nykøbing F
 — H. P., Lærer, Lou
 — H. P., Lærer, Ørslev, Vdbg.
 — H. P. Egebjerggaard, Svinø
 — J. C., Kbm., Gjørslev, Kværkeby
 — J. C. Mejeribest., Klampenborgvej 81,
 Charlottenlund
 — Jens, Gartner, Rødvig
 — J., Lærer, Pederstrup, Lou
 — J. P., Gdr., Sædder, Thureby
 — Kr., Statskonsulent, Lyngby
 Karen, Gaardejerske, Klippinge
 L., Gdr., Tolstrup, Stege
 L. P., Gdr., Fogedgaard, Stensved
 Niels, Egedegaard, Storehedinge
 Niels, Kbm., Næstved
 Niels, Kbm. Fakse
 Otto, Lærer, Næstved
 P. J., Gdr., Lenshøj, Strøby
 P., Lærer, Rislev, Næstved
 P., Lærer, Stubberup, Fakse
 R., Godsforvalter, Neblegaard, Mern
 Th., Sognepræst, Præstø
 Vald., Kbm., Sdr. Vestud, Borre
 A., Gdr., Svinø, Lundby
 Frk., Lærerinde, Holsted, Næstved
 A., Gdr., Nørre Tvæde, Brandelev
 Chr., Gdr., Pederstrup, Lou
 Fr., Lærer, Nees, Klarskov
 Laur., Gdr., Ugledige, Mern
 P., Gdr., Stenstrup, Næstved
 R., Gdr., Svinø, Lundby
 Frk., Lærerinde, Storehedinge
 — Ole, Gdr., Blangslev, Lou

- Hansen, Selchau, Forp., Alslev, Karise
 Harekilde, J., pens. Lærer, Herlufmagle
 Haslund, Læge, Brøderup, Tappernøje
 Hauen, R. v. Fabr., Gl. Kongev. 177, Kbh.
 Havnelev Folkebogsamling, Rødvig
 Hedung, E., Lærer, Strøby Egede, Strøby
 Hellum, Lærer, Masnedsund
 Henningsen, Lærerinde, Aalebæk, Borre
 Henriksen, C., pens. Lærer, Søborg, Kbh.
 Henriksen, Frøhandler, Sierslev, Store-
 hedinge
 Hermansen, P., Møller, Brandelev
 Herboe, Lærer, Holmeolstrup, Olstrup
 Herskind, Sognepræst, Baarse, Præstø
 Hensch, pens. Lærer, Vordingborg
 Hjortsø, A., Enkefru, Aaside, Snesere
 Howden-Rønnenkamp, Kmhr., Godsejer,
 Næsbyholm, Sorø
 Holtegaard, J. P., Gdr., Holtegaard, Fakse
 Horstmann, Godsforv., Gaunø, Næstved
 Huus, Kbmd., Næstved
 Hyllemose, N. H., Gdr., Aalebæk, Borre
 Hyllekvist, Lærer, Magleby, Borre
 Industriforeningens, Bibliothek, Kbh.
 Ingeman, Arkitekt, Bolbrohøj, Rungsted
 Ingerslev, Læge, Næstved
 Ingvorsen, Lærer, Egøje, Køge
 Jakobsen, Gdrbest., Alslev, Karise
 — R. E., Lærer, Knudskov, Vordingb.
 — Søren, Sognefgd., Gelsted, Herlufm.
 Jensen, Anders, Gdr., Keldbym, Stege
 — Christoffer, Gdr., Sageby, Mern
 — Chr., Gdr., Havnelev, Rødvig
 — Dyrnlæge, Alkestrup, Tureby
 — Frd., Gdr., Tofthøj, Storehedinge
 — Gustav, Gdr., Brøderup, Tappern.
 — Hans, Gdr., Banken, Haarbølle
 — Hans, Gdr., Moseg., Storchedinge
 — H. Gaardbest., Rosendalsv., Fakse
 — Jens, Gdr., Aversi, Haslev
 — Frd., Murermester, Stege
 — Jens, Gdr., Magleby, Klippinge
 — Jens, Gdr., Toksværd, Olstrup
 — Jens, Gdr., Tostrup, Stege
 — Jens, Gaardbst., St. Thorsh., Fakse
 — J. P., Dyrnlæge, Askeby
 — J. P., Lærer, Rødvig
 — J. P., Gaardbest., Smerup, Karise
 — K., Mejeribest., Sydstevn, Rødvig
 — Konrad, Gdr., Budsene, Borre
 — Kristian, Ungkarl, Flintem., Bøgesø
 — L. Chr., Lærer, Rønnbæk, Næstv.
 — L. P., Gdr., Tollerup Hovg., Stege
 — M., Sognepræst, Keldbymagle, Stege
 — N., Gdr., Kjeldbylille, Stege
 — N. P., Gdr. Sognef. Svansbj., Køge
 — O., Kbm., Sømarke, Borre
 — O. Laur., Gdr., Raabymagle, Borre
 — P. E., pens. Lærer, Højbohus, Snesere
 — P., Lærer, Holsted, Næstved
 — R., Gdr., Ugliede, Allerslev
 — Sofus, Gdr., Raabymagle, Borre
 — Stevn, Bankdirektør, Storehedinge
 — Søren, Gdr., Mern
 — Søren, Gdr., Raaby, Storehedinge
 — Th., Lærer, Sprove, Stege
 — T. A., Farver, Storehedinge
 — V., Lærer, Mandemark, Borre
 — R. M. Lærer, Snesere
 — Redaktør, Stege
 — Skovfoged, Dænderup Vænge, Haslev
 — Martin, Ldm., Havnelev, Rødvig
 — J. P., Maler, Bakkehuset, Haslev
 — N., Gdr., Reinstrup, Fakse
 — Joh., Gdr., Kristiansm., Dysted, Brdl.
 — Albert, Gdr., Toksværd, Olstrup
 — Lærer, Lendemark, Stege
 — Chr., Overretssagf., Næstved
 — J. P., Gdr., Askeby
 — Søren, Gdr., Raaby, Storehedinge
 — J. P., Gdr., Skallerup Østerg. Lundby
 — U. P., Gdr., Aversi, Haslev
 — Falk, Forp., Gunderup, Herfølge
 Jespersen, Godsfv., Nysø, Præstø
 — Klosterfv. Vemmetofte
 — H., Prprt., Brandelev
 Johannsen, G., Kbm., Næstved
 — P., Gdr., Valløby, Vallø
 — J., Gdr., Lundby
 Johannesen, Sæpfører, Fakse
 — P. C., pens. Lærer, L. Faureby, Fakse
 Jonquières, de, Frk., Grevens Vænge,
 Næstved
 Juul, S., Skoleinspektør Præstø
 Jørgensen, A., Gdr., Sdr. Vestud, Borre
 — H., Gdbst., Tolstrup, Tureby
 — Fru, Kantor, Vordingborg
 — J., Gdr., Magleby, Klippinge
 — Joh., Gdr. Vibede, Fakse
 — Jørg., Gdr., Haarlev
 — Lars, Husejer, Skørpinge, Rødvig
 — O. A., Lærer, Abildhøj, Præstø
 — Mejeribestyrer, Klippinge
 — Svend, Lærer, Sandby, Harpel., Loll.
 — Th., Sognepræst, Langebæk
 — Bankbestyrer, Aalborg
 — H. P., Lærer, Aashøj, Køge
 — H. P., Landpb., Taageskov, Rønnede
 — N., Direktør, Lundby
 — Dyrnlæge, Snesere

- Jørgensen, P., Gdr., Værløse, Fakse
 Krog-Jensen, Bankassistent, Küchlers-
 gade 7 Kbhvn.
 Kaa, Th., Kantor, Præstø
 Karlshøj, Poul, Gdr., Gjevnø, Rødvig
 Keller V., Sagfører, Storehedinge
 Knudsen, Sognepræst, Næstved
 — O., Gdr., Jeshøjg., Øverup, Næstved
 P., Købmand, Næstved
 — Bang, Mejeribest., Fakse
 Klein, P. A., Lærer, Vordingborg
 Kristensen, Lagerforvalter, Rødvig
 — Kvist, Landbrugsl., Sydsjæll. Land-
 brugsskole, Lundby
 — Chr., Gdr., Brandelev
 — K. A., Førstelærer, Karise
 Kristiansen, Sognef., Havnø, Rødvig
 Kr., Gaardbestyrer, Valløby, Vallø
 P., Tømrer, Tollerup Kulgaard, Stege
 Krarup, Rektor, Herlufsholm, Næstved
 Kristoffersen, Kr., fhv. Gdr., Haslev
 Krøjgaard, Lærer, Aversi, Haslev
 Kæstel, Louis, Lærer, Tolstrup, Vbg.
 Landsarkiv. for Sjæll., Jagtv. 10, Kbh.
 Langballe, Arkitekt, Køge
 Landsberg, Overretssagfører, Storeh.
 Larsen, Anna, Lærerinde, Drustrup,
 Tureby
 A. P., Gdr., Hammer, Lou
 Chr., Lærer, Næstved
 Chr., Lærer, Uglødie, Allerslev
 Borre, Lærer, Direktør Bagge, Dron-
 ninggaard, Holte
 Gorm, Lærer, Køge
 H. P., Gdr., Tostrup, Stege
 J. Chr., Amtsrmdl., Ebbeskov, Fakse
 J. Chr., Gdr., Tybjerglille, Herlufm.
 J. Gdr., Smidstrup, Tappernøje
 K. A., Skovfoged, Vemmetofte, Fakse
 — J. P., Ungkarl, Lundbytorp, Lundby
 J., Hotelejer, Paaskebjerg, Herfølge
 Kr., Gdr., Tostrup, Stege
 L., Gdr., Dyrhøvegaard, Præstø
 Laur, Gdr., Røddinge, Stege
 L. P., Ungkarl, Taaageby, Mern
 N., Gdr., St. Røttinge, Tappernøje
 — P., Gdr., Snesere
 — P., Gdr., Bonderødgaard, Fakse
 — P., Mejeribest., Holme Mejeri, Borre
 R. E., Lærer, Svinø, Lundby
 Vilh., Forretningsf., Næstv. Tidende,
 Næstved
 J., Gdr., Braaby, Haslev
 — Kr., Gdr., Lund, Fakse
 — Ludv., Redaktør, Fakse
 Larsen, R. P., Gdr., Hesselh., Nrb., Borre
 Lassen, Provst, Vejlø, Næstved
 Godsejer, Høvdinggaard, Mern
 Laugesen, Th., Lærer, Vedskølle, Køge
 Lauritsen, Kordegn, Præstø
 Lærer, Kastrup, Vordingborg
 Lawaetz, O., Forpagter, Holmeg., Olstrup
 Lichtenberg, M. de, Klosterfr., Vemme-
 tofte, Fakse
 — Provst, Valløby, Vallø
 Lillelund, Enkefru, Næstved
 Lind, Sognepræst, Skelby
 Lomholt, Læge, Karise
 Møller, Sædder, Tureby
 Lund, Kantor, Vallø
 Lunding, Klosterfr., Vemmetofte, Fakse
 Lundgaard, Lærer, Højerup, Storehed.
 Lundqvist, Lærer, Borre
 Løve, Sognepræst, Damsholte, Stege
 Lembke, M. Frk., Gaunø, Næstved
 Madsen, Jens, Gdr., Barse, Præstø
 — Emil, Viktualiehandler, Haslev
 — Dyrlægge, Storehedinge
 — M. A., Sognef., Nedervindinge, Vdb.
 — Morits, Bogholder, Ringe
 — N. P., Gdr., Faarup, Lou
 — R. L., Mejeribest., Drustrup, Thureby
 — N. P., Direkt., Andelssvineslagteriet,
 Masned Sund
 — Aage W., Kbm., Næstved
 Mathiesen, Overretssagfører, Næstved
 Marz, Stationsforstander, Klippinge
 Mehlsen, Gdr., Kyse
 Meinertsen, Provst, Mern
 Michelsen, J., Lærer, Ulse, Haslev
 Møller, Rosenfeldt, Vordingborg
 Moltke, H., Greve, Marienborg
 A., Greve, Lystrup, Fakse
 E., Grevinde, Lystrup, Fakse
 Mortensen, J., Lærer, Lund, Rødvig
 Munch, A., Kantor, Vemmetofte, Fakse
 Møns Folkebibliotek, Stege
 Møller, F., Læge, Borre
 — Tage, Sognepræst, Højerup, Storeh.
 Mørup, S., Sagfører, Næstved
 Nandrup, Kbm., Næstved
 Neerup, J. P., Redaktør, Næstved
 — O., Gdr., Søndergaard, Bøgesø
 Nielsen, Axel, Gdbst., Snesere
 — Carl, Boghdl. Stege
 — Elias, Kantor, Stege
 — Hans, Murermeister, Klippinge
 — H. P., Lærer, Gjældsted, Herlufmagle
 H. P., Lærer, Gjørsløv, Borup
 H. P., Sognef., Frøslev, Storehedinge

- Nielsen, Karl, Sognef., Rislev, Næstved
 — L. P. Gdr., Bosernp, Olstrup
 — Lars, Møller, Havnelev, Rødvig
 — Morten, Forstander, Sydsjæll., Landbrugsskole, Lundby
 — Niels, Gdr., Udby, Stege
 — N. Juel, Gdr., Lund, Rødvig
 — N. P., Gdr., Sageby, Mern
 — N. P., Gdr., Enderslev, Haarlev
 — N. P., Pcl., Tofthøje, Hastrup, Køge
 — N. R., Sogneraadsf., Kjessendr., Fakse
 — V. S. N., Toldassist., Fakse Ladepl.
 — N. P., Lærer, Menstrup, Hyllinge
 — R., Gdr., Brøderup, Tappernøje
 — Qvist, Lærerinde, Nr. Smidstr. Fakse
 — Søren Fr., Gdr., Egøje, Køge
 — Anton, Gdr., Nr. Tvede, Brandelev
 — Andrup, Kbmnd., Haslev
 — Anna, Frk., Industribanken, Næstved
 — Carl, Højskolef., Brøderup Højskole, Tappernøje
 — Ellen, Frk., Haslev
 — H., Læge, Brotorv, Næstved
 — R., Gdr., Birkely, Mern
 — N. H., Gdr., Svinø, Lundby
 — A., Frue, Taagerup, Karise
 — Hanne, Gaardejerske, Brandelev
 — Valdemar, Gdr., Bøgesø
 — Wøldike, Sognepræst, Hammer, Lou Nøhr, A., Gdr. Horre
 — M. A., Gdr., Hjerterbjerg, Stege
 — Strandskov, Redaktør, Haderslev Næstved Folkebibliotek
 Nyvang, Dommer, Præstø
 Ohlmann, Sognepr., Vemmetofte, Fakse
 Oksen, Provst, Herfølge
 Olsen, Jens, Gdr., Magleby, Klippinge
 — H. P., Redaktør, Næstved
 — L. P., Kbmnd., Næstved
 — O. Fr., Sognefoged, Blangslev
 — Marie, Fru, Ulse, Haslev
 — N., Hndlsm., Stevns Højsk., Rødvig
 — H., Forp. Dysted, Olstrup
 — H., Hndlsm., Haarlev
 — Laur., Landpostbud, Mern
 — P., Sognefoged, Førslev Karise
 — J. P., Gdr., Bonderød, Fakse
 Orland, Kbm. Præstø
 Oxholm, Kmhr.inde Rosenfeldt, Vdb.
 Palsø, Bogholder, Stege
 Petersen, Gdr., Alslev, Karise
 — A., Smedemester, Lundby
 — Fred., Lærer, Værløse, Fakse
 — Hans, Gdr., Klippinge
 — Hans, Gdr., Alslev, Karise
 Pedersen, Hans, Kbmnd., Hammer, Lou
 — H. C., Gartner, Flintemose, Bøgesø
 — H. Chr., Gdr., Amtsraadmedl., Renge, Storehedinge
 — Henr., pens. Lærer, Ved Linden 13¹, Kbhv.
 — Propr., Koster Færgegaard
 — J. A., Glarmester, Næstved
 — Jens, Gdr., Bjæverskov
 — J. P., Gdr., Nordgaard, Brandelev
 — Jens, Ungkarl., Snesere
 — Jørgen, Gdr., Brandelev
 — L. A., Gdr., Fiskebæk, Brandelev
 — Lars, Gdr., Druerup, Thureby
 — L., Lærer, Holtug, Storehedinge
 — L. P., Redaktør, Præstø
 — J., Lærer, Næstelsø, Næstved
 — M. P., Lærer, Lillænæstved, Næstved
 — Karl, Boghdl., Stege
 — Niels, Gdr., Sonnerup, Thureby
 — P., Gdr., Lykkebæk, Klippinge
 — P., Overskovf., Damsholte, Askeby
 — R., Gdr., Bussebjergg., Køng, Lundby
 — R. Joh., Gdr., Elmelunde, Stege
 — R., Gdr., Sipperup Østerg., Næstved
 — Frue, Sognefoged, Snesere
 — Th., Kbmnd., Næstved
 — V., Sognepræst, Karise
 — Otto, Gdr., Klokketildeg., Sværdb., Lundby
 — L., Overlærer, Fakse
 — Joh., Landmand, Havnelev, Rødvig
 — Kontrollør, Vestergade, Haslev
 — C. A., Gdr., Førslev, Karise
 — Anna, Lærerinde, Strøby
 — S., Fru, Gdr.ejerske, Kulagerg., Karise
 Skovgaard-Petersen, Dispatcheur, Vallerrød, Hørsholm
 Pontoppidan, Sognepr., Spjellerup, Karise
 Post, E., Godsejer, Broksø, Herlufmagle
 Poulsen, H. F., Gdr., Snesereg., Snesere
 — Overlærer, Vordingborg
 Preuss, Amtstuefuldmægtig, Næstved
 Rahbech, fhv. Mejeriejer, Næstved
 Rasmussen, Chr., Gdr., Olsø, Storeh.
 — C. R., Gdr., Børsted, Thureby
 — Friskolelærer, Elmelunde, Stege
 H., Gdr., Førslev, Storehedinge
 Jul., Murermester, Snesere
 M., Overlærer, Vordingborg
 — L. P., Gdr., Rydalsminde, Sageb., Mern
 — N., Gdr., L. Thorshøj, Fakse
 — Propr., Overdrevsgaard, Allerslev
 — Gdr., Gammelby, Karise
 — R., Gdr., Snesere

Rasmussen, H., Tømrermest., Næstelsø, Næstved

— J., Gdr., Borup, Næstved -
Karl, Hmd., Sørup, Olstrup
J. P., Læge, Fakse
G. E., Postassistent, Herlufmagle
Reedtz-Thott, Lehnbaron, Gaunø, Nstv.

Baron, Fedgaard, Vindbyholdt
Richter, Sognepræst, Vejen

Repsdorph, Provst, Stege
Rosen, Priorinde, Vemmetofte, Fakse

Rosenggaard, Kbmd., Stege
Rosenkrantz, F., Baron, Liselud Borre

— E., Baronesse, Liselund, Borre
— Erik, Baron, Lilleskov, Borre

— Th., Baronesse, Lilleskov, Borre
Rosted, Redaktør, Assens

Rørbæk, Lærer, Kongsted, Rønnede
Rørdam, Bibliothekar, A. N. Hansens

Alle, Hellerup, Kbhvn.
Sandberg sen., Manufakturh. Stege

— jun., Manufakturh., Stege
Scavenius, A., Stiftsdame, Søgaard, Sth.

— Fr., Godsejer, Gjørslev, Storehedinge
— Godsejer, Klintholm, Borre

Scheel, Mejeribest., Aaside, Snesere
Scheidung, Kbmd., Karise

Schmidt, C., Lærer, Klippinge
— Lærer, Hammer

Schnach, Sognefoged, Aversi, Haslev
— Urmager, Næstved

— Frd., Gdr., Aversi, Haslev
Schou, Maler, Vordingborg

Schouw, Frk., Østergade, Næstved
Seidenfaden, Gdr., L. Thorshøj, Fakse

Sehestedt-Juel, Stiftsdame, Vallø
Sennels, Kbmd., Masnedsund

Smidt, Karetmager, Klippinge
Smith, Vilh., Kbmd., Næstved

Skovgaard, C., Gdr., Taageby, Mern
Skov, Lærer, Haarlev

— P., Lærer, Abbednæs, Næstved
Sjølund, Axel, Bovang, Haarlev St.

Spang, Direktør, Svinningeg., Klarskov
Sporsen, Dommer, Vordingborg

Stevns, A. J., Højskoleforst., Støvringe

Steinmann, Kmhr.inde, Tybjergg., Herlfm.
Stensgaard H., Lærerinde, Taager., Karise

Strange, Frue, Godsfv., Rosenf., Vbg.
Statens Lærerhøjsk., Odenseg. 14, Kbh.

Storm, Mejeriejer, Stege
Struckman, Amtslæge, Næstved

Suhr, Godsejerinde, Petersg., Langeb.
Svarre, E., Redaktør, Køge

Svarre, S., Redaktør, Køge
Svendsen, M., Frk., Gaunø, Næstved

Søgaard, Joh., Overlærer, Næstved
Søvndahl, Kbmd., Karise

Sørensen, Aug., Partikulier, Skovhøj,
Bredtved, Holbæk

— Læge, Stege
— C., Forpagter, Hastrupg., Thureby

— P. J., Bankkass., Eriksstrup., Storeh.
Statsbiblioteket, Aarhus

Tange, H., Dommerfuldm., Fjerritslev
Tillich, Stiftsdame, Vallø

Thomsen, Th., Gdr., Frøslev, Storeh.
— J. E., Kbmd., Hjultorvet, Næstved

Trane, V. L., Kbmd., Karise
Thune, Boghandler, Vordingborg

Tolderlund, Etatsraad, Præstø
Tidemand-Dal, Arkitekt, Næstved

Tissot, Kbmd., Næstved
Tudvad, Friskolel., Sydstevn, Rødvig

Vedel, A., Kammerh., Amtmaud, Næstved
— M., Kammerherreinde, Næstved

Vedsmann, Skoleinsp., Søborg, Kbh.
— Frands, Førstel., Ebbeskov, Fakse

West, Enkefru, Næstved
Vestergaard, Politiaassist., Kastrup, Vbg.

Volf, Stiftsprovst, Storehedinge
Vind, Hofjægerm., Bækkesk., Tappern.

Winther, C., Gdr., Hjertebjerg, Stege
Wichfeldt, E., Dekanesse, Vallø

Wolff-Snedoff, Hofjægerm., Godsejer,
Grevensvænge, Næstved

Wurr, A., Lærer, Eskildstrup, Rønnede
Universitetsbiblioteket, Lund, Sverrig

Zale, N., Sagfører, Næstved
Østergaard, G., Gdr., Hæstrup, Hjørring

Ødum, Lærer, Næstved
Ørum, Direktør, Elektricitetsv. Haslev

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Historiske Efterretninger om Næstved Latinskole og dens Lærere (af <i>Svend Arnholtz</i>)	3
Peder Syv „Den danske Sprogforsknings Fader“ (af forhenv. Lærer <i>I. P. Carl Henrichsen</i>)	53
Nogle Oplysninger om Baarse (af <i>Henrik Larsen</i>)	60
Sydsjællandske Folkesagn (ved <i>Hans Ellekilde</i> , Arkivar ved Dansk Folkemindesamling)	76
Aarsberetning fra Formanden	113
Medlemsliste	114

